

Sivistynyttä seurustelua

Suomenkielisen sivistyneistönuorison seurustelukäytänteet

1900-luvun alun Helsingissä

Pro gradu -tutkielma

Margareta Ronkainen

Yleinen historia

Humanistinen tiedekunta

Helsingin yliopisto

Helmikuu 2019

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Humanistinen tiedekunta		Laitos – Institution – Department	
Tekijä – Författare – Author Margareta Ronkainen			
Työn nimi – Arbetets titel – Title Sivistynyttä seurustelua – Suomenkielisen sivistyneistönuorison seurustelukäytänteet 1900-luvun alun Helsingissä			
Oppiaine – Läroämne – Subject Yleinen historia			
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu-tutkielma	Aika – Datum – Month and year Helmikuu 2019	Sivumäärä– Sidoantal – Number of pages 79	
Tiivistelmä – Referat – Abstract			
<p>Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastelen suomenkielisen sivistyneistönuorison seurustelukäytänteitä 1900-luvun alun Helsingissä. Helsingin urbaani kehitys, porvarillisten normien ja rakkauden ihanteen merkityksen kasvu olivat tiiviisti yhteydessä uudenlaisten tutustumistapojen ja seurustelukäytänteiden muodostumisen kanssa. Tarkastelen nuorten tapoja ja keinoja löytää aviopuoliso: mitkä olivat tavallisia paikkoja tavata ja tutustua sekä viettää yhteistä aikaa, ja minkälaisia normeja ja odotuksia romanttiseen seurusteluun liittyi. Tutkimuskysymyksenäni ovat: minkälainen oli nuorten seurustelun kaari, minkälaisia seurustelukäytänteitä heillä oli, ja missä seurustelu fyysisesti tapahtui. Pohjaan tutkimukseni Alma Silventoisen ja Toivo Kuulan, Hilja Vanhakartanon ja Volter Kilven, Anni Swanin ja Otto Mannisen, sekä Armas Launiksen kokemuksiin.</p> <p>Tutkimukseni tärkeimpänä lähdeaineistona käytän edellä mainittujen henkilöiden päiväkirjoja ja kirjeenvaihtoa vuosien 1900 ja 1914 väliltä. Erityisesti Alma Silventoisen lukuisat päiväkirjat avaavat seurusteluun liittyvää henkilökohtaista kokemusmaailmaa. Armas Launiksen päiväkirjat tarjoavat syvemmän näkymän myös miespuolisen helsinkiläisnuoren arkeen ja sosiaaliseen elämään. Pariskuntien väliset kirjeenvaihdot puolestaan kertovat enemmän suhteiden kehittymisestä ja yhteisistä kokemuksista. Lisäksi käytän avioliitto- ja käyttäytymisoppaita avaamaan aikakauden ihanteita ja normeja, jotka vaikuttivat nuorten käyttäytymiseen.</p> <p>Nuorten romanttisen seurustelun kaari alkoi kohtaamisesta ja päättyi ihanteellisessa tilanteessa avioliittoon. Vastakkaista sukupuolta pääsi kohtaamaan monenlaisissa tilanteissa, mutta yhteiset opinnot, erilaisten järjestöjen iltamat ja retket, sekä tanssiaiset nousivat erityisesti esiin. Kohtaamisen jälkeen nuorten tuli tutustua, sillä rakkauden ajateltiin kehittyvän hitaasti. Nuorten ystäväpiirit koostuivat pääosin vain oman sukupuolensa edustajista, mikä johti siihen, että miehen ja naisen kahdenkeskinen aika nähtiin epäilyttävänä. Siksi tutustuminen tapahtuikin aluksi lähinnä ryhmätilaisuuksissa. Helpoin keino viettää aikaa kahden kesken ilman muiden epäilyksiä, oli saattaminen. Aloitteen tekeminen oli pääsääntöisesti miehen vastuulla. Kun miehen ja naisen keskinäiset lämpimät tunteet olivat selvillä, ryhtyivät nuoret vierailemaan toistensa luona ja käymään kaksin esimerkiksi teatterissa. Suhdetta ylläpidettiin ja syvennettiin kirjeenvaihdon avulla. Kihlautuminen oli suuri uutinen, jonka seurauksena nuoret saattoivat kulkea julkisesti yhdessä jo hieman vapautuneemmin. Seurustelu oli kuitenkin jo sen verran vapaata, että kihlauksenkin saattoi vielä hyvin purkaa. Vanhempien rooli aiheutti toisinaan ristiriitaisia tunteita, kun vanhemmat eivät hyväksyneet lapsensa puolisovalintaa. Nuoret kuitenkin seurasivat mieluummin tunteitaan, kuin vanhempiensa toiveita.</p> <p>Kasvavana pääkaupunkina Helsinki tarjosi nuorille seurustelun puitteet ravintoloineen ja puistoineen luoden sivistyneistölle uudenlaisen tilan rakastua. Kulttuurielämä oli vilkasta ja nuoret kävivät ahkerasti teatterissa ja konserteissa. Ravintoloissa kiteytyi kaikki mitä sen ajan porvarilliselta huvielämältä odotettiin. Tärkeimpiä ravintoloita olivat keskustan Seurahuone, Kämp, Kappeli, Oopperakellari, sekä Alppilan Alppipaviljonki. Ulkona käveleminen oli nuorison lempipuhua ja nuoret kävelivät kaupungin uusissa rakennetuissa maisemissa. Tärkeimpiä paikkoja olivat Kaivopuisto, Esplanadi, Korkeasaari, sekä Alppilan alue. Puistoalueet tarjosivat virkistäviä maisemia ja raitista ilmaa, mutta pariskunnat saivat iloa myös syrjäisistä koloista, joihin piiloutua ja joihin yhteiskunnan tiukat normit eivät ulottuneet.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords sivistyneistö, seurustelu, tapailu, rakkaus, Helsinki, kirjeenvaihto, kulttuurielämä, nuoriso, 1900-luku			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Kaisa-kirjasto (E-thesis)			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

Sisällysluettelo

1.	Johdanto	1
2.	Murroksia ja jatkuvuuksia.....	11
2.1.	Porvarillista ajattelua.....	11
2.2.	Rakkaus ja avioliitto.....	16
2.3.	Kasvava kaupunki	21
3.	Kohtaamisesta kirkkohäihin – seurustelun sosiaalisia ulottuvuuksia	25
3.1.	Odotuksia ja ihanteita.....	25
3.2.	Tutustumisen ulottuvuudet	28
3.3.	Yhteydenpito ja vieraileminen	39
3.4.	Suuret tunteet ja särkyneet sydämet	44
3.5.	Kohti onnellista loppua	47
4.	Rakkauden kaupunki – seurustelun urbaani näyttämö.....	52
4.1.	Elämisen pelikenttä	52
4.2.	Rakastumisesta ravintolaillallisiin.....	57
4.3.	Puistonpenkiltä vuorenhuipulle.....	60
5.	Johtopäätökset.....	70
6.	Lähdeluettelo.....	75
6.1.	Lähteet	75
6.2.	Painetut lähteet	76
6.3.	Tutkimuskirjallisuus.....	76

1. Johdanto

”Volter rakas! Sinä kutsuit minut luoksesi, omaksesi – ja minä tulen. Sen uskallan tehdä, sillä minä rakastan sinua ja minä luotan myöskin hyvyytesi minulle. - Ja enkä minä ulkonaisesti elämältä niin paljoa vaadi, etten minä sitä sinun luonasi ja sinun kanssasi löytäisi, sillä olen tullut huomaamaan ja sen niin selvästi, ettei ulkonainen loisto ja rikkaus ihmistä onnelliseksi ja tyydytetyksi tee. Ehkä päinvastoin. ... Ja vaikka vanhempani nyt kieltäisivätkin, niin on heidän syynsä ulkonaista laatua ja enemmän tai vähemmän itsestä, eikä heidän kieltönsä oikeuta meitä jättämään sisällisen vaatimuksemme toteuttamista sikseen, vaan täytyy meidän silloin toimia kaikista huolimatta.”¹

Kesäkuussa vuonna 1907 Hilja Vanhakartano otti junan ristiriitaisissa, mutta päättävissä tunnelmissa kohti Kustavia avioituakseen kirjailija Volter Kilven kanssa. Hiljan vanhemmat eivät olleet antaneet tulevalle liitolle hyväksyntää, mutta sen aikaisen lainsäädännön puitteissa eivät myöskään voineet sitä estää. Toimiessaan vanhempiensa toiveita vastaan, Hilja jätti lopullisesti taakseen aikaisemman elämänsä, jossa perhepiirissä tunteista ei puhuttu, mutta jossa mukavat ja huolettomat olot olivat aina taattu. Tulevaisuus näytti vaatimattomalta, mutta nuoruuden vuodet jätettiin ilolla menneeseen, sillä häntä vastassa odotti mies, jota hän rakasti.

Tässä pro gradu – tutkielmassa tutkin suomenkielisen sivistyneistönuorison seurustelukäytänteitä 1900-luvun alun Helsingissä. Pohjaan tutkimukseni Alma Silventoisen ja Toivo Kuulan, Hilja Vanhakartanon ja Volter Kilven, Anni Swanin ja Otto Mannisen, sekä Armas Launiksen kokemuksiin. Tarkastelen nuorten tapoja ja keinoja löytää aviopuoliso: mitkä olivat tavallisia paikkoja tavata ja tutustua sekä viettää yhteistä aikaa, ja minkälaisia normeja ja odotuksia romanttiseen seurusteluun liittyi. Olen myös kiinnostunut siitä, millaisia odotuksia nuoriin kohdistui heidän siirtyessään parisuhdemailmaan ja mitkä olivat ne sisäiset ja ulkoiset tekijät, jotka tekivät hänestä houkuttelevan kumppanin parisuhteiden pelikentällä. Tutkimukseni pääpaino on kuitenkin siinä, mitä nuoret tekivät ja missä he sitä tekivät. Näiden kiinnostuskohtien perusteella olen muodostanut tutkimuskysymyksiä seuraavasti:

- 1) Minkälainen oli romanttisen seurustelun kaari?
- 2) Minkälaisia nuorten seurustelukäytänteet olivat?
- 3) Missä nuorten seurustelu fyysisesti tapahtui?

Päädyin tutkimaan aihetta sen iloisen ja romanttisen luonteen takia. Halusin omassa tutkimuksessani lähteä toiseen suuntaan ja tutkia jotakin, joka on tuonut iloa ihmisten arkeen. Teemallisesti olen

---

¹ SKSA, Volter Kilven arkisto, Hilja Vanhakartanon kirje Volter Kilvelle 20.1.1907.

kiinnostunut kulttuurihistoriasta, keskittyen erityisesti ranskalaisittain sanottuna ”Belle Époque” aikakaudelle, siis noin vuodesta 1890 ensimmäisen maailmansodan alkamiseen. Aikaa leimasi porvarillinen huolettomuus, joka näkyi eri tavalla eri elämänalueilla. Halusin selvittää, minkälaisia olivat ihmisten sosiaaliset kohtaamiset ja suhteiden muodostumiset tuona aikakautena.

Tutkimukseni kohteena olevat henkilöt edustavat Helsingissä olevia nuoria, suomenkielisen sivistyneistön jäseniä. Nuorisolla viitataan silloiseen käsitykseen nuorisosta, jossa ”siihen on luettu yhteisön naimattomat, ei vielä täysivaltaiset jäsenet, jotka kuitenkin fyysiseltä olemukseltaan, kyvyiltään ja taidoiltaan ovat olleet lähes aikuisten veroisia.”² Tutkimieni henkilöiden ikähaarukka on 16–33 joten fyysisen iän vaihtelu on varsin laaja, mutta olen ottanut nuorison määrittelyssä lähtökohdaksi sosiaalisen näkökulman, jossa nuoruus loppuu avioitumiseen, jonka johdosta henkilöstä tuli yhteiskunnan täysivaltaisen jäsen. Myös nuorisoa tutkinut Matti Virtanen toteaaakin, että ”Samanikäisyys ei siis sinänsä luo erityistä sidettä ikäpolven keskuuteen, vaan sen tekee vasta yhteisesti jaettu kokemusmaailma.”³ Suomenkielinen sivistyneistö rajautui ryhmäksi paljolti lähdemateriaalin ohjaamana. Valtaosa saatavilla olevasta lähdemateriaalista on peräisin oman aikansa kulttuuri- ja politiikan vaikuttajien kynistä ja käytetyn lähdemateriaalin luonne rajaa aihetta vääjäämättä valtaapitävien ja ylempien yhteiskunnan kerrosten näkökulmaan. Ruotsinkielisen sivistyneistön seurustelukäytänteet erosivat jonkin verran suomenkielisestä, minkä takia rajasin sen tutkimukseni ulkopuolelle. Ruotsinkielisen sivistyneistön tutkiminen ja sen vertaaminen suomenkieliseen olisikin yksi luonteva jatkotutkimuksen kohde.

Helsinki puolestaan valikoitui tutkimukseni sijainniksi sen pääkaupunkiaseman vuoksi. Keisarillisen Aleksanterin yliopiston (nykyään Helsingin yliopisto) sijaitessa pääkaupungissa, muodostui siitä sivistyneistön kohtaamispaikka, jonne keskittyi nuoria opiskelujensa tähden. Nuoret ylioppilaat, joista valtaosa saapui pääkaupungin ulkopuolelta, muodostivat yhteiskunnassa oman ryhmänsä ylioppilasstatuksen tuoman erityisaseman ja itsenäisyyden tähden. Helsingin kaupunkitilan kehittyminen oli läsnä nuorison keskinäisessä seurustelussa ja urbaanina tilana pääkaupunki mahdollisti monia asioita, joita pienemmät kaupungit eivät voineet tarjota esimerkiksi kulttuurin saralla. Lisäksi Helsingin kaupungin historiasta on laajalti aiempaa tutkimusta, jota pystyn käyttämään oman tutkimukseni tukena.

Aikarajaus tutkimuksessani osuu Suomen suuriruhtinaskunnan viimeisen kahden vuosikymmenen kohdalle vuodesta 1900 vuoteen 1914. Tutkin 1900-luvun alkua, koska siihen aikaan osuu Helsingin

---

² Aapola ja Kaarninen 2003, 13.

³ Virtanen 2003, 36.

julkisen kaupunkitilan nopea kehitys. Tarkempi aikaväli 1900-1914 on valikoitunut lähdemateriaalin ja tutkimukseni päähenkilöiden perusteella. Aikaisimmat lähteeni ovat vuodesta 1900 alkavat, säveltäjä Armas Launiksen päiväkirjat ja tutkimukseni pariskunnista viimeisin, laulajatar Alma Silventoinen ja säveltäjä Toivo Kuula, avioitui vuonna 1914. Keskityn tutkimuksessani avioliittoon johtavaan seurustelukulttuuriin, joten olen rajannut avioelämän tutkimukseni ulkopuolelle.

Seurusteluun ja tunteisiin liittyvä sanasto 1900-luvun alussa oli hieman erilaista kuin mitä se on nykypäivänä. Tässä tutkimuksessa seurustelulla tarkoitetaan kahden ihmisen vapaaehtoista yhdessäoloa, joka perustuu heidän romanttisille tunteilleen ja keskinäiselle kiintymykselleen. Fyysistä läheisyyttä esimerkiksi suudelmien muodossa on pareista osalla, mutta sen puuttumista ei ole laskettu seurustelun määritelmää poissulkeväksi.

Kuten Niika Malm pro gradu -tutkielmassaan *Rakkauden ja äitiyden tähden? Frieda Grossin perhe-elämä 1900–1923* toteaa, perhe ja avioliitto ovat varsin laajasti tutkittuja aiheita, eikä vain historian tutkijoiden joukossa, vaan myös sosiologian, oikeustieteen ja antropologian tutkijoiden parissa.⁴ Vaikka oma tutkimukseni osin pohjautuukin niistä tehtyyn tutkimukseen, en kuitenkaan tarkkaan ottaen tutki perhettä ja avioliittoa. Käsittelen teemallisesti varsin rajattua arjen historiaa, joka on osa kulttuurihistoriaa, sekä samalla kaupunkihistoriaa. Rajauksen johdosta tutkimukseni voidaan katsoa myös edustavan mikrohistoriaa, joka pyrkii syventämään kuvaa nuorisokulttuurista 1900-luvun Helsingissä.

Lähteet ja tutkimusmenetelmät

Tärkeimpänä lähdemateriaalina käytän sivistyneistön, tutkimusjaksoni aikana kirjoittamia päiväkirjoja ja kirjeenvaihtoa, jotka sijaitsevat Kansalliskirjaston ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran yksityisarkistoissa. Pääfokukseni on päiväkirjoissa, mutta käytän myös löytämäni pariskuntien välistä kirjeenvaihtoa. Laajimmat materiaalit, joita olen löytänyt ja joille tutkimukseni valtaosin perustuu, ovat laulajatar Alma Silventoisen päiväkirjat ja hänen kirjeenvaihtonsa hänen tulevan aviomiehensä, säveltäjä Toivo Kuulan kanssa. Myös Toivolta on tallella muutamia päiväkirjoja. Näiden lisäksi materiaaliini kuuluvat lastenkirjailija Anni Swanin ja kirjailija Otto Mannisen välinen kirjeenvaihto, sekä näytelmäkirjailija Hilja Vanhakartanon ja kirjailija Volter Kilven välinen kirjeenvaihto. Näitä kaikkia täydentämässä ovat myös säveltäjä Armas Launiksen päiväkirjat, joissa käsitellään tutkimukseni aihetta huomattavasti vähemmän, mutta jotka tarjoavat

---

⁴ Malm 2018, 13.

syvemmän näkymän myös miespuolisen helsinkiläisnuoren arkeen ja sosiaaliseen elämään. Aineistoon viitattaessa käytän aina nuorten kirjoitushetkestä sukunimeä, vaikka esimerkiksi Alman aineistot löytyvät arkistosta sukunimellä Kuula.

Toivo Kuula (1883–1918) saapui Helsinkiin vuonna 1900 opiskellakseen Helsingin musiikkiopistossa (nykyään Sibelius-Akatemia). Jo opintojensa aikana hän niitti mainetta lupaavana säveltäjänä ja hänen laulusävellyksensä ovat edelleen tunnettuja. Alma Silventoinen (1884–1941) opiskeltuaan Helsingissä tyttökoulussa, jatkoi hänkin opintoja Helsingin musiikkiopistossa vuonna 1903. Ahkeran harjoittelun johdosta hänestä kuoriutui lahjakas laulajatar, joka mielellään lauloi erityisesti Toivon sävellyksiä. Pariskunta avioitui vuonna 1914. Almalta ja Toivolta on jäänyt jäljelle mittava arkistokokoelma. Alman monen vuoden kattavat päiväkirjat kuvaavat toisinaan hyvinkin yksityiskohtaisesti hänen toimiaan ja tunteitaan miehiä, erityisesti Toivoa kohtaan. Esille tulevat myös heidän suhdettaan kohtaavat haasteet. Alman päiväkirjat alkavat vuodesta 1901 ja jatkuvat pitkälle aikarajaukseni ulkopuolelle. Alma kirjoitti päiväkirjaa lähes päivittäin ja kuvaili päivästä riippuen hyvinkin yksityiskohtaisesti tekemisiään, tunteitaan ja keskustelujaan toisten kanssa. Tekstien pituudet vaihtelevat paljon sen mukaan, mitä päivän aikana oli tapahtunut. Tapahtumatäyteisistä päivistä hän saattoi kirjoittaa usean sivun verran, mutta hän ei pakottanut itseään kirjoittamaan. ”Ei mitään oikeastaan ole sanottavaa.” hän kirjoitti 8.3.1906.⁵ Pariskunnan kirjeenvaihto on sekin todella laajaa, aikarajauksen sisällä lähetetty kirjeitä ja postikortteja on jäljellä satoja.

Erityisesti lasten- ja nuortenkirjailijana tunnetuksi tullut Anni Swan (1875-1958) muutti Helsinkiin kahden sisarensa kanssa saatuaan ylioppilaslakin vuonna 1895. Hän eli muutaman vuoden opiskelijaelämää yliopistossa ja kävi kulttuuririennoissa muun muassa osakuntatovereidensa kanssa. Anni perheineen nousi ajan kulttuuripiirien keskiöön hänen Saimi-sisarensa mentyä naimisiin taiteilija Eero Järnefeltin ja Nelma-sisaren avioituttua Jean Sibeliuksen veljen Christianin kanssa.⁶ Kirjailijana tunnetuksi tullut Otto Manninen (1872-1950) puolestaan saapui Helsinkiin opiskelemaan vuonna 1892. Valmistuttuaan yliopistosta hän toimi elämänsä aikana erilaisissa kulttuurialan toimissa ja muun muassa kirjoitti suomalaista runoutta. Pariskunta avioitui vuonna 1907. Heidän seurusteluaikaisia kirjeitään löytyy arkistosta hieman päälle 100. Kirjeitä ja niiden taustoja on myös julkaistu teoksessa *Silkkihienot siteet: Anni Swanin ja Otto Mannisen kirjeenvaihtoa 1898-1908*, joka toimii myös tutkimuksessani taustoittavana lähdemateriaalina.

---

⁵ KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.11, Alma Silventoinen päiväkirja 7, 8.3.1906 sivu 76.

⁶ Arjava ja Manninen 2000, 17.

Kirjailijana tunnetun Volter Kilven (1874–1939) saapumisesta Helsinkiin ei ole tietoa, mutta hän valmistui yliopistosta vuonna 1900 ja Oton tavoin toimi sen jälkeen erilaisissa kulttuurialan toimissa. Näytelmäkirjailijana tunnetuksi tullut Hilja Vanhakartano (1884–1927) saapui opiskelemaan Helsinkiin päästyään ylioppilaaksi vuonna 1904. Heidän välinen, säilynyt kirjeenvaihto alkaa vuodesta 1905. Naimisiin he menivät vuonna 1907, joten tutustumisen ja seurustelemisen aika kirjeiden näkökulmasta ei ole kovinkaan pitkä, siitä huolimatta materiaalia on runsaasti: seurusteluaikaisia kirjeitä on arkistoitu yli 200. Heistä Volter oli selkeästi innokkaampi kirjoittaja.⁷ Myös Volterin ja Hiljan kirjeenvaihtoa ja taustaa on julkaistu, teoksessa *Volter ja Hilja : "ovat sanasi niinkuin valoa minulle" : Volter Kilven ja Hilja Vanhakartanon kirjeenvaihtoa*. Tätäkin teosta käytän taustoittavana lähdemateriaalina tutkimuksessani. Se myös johdatti minut alun perin parin kirjeenvaihdon äärelle arkistoon, sillä heidän välistä kirjeenvaihtoa ei ole vielä arkistossa luetteloitu.

Armas Launis (1884–1959) tuli myöskin tunnetuksi säveltäjänä, mutta myös muun muassa kansanmusiikintutkijana sekä toimittajana. Hän opiskeli poikakoulussa Helsingissä ja valmistuttuaan ylioppilaaksi, jatkoi opintojaan yliopistossa. Hän työskenteli elämänsä aikana musiikkialan toimissa. Hänen yksityisarkistostaan löytyy 10 päiväkirjaa, jotka ajoittuvat vuosille 1900-1905.

Tutkimani henkilöt kuuluivat kaikki sivistyneistöön, jotka nousivat enemmän tai vähemmän tunnetuiksi kulttuurin saralla jossain vaiheessa elämäänsä. Tämä on puolestaan vaikuttanut siihen, että heidän päiväkirjojaan ja kirjeenvaihtoa on säilynyt niin hyvin, mikä puolestaan on vaikuttanut siihen, että ne ovat päätyneet tutkimukseni lähdeaineistoksi. Sivistyneistön jäsenistä juuri nämä tietyt ihmiset ovat valikoituneet sattuman kautta. Ihmisten yksityisiä kirjeitä ja päiväkirjoja lukiessa ei ole ollut varmaa kuinka paljon relevanttia tietoa ne sisältävät, jos ollenkaan. Olen siis kahlannut enemmänkin yksityisarkistoja läpi ja nämä olivat ensimmäiset tarpeeksi laajat aineistot, jotka tulivat vastaan. Mielelläni olisin suurentanut tutkimusryhmääni, mutta ajankäytöllisistä syistä jouduin rajamaan tutkimukseni näiden seitsemän henkilön kokemuksiin. Toisaalta ryhmän laajentamiselle ei välttämättä ole suuria perusteita, sillä Helsingin silloiset sivistyneistöpiirit olivat varsin pienet. Vaikuttaa siltä, että tutkimuksenikin päähenkilöt tunsivat kaikki toisensa, henkilökohtaisesti tai ainakin jonkun tutun kautta – aineistot ovat täynnä mainintoja samoista ihmisistä. Linkittyvien sosiaalisten piirien perusteella voidaan myös olettaa, että kokemusmaailmakin oli ainakin osittain jaettu.

Päiväkirjoja ja kirjeitä tulkitessa täytyy ne sijoittaa oman aikansa kontekstiin. Päiväkirjojen ja erityisesti kirjeiden kirjoittamisen ihanteet, tavat, normit ja säännöt ovat osa kulttuurisia ja

---

⁷ Kokko 2013, 7.

historiallisia prosesseja, jotka muuttuvat ajassa ja paikassa. 1800-luvun lopulla suomalainen sivistyneistö talletti muistojaan ja kirjasi ylös elämäänsä arkisista asioista juhlatilaisuuksiin. Kirjoittamisesta tuli muistamisen kanava ja teksteihin oli helppo palata aina tarvittaessa – kirjeitä ja päiväkirjoja saatettiin lukea myös ääneen ystäville tai perheenjäsenille.⁸ Tutkimukseni päähenkilöiden sosiaalisesta linkittyneisyydestä huolimatta lähteitä tulkittaessa on otettava huomioon kirjoittajan sen hetkinen elämäntilanne ja persoonallisuus sukupuolesta asuinalueeseen ja iästä koulutukseen, esimerkiksi tekstien pituus ja tunteellisuus oli hyvin henkilökohtaista. Taustalla vaikuttivat opitut muodot ja tavat, minkä tähden tekstejä tulee tarkastella kriittisesti ja ottaa huomioon monenlaiset tulkintamahdollisuudet ja kirjoittajan tavoitteet.⁹ Esimerkiksi Volter Kilpi oli jo 1900-luvun alussa aktiivinen kirjoittaja, jonka teksti oli kielikuviltaan ja tunteiden kuvaukseltaan rikasta. Samanlaisia olivat myös hänen kirjeensä Hiljalle, hän kuvaili tunteitaan enemmän ja monipuolisemmin kuin moni muu tutkimani henkilö. Rikkaasta tunteellisesta ilmaisusta ei voida kuitenkaan suoraan olettaa, että Volterin tunteet olisivat olleet muita syvempiä ja vahvempia.

Päiväkirjat ja kirjeet ovatkin lähteinä hyvin omanlaisia. Niiden subjektisen luonteen takia niitä ei historiatutkimuksen traditiossa välttämättä arvosteta yhtä paljon kuin esimerkiksi luotettavammaksi ja merkittävämmäksi koettua hallinnollista aineistoa.¹⁰ Kynää pitelevä ihminen aina tulkitsee maailmaa omasta näkökulmastaan, tulkitsee toisen ihmisen sanoja ja tekoja omien tunteittensa läpi ja kirjoittaessaan jättää aina jotain sanomatta unohduksen tai tarkoituksen kautta, tekstit saattavat olla ylidramatisoituja tai kaunisteltuja. Autenttisesta luonteestaan huolimatta teksti ei ikinä ole autenttinen toisinto tunteista, ajatuksista, ihmisistä tai tilanteista. Aina kirjoitusprosessin aikana, ja välillä sen jälkeenkin, editoidaan, niin tietoisesti kuin myös tiedostamatta – tietoisesta jälkikäteen tapahtuneesta editoinnista ovat todistamassa yliviivatut sanat, tuhrotut lauseet ja pois revityt sivut. Maailmaa jäsennetään ymmärrettävään muotoon, joka heijastaa omia tunteita ja toiveita.¹¹ Ja koska selvinneen materiaalin määrä vaihtelee suuresti henkilöittäin, on myös vaarana, että niiden henkilöiden, jotka ovat jättäneet jälkeensä kattavasti materiaalia, tunteet ja toiminta värittävät helposti myös muiden kertomuksia. Päiväkirjojen ja kirjeiden heikkous on kuitenkin myös niiden vahvuus. Subjektiiivisen aineiston hyvä puoli on juuri se henkilökohtaisuus ja autenttisuus, joka avaa näkymän ihmisten kokemusmaailmaan.¹²

---

⁸ Ollila 2000, 64.

⁹ Lahtinen, Leskelä-Kärki, Vainio-Korhonen ja Vehkalahti 2011, 13, 15, 16.

¹⁰ Lahtinen, Leskelä-Kärki, Vainio-Korhonen ja Vehkalahti 2011, 12.

¹¹ Lahtinen, Leskelä-Kärki, Vainio-Korhonen ja Vehkalahti 2011, 21.

¹² Häggman 1994, 29.

Kirjeitä ja päiväkirjoja tarkastellessa on myös otettava huomioon, miten aineisto on säilynyt. Lähdekokoelmat sellaisena kuin ne ovat minulla käytössä, ovat siinä mielessä keinotekoisia, että niitä ei ole kirjoitettu osana suurempaa jatkumoa, tarinaa joka etenee vielä kauas tulevaisuuteen.¹³ Tekstejä on laitettu säilöön jostain tietystä syystä ja jostain syystä ne ovat myös päätyneet eteenpäin arkistoitavaksi. Matkan varrella on monia käsiä, jotka ensin valikoidusti kirjoittavat, sitten säästävät, sitten luovuttavat arkistoon ja lopuksi vielä arkistossa valikoivat mitä otetaan vastaan. Arkistoluettelo ei kerro mitä siitä mahdollisesti puuttuu, paitsi toisinaan, kun henkilö itse on esimerkiksi numeroinut päiväkirjansa ja välistä puuttuu numeroita: näin on käynyt esimerkiksi Armas Launoksen kohdalla. Ajan lukukonventioiden ja tutkimukseni päähenkilöiden kulttuurisen merkittävyyden vuoksi on myös aiheellista kysyä, ovatko he olleet tietoisia siitä mahdollisuudesta, että heidän tekstejään tullaan lukemaan joskus tulevaisuudessa. Tutkimukseni ajankohtana osa oli jo tunnettuja hahmoja, kun toiset puolestaan olivat vasta niin sanotusti nousussa, toisaalta myös niin sanotusti tavallisten ihmisten joukossa oli tavallista lukea ääneen kirjeitä ja toisinaan myös päiväkirjoja. Tämä tietoisuus tulee esille eri tavoin eri lähteissä. Armas Launis kirjoittaa päiväkirjaansa siitä, miten he ystäviensä kanssa lukevat toistensa päiväkirjoja, joten hän aivan varmasti myös editoi omaa tekstiään tätä silmällä pitäen: hänen tekstinsä onkin varsin asiapitoista ja asiallista. Alma Silventoisen puolestaan en usko ajatelleen tällaista hänen kirjoittaessaan päiväkirjaansa, sillä teksti on paljon tunnepitoisempaa ja pohdiskelevampaa; hänen kirjeensä toisaalta ovat paljon varovaisempia, ikään kuin tietoisia siitä vaarasta, että joku kolmas henkilö lukee ne.

Päiväkirjojen ominaispiirteenä on niiden henkilökohtaisuus: omasta elämästä kirjoitetaan ylös itselle tärkeitä asioita. Ryhmänä se ei kuitenkaan ole kovinkaan yhtenäinen ja siksi sitä on vaikea tarkastella yhtäläiseltä pohjalta käsin. Kuten jo mainitsin, osa kirjoitettiin selkeästi myös toisten silmille, lisäksi muun muassa pituus ja sisältö vaihtelevat paljonkin. Tavallisia teemoja päiväkirjoissa kuitenkin olivat sää, oma ja perheen vointi, saapuneet ja kirjoitetut kirjeet, sekä päivän tapahtumat.¹⁴ Monella oli tapana kuvata niihin pääasiassa arkisen elämän tapahtumia, mutta tunteiden jyllätessä ja ajatuksien pyöriessä kirjoittaminen oli myös keino purkaa ja jäsenellä niitä. On voitu vapaasti ilmaista tunteita ja ajatuksia, joita ei olla uskallettu sanoa ääneen, koska ollaan saatettu pelätä yleistä paheksuntaa tai toisen loukkaamista: välillä päiväkirjoissa paljastetaan esimerkiksi asioita, joita on tietoisesti leikattu kirjeenvaihdosta pois.

Kirjeet ovat puolestaan osa suurempaa kokonaisuutta. Leskelä-Kärki toteaa, että 1900-luvun alussa Helsingin sivistyneistä oli tyypillistä olla laajassa kirjeenvaihdossa sukulaisten ja ystävien kanssa.

---

¹³ Lahtinen, Leskelä-Kärki, Vainio-Korhonen ja Vehkalahti 2011, 20.

¹⁴ Esim. KKK, Armas Launoksen arkisto Coll. 123.23, Armas Launoksen päiväkirja 20.7.1900.

Kirjeenvaihtosuhteita oli siis useita, minkä takia ”Ymmärtääkseen tiettyä kirjeenvaihtoa, puhumattakaan yksittäistä kirjettä on se nähtävä osana laajempaa kirjekokoelmaa”.¹⁵ Kirjeille ominaista ovat niiden vastavuoroisuus ja keskustelunomaisuus, mitkä ovat niiden merkittävin ero päiväkirjoihin verrattaessa. Kirjeen kirjoittajan lisäksi sen muotoon vaikuttaa aina myös kirjeen vastaanottaja. On tärkeää kysyä mitä kirjeellä yritetään kommunikoida, millä tavalla asioita tuodaan siinä esille, minkälaisessa tilanteessa kirjettä kirjoitetaan ja miksi sitä kirjoitetaan, mikä on sen motiivi. Erityisesti pitkäaikaisissa kirjeenvaihtosuhteissa saattaa muodostua omanlaisia käytänteitä.¹⁶ Kirjeitä tutkittaessa on päiväkirjoja enemmän otettava huomioon myös kirjeenkirjoittamiseen liittyvät ajalliset ja paikalliset normit. Sosiaalisena toimintona kirjeenvaihto oli alisteinen arvostelulle ja vaikutti siihen kuvaan, jonka henkilö itsestään loi säädellyssä yhteiskunnassa. 1900-luvun alun kirjeenvaihtoa tutkittaessa täytyy esimerkiksi olla tietoinen ajan ”tunteellisten ilmausten” –tavasta, joka saattaa tuntua nykypäivän ihmiselle ylenpalttiselta. Omaa kiintymystään ja ihastustaan erinäisiin asioihin oli kuitenkin kohteliasta tuoda ilmi, varsinkin jos toinen oli ilmaissut omaa kiintymystään –rakkaudenosoitukset ystävien kesken eivät siis välttämättä olleet osoitus romanttisesta suhteesta.¹⁷

Koska jokainen ihastus ja seurustelusuhde on uniikki, perustuu tutkimukseni katsaus siihen, minkälaisia käytäntöjä näistä kertomuksista välittyy ja minkälaisia yhtäläisyyksiä niillä oli. Tutkimukseni pääpaino on aineistoni sisällössä, kuten paikkamaininnoissa, eikä tavassa jolla he kirjoittivat. Siinä mielessä ei ole ongelma, että lähteet ovat hieman toisistaan poikkeavia. Keskeisten tutkimuskohteideni moninaisuus myös mahdollistaa sen, että yhden tai kahden ihmisen itsesensuuri on mahdollista paikata toisella. Yksittäiset maininnat osoittavat mahdollisuuksista, useat maininnat kertovat jo yleisemmästä tavasta toimia. Ongelmia muodostuu kuitenkin, jos on asioita, joita kukaan ei syystä tai toisesta, esimerkiksi kulttuurillisten tekijöiden takia, tekstissään ikinä mainitse. Historioitsija Kai Häggman kommentoi, että 1800-luvulla ja vuosisadan vaihteessa seksuaalisuus ja sukupuolielämä olivat juurikin tällaisia kollektiivisen unohtamisen kohteita.¹⁸ Pohdiskelut seksuaalisuudesta loistavatkin poissaolollaan myös löytämästäni materiaalista, mikä ei tarkoita etteikö sitä olisi pohdittu, vaan että yhteiskunnallinen käsitys siveettömyydestä ja kunnollisuudesta on saattanut saada ihmiset sensuroimaan itse itseään.

Kirjeiden ja päiväkirjojen ohella tutkimukseni lähdemateriaalina toimivat myös tutkimuskauden aikana julkaistuja käytöksen, seurustelun ja avioliiton teemoja käsitteleviä oppaita kuten yleisemmin käytöstapoja käsittelevä *Siivosta esiintymisestä* (1904). Opaskirjallisuus, jota täydennettiin

---

¹⁵ Leskelä-Kärki 2011, 244.

¹⁶ Lahtinen, Leskelä-Kärki, Vainio-Korhonen ja Vehkalahti 2011, 20.

¹⁷ Malm 2018, 17.

¹⁸ Häggman 1994, 30.

pamfleteilla, heräsi Suomen alueella jo 1860-luvulla. Yläluokka taisteli porvarillista nousua vastaan kehittämällä yhä monimutkaisempia etikettisääntöjä ja pukeutumalla yhä koristeellisempiin asuihin, tavoitteena lannistaa mahdollisia sosiaalikiipijöitä, mikä puolestaan johti näiden käyttäytymis- ja pukeutumisoppaiden suureen suosioon.¹⁹ Varsinaisen suosioharppauksen ne tekivät 1900-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä, kun eri teemoja käsitteleviä oppaita ja pamfletteja julkaistiin kymmenittäin.²⁰ Toiset oppaat keskittyvät kuvailemaan teemaan liittyviä tekijöitä yleisemmin, kun taas toisiin on vain listattu sääntöjä ja neuvoja toinen toisen perään. Yleisenä tavoitteena oli auttaa erityisesti nuoria hiomaan esiintymistään ja antamaan mahdollisimman hyvä vaikutelma. Oppaat tarjosivat myös hyödyllisiä apukeinoja tilanteisiin, joissa käyttäytymisen ja ulkomuodon avulla yritettiin hurrata vastakkaisen sukupuolen edustaja. Sen tähden niitä suunnattiinkin usein naimattomalle kansanosalle. Oppaan *Ei sovi (1901)* kirjoittaja toteaaakin erityisesti naisille:

”Ei sovi nostella olkapäitään tälle kirjalle, vaan jokaisen tulee se ostaa, lukea ja taas uudestaan lukea ja antaa se lahjaksi naimattomille tyttärilleen ja pojilleen, palvelijoilleen ja palvelijattarilleen. Mutta tätä ei sovi lahjoittaa naiduille ystävättärilleen – tarvitkoot he sitä sitten vaikka kuinka tärkeästi.”²¹

Avioliittoteemaista opas- ja pamflettikirjallisuutta tutkinut Arja-Liisa Räisänen kertoo, että pehmeäkantiset ja edulliset opaskirjat olivat niin suosittuja, että useista otettiin useampiakin painoksia. Suuresta suosiosta huolimatta ei voida toki tietää kuka luki minkäkin oppaan ja minkälaisia neuvoja ihmiset niistä ottivat käytäntöön. Opaskirjallisuus kehittyi kuitenkin vastaamaan kysyntää ideologisen ja rakenteellisen muutoksen ravistelemassa yhteiskunnassa, ja kirjoittajiensa kautta ne ilmaisevat silloiselle yhteiskunnalle tyypillisiä tapoja ja normeja. Ne eivät olleet tiukasti sidottuja juuri siihen tiettyyn hetkeen, jolloin ne julkaistiin, minkä takia olen hyväksynyt materiaaliini myös muutaman oppaan päiväkirjojen ja kirjeiden asettaman aikarajauksen ulkopuolelta. Moni käytösoppaiden kirjoittajista otti kirjoituksillaan osaa myös muihin yhteiskunnallisiin teemoihin, kuten A. F. Tanner, joka kirjoitti myös muun muassa sosialismista ja viljelystä, tai A. Meurman, joka pohti muun muassa myös kansantaloutta. Opaskirjallisuus oli osa yhteiskunnallista keskustelua, jossa tiettyjä tapoja on joko kritisoitu tai pyritty vakiinnuttamaan.²² Räisänen toteaaakin, että

”Voidaan olettaa, että teoksissa esiintyvät ihanteet ja avioelämän normit vastasivat aikalaisten käsityksiä ja sitä kautta vaikuttivat myös ihmisten käyttäytymiseen. Tästä näkökulmasta käsin voidaan olettaa, että ihmiset ainakin joissakin määrin ovat pyrkineet muokkaamaan

---

¹⁹ Byrde 1992, 113.

²⁰ Räisänen 1995, 18, 20, 21.

²¹ *Ei sovi* 1901, 68.

²² Räisänen 1995, 19, 25.

käyttäytymistään avioliitto- ja seksuaalivalistusoppaissa annettujen ohjeiden ja niiden välittäminen ihanteiden mukaisesti.”²³

Toisaalta on myös hyvä tiedostaa, että ohjeiden ja sääntöjen toimiminen käytännössä oli hyvin monimutkainen prosessi. Ihanteiden ja normien omaksuminen oli hidasta, eivätkä ihmiset ne omaksuttuaankaan aina toimineet niiden mukaisesti.²⁴ Olosuhteiden vaikutus muovasi ihanteista polveutuvia käytäntöjä jo olemassa oleviin käytänteisiin sopiviksi, mikä toi käytännön elämään enemmän joustoa kuin miltä se paperilla näytti. Kietäväinen-Sirén toteaaakin esimerkiksi, että:

”Voidaankin sanoa, että rakkauden saralla rahvas muodosti oman tunneyhteisönsä, joka vaali pitkälti samoja arvoja kuin valtakunnan kattava virallinen (esivallan edustama) yhteisö tunnehallintoineen, mutta salli tiettyjen perinnäisten tapojensa rajoissa enemmän vapautta seksuaalisessa rakkaudessa.”²⁵

Käyttämäni tutkimuskirjallisuus kattaa laajan skaalan historiallista tutkimusta muodista tansseihin ja avioliitosta naiskysymykseen. Aiheeni ollessa rajattu tiettyyn ihmisryhmään, tietynä aikana, tietyssä kaupungissa, ei sitä luonnollisesti samalla tutkimuskysymyksellä, kohteella ja näkökulmalla ole aiemmin käsitelty. Monessa tapauksessa tutkimusaineistosta löytyy vain muutamia kohtia, joita olen voinut hyödyntää omassa tutkimuksessani. Rakkaudesta, avioliitosta ja avioliittoaikeisesta seurustelusta on tehty muutamia yleisiä tutkimusteoksia, jotka pääsääntöisesti kattavat yleisesti läntisen maailman kehityspiirteitä. Yksi teos suomalaisen rakkauden historiasta löytyi, mutta sekin kattaa alueellisesti koko Suomen keskiajasta eteenpäin. Helsingin kaupungin historia osa IV on osoittautunut suureksi hyödyksi kuvaillen kaupungin kasvua rakenteellisessa mielessä, sieltä olen löytänyt muun muassa tietoa teattereiden sijainneista ja viheralueiden kehittymisestä. Kohdennetumpaa tietoa on tarjonnut erityisesti Maunu Häyrysen tutkimus Helsingin kaupunkipuistoista, sekä Marja Terttu Knapaksen tutkimus Korkeasaaresta ja Seurasaaresta. Lisäksi Helsingin kaupungin historialliset tilastot ovat antaneet tietoa kaupungin väestönkasvusta ja avioliittoluvuista.

Tutkimukseni käsittää taustoitulusuvun, kaksi käsittelylukua ja johtopäätökset. Taustaluvussa avaan Helsingin kasvun taustaa, suomenkielisen sivistyneistön aseman kehittymistä, avioliiton ja seurustelun murrosta, sekä seurusteluun vaikuttavia aikakauden moraali- ja siveellisyyskäsityksiä. Käsittelyluvut olen jakanut lähdeaineistosta nousseiden aiheiden mukaan. Ensimmäinen käsittelyluku käsittelee seurustelun sosiaalisia ulottuvuuksia: odotuksia ja rakkauden ihanteita, sekä tutustumista,

---

²³ Räisänen 1995, 26.

²⁴ Kietäväinen-Sirén 2015, 68.

²⁵ Kietäväinen-Sirén 2015, 69.

yhteydenpitoa ja kihlautumista. Luku tuo esiin seurustelua kokemuksena: minkälaisia aktiviteetteja yhdessä tehtiin ja minkälaisia tunteita suhteet herättivät. Toinen käsittelyluku käsittelee seurustelun urbaania näyttämöä: missä nuoret viettivät yhteistä aikaa, mitkä ravintolat ja puistot nousivat esiin ja mikä näiden paikkojen merkitys oli.

2. Murroksia ja jatkuvuuksia

2.1. Porvarillista ajattelua

Teollistuminen ja urbanisaatio ravisuttivat yhteiskunnan vanhoja rakenteita. 1800-luvun toisella puoliskolla vanhojen säätyjen rajat alkoivat natista virkamiehistön ja kauppiaiden varakkuuden ja vaikutuksen kasvaessa. Yläluokan ja porvarillisen keskiluokan lähentyminen muodosti lopulta pohjan uudelle sivistyneistölle, jonka aseman takasi erityisesti koulutuksen tuoma sivistys ja sen tuomat mahdollisuudet.²⁶ Vuosisadan lopulla uusi, nouseva sivistyneistö kasvoi ja suomenkielistyi suomenkielisen kansan saadessa korkeakoulutusta yhä enenevässä määrin. Yhteiskunnan jakolinjat sivistyneistön ja ruumiillista työtä tekevien työläisten välillä kuitenkin vahvistui – yhteiskunnan sivistyksellinen ja taloudellinen jako kulkivat samoilla paikkeilla ja vauhdittivat erilaisten, luokkasidonnaisten kulttuuri- ja käyttäytymiskaavojen muodostumista.²⁷

Vanhojen rakenteiden tullessa kyseenalaistetuksi, aikalaiset hakivat jatkuvuutta ja turvaa perheen merkityksestä ja jatkuvuudesta. Nouseva sivistyneistö alkoikin tarkastella monia yhteiskunnan ongelmia perheen kautta – moni ongelma nähtiin moraalisen ja niiden syy piili ihmisen kasvuympäristössä. Ajateltiin, että ratkaisu ongelmiin oli siis parantaa moraalista tilaa.²⁸ Tuloksena oli moniulotteinen, eri elämänalueita määrittelevä porvarillinen ihanne, josta Häggmanin mukaan ”välittyi ujostelematon ja suoraviivainen normatiivisuus.”²⁹ Yhteiskunnallisena väliryhmänä nouseva suomenkielinen sivistyneistö etsi yhteiskunnallista hyväksyntää ja otti yksilöä ja perhettä koskevat vaatimukset hyvin vastaan.³⁰ Nämä ihanteet ja vaatimukset vaikuttivat monin tavoin myös nuorten sosiaaliseen kanssakäymiseen.

Suomen sivistyneistö oli tuohon aikaan jakautunut kielikysymyksen johdosta suomen- ja ruotsinkielisiin. Volter Kilven mukaan jakautumisessa oli pohjimmiltaan kysymys ”ruotsia puhuvan

---

²⁶ Häggman 1994, 126.

²⁷ Åström 1956, 41, 46.

²⁸ Häggman 1994, 216.

²⁹ Häggman 1994, 222.

³⁰ Häggman 1994, 224.

yläluokkamme ja suomea puhuvan kansanpohjan vierautumisesta toisistaan”.³¹ Tästä suomea puhuvan kansanpohjan noususta koulutuksen kautta sivistyneistöön, on kyse myös tutkimusryhmässäni. Suomenkieliselle sivistyneistölle kieli oli yhdistävä tekijä, joka näkyi niin aatteellisessa keskustelussa kuin myös kulttuuriharrastusten kohteissa. Alma Silventoinen esimerkiksi mielellään esiintyi suomalaisuutta henkivässä Aino-puvussa,³² Volter puolestaan monen muun tavoin vaihtoi ruotsinkielisen sukunimensä suomenkieliseksi, Ericssonista Kilveksi.³³

1800-luvun kuluessa porvarillisten ihanteiden nousu muovasi nuorten sosiaalista tilaa ja ajankäyttöä. Osaksi muutosten taustalla vaikutti porvariston tapa omaksua yläluokan tapoja, osaksi sivistävä, moraalisten ihanteiden tavoittelu. Tanssiaiset omaksuttiin yläluokalta. Tanssiaiset olivat alkujaan ylimmän säädyn huvituksia, mutta jo vuosisadan puolivälissä tanssisalonkien ovet avautuivat myös porvariston jäsenille, muun kansan pariin uudet kuviot levisivät sitä mukaan kun pelimannit omaksuivat uutta musiikkia ohjelmistoihinsa.³⁴ Tanssiaisista tulikin tärkeä kohta- ja seurusteluareena aikakauden nuorille. Suosituin tanssi oli 1800-luvun alussa Suomeen rantautunut valssi, joka salli aivan uudenlaisen läheisyyden ja intiimiyden, kun kavaljeeri pujotti kätensä neidon vyötärölle. Aikaisemmin tanssiaisissa tanssista toiseen oli pidetty kiinni vain ja ainoastaan tanssiparin kädestä.³⁵ Vuosisadan viimeisillä vuosikymmenillä levinnyt into yhteiseen sivistys- ja valistustoimintaan oli puolestaan osa sivistyksellisten ihanteiden tavoittelemista. Jatkuvan tanssimisen sijaan ihmisten arki monipuolistui laulujuhlilla ja kokouksilla, joissa keskustelun aiheena olivat esimerkiksi suomalaisuus ja raittiuskysymys. Merkittäviä järjestöjä Suomessa olivat muun muassa nuorisoseuraliike, työväenyhdistys ja vapaapalokunnat sekä raittiusyhdistykset, esimerkiksi työväentaloja oli vuonna 1899 koko maassa 14 kappaletta, kun vuonna 1916 kasvun seurauksena niitä oli jo huimat 940. Suurempien yhdistysten rinnalle perustettiin jos jonkinlaista pienempää seuraa: oli lukuseuroja, uskonnollisia yhdistyksiä, soittokuntia ja kuoroja. Jokaiselle löytyi oma seura, urheilijoille perustettiin urheiluseuroja, naimisissa oleville naisille rouvasväenyhdistyksiä, kirjailijoille Kirjailijaliitto, taiteilijoille Taiteilijaseura ja niin edelleen – järjestötoiminta kasvoi niin suosituksi, että oli jopa hieman epäilyttävää, mikäli nuori ei osallistunut niistä mihinkään. Kaikkia yhdisti sivistyksen jalo aate, jota edistettiin myös perustamalla kansakouluja ja suomenkielisiä sanomalehtiä.³⁶

---

³¹ Kilpi 1917, 14.

³² KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.11, Alma Silventoinen päiväkirja 8, 30.5.1906 sivu 9.

³³ Kilpi 2013, 13.

³⁴ Kahila 2006, 149; Niemelä 1998, 22.

³⁵ Kahila 2006, 147; Lahtinen ja Vainio-Korhonen 2015, 198.

³⁶ Niiranen 1986, 131; Ollilla 2000, 31; Peltola 2002, 10, 13, 17.

”Naiset luotiin maailman koristeiksi. Mutta ainoastaan silloin vastaavat he täydellisesti tarkoituksensa, kun he ovat naimisissa. Sillä naimattomat naiset muistuttavat kukkia syrjäisellä paikalla, joita ei koskaan etsitä; kukkia, jotka kukkivat kenenkään näkemättä, he kuihtuvat ja kuolevat yksinäisyydessä.”³⁷

Yrittäessään ymmärtää uudenlaista yhteiskuntaa, jossa korostuivat perhe ja yksilö, ryhdyttiin maailmaa ja erityisesti sukupuolia tarkastelemaan uudenaikaisesta näkökulmasta. Naisten ja miesten hyvin erilaisia asemia yhteiskunnassa ryhdyttiin selittämään naisten ja miesten välisillä eroilla. Molemmalla sukupuolella nähtiin omat piirteensä ja ominaisuutensa, jotka ohjasivat heitä erilaisille urille myös yhteiskunnassa. Tämä oli eräänlainen kompromissi, jossa naisia ei enää alistettu miesten alle, mutta ei myöskään nostettu tasa-arvoiseksi miesten rinnalle, sillä luontaisina nähdyt erot tekivät sukupuolten keskinäisestä vertailusta turhaa.³⁸

Karkeasti miehet nähtiin aktiivisina toimijoina ja naiset passiivisina. Tämä jako linkittyi vahvasti myös avioliittoon ja sen perimmäiseen tarkoitukseen: lisääntymiseen. Räisänen mukaan

”Suvunjatkamisprosessissa mies – sperma ja penis – määriteltiin aktiivisena ja alkuunpanevana voimana, nainen – kohtu ja munasolu – puolestaan passiivisena ja vastaanottavana voimana. Tämän mallin mukaisesti tulkittiin sukupuolten välistä tehtäväjakoja myös henkisen elämän alueella. ... Erilaisesta tehtävästä hedelmöitymisprosessissa seurasi se, että nainen luontonsa mukaisesti toimi hiljaisuudessa ja hoiti lapsia kotona. Mies puolestaan olemuksensa ja luontonsa mukaisesti elätti, suojeli ja puolusti perhettään.”³⁹

Erot olivat aikalaisten silmissä fyysisiä sekä henkisiä. Fyysiset erot ruumiinrakenteessa olivat näkyviä jokaiselle ja niistä johdettujen tulkintojen hyväksyminen oli helppoa.⁴⁰ Fyysisesti raskas työ ei sopinut naisille, sillä heidät nähtiin heikompina ja heiveröisempinä. Ajattelullisesti raskas työ ei sopinut naisille, sillä heidän uskottiin rasittuvan miehiä nopeammin ja helpommin.⁴¹ Lisäksi vaarana oli tehdä päätöksiä tunteiden perusteella. *Seurustelemisen taito* –käytösoppaassakin todetaan, että ”Sydänhän tekee kaikki naisväessä. Heillä ei ole mitään muuta johtajaa.”⁴² Henkisiltä ominaisuuksiltaan naiset nähtiin miehiä muun muassa tunteellisempina, epäloogisempina ja turhamaisempina. Miehiä puolestaan kuvailtiin järkeviksi ja älykkäiksi, rohkeiksi, voimakkaiksi ja lujiksi.⁴³ Näin ollen sukupuolten yhteiskunnallisia eroja ei nähty osoituksena toisen sukupuolen

---

³⁷ Gustafsson 1916a, 1.

³⁸ Coontz 2006, 153.

³⁹ Räisänen 1995, 137.

⁴⁰ Räisänen 1995, 138.

⁴¹ Räisänen 1995, 140.

⁴² *Seurustelemisen taito* 1895, 43.

⁴³ Räisänen 1995, 140.

sortamisesta ja alistamisesta, vaan osoituksena kunnioituksesta ja luontaisten ominaisuuksien puolustamisesta.⁴⁴

Biologialla perusteltu sukupuolijärjestelmä, jossa naisten ja miesten tehtävät ja elämänpiirit erotettiin toisistaan, sai lääkäreiden hyväksynnän ja oli voimissaan erityisesti vuosisadan vaihteessa. Koska naisen perimmäisen kutsumuksen koettiin olevan äitiydessä, ryhdyttiin tyttöjen kasvatukseen kiinnittämään huomiota lääkärien johdolla. Tämän seurauksena ryhdyttiin julkaisemaan entistä enemmän myös seksuaalivalistus- ja terveysoppaita, joiden tarkoitus oli varmistaa lantion ja synnytyselinten oikeanlainen ja turvallinen kehitys.⁴⁵ Lääkärit olivat huolissaan naisten sukupuolielinten kehityksen turvallisuudesta esimerkiksi vielä vuosisadan vaihteessa tiukkaan sidotun korsetin johdosta – sidottu, kapea vyötärö nähtiin uhkana sikiön ja äidin turvallisuudelle. Lääkärien suosittama, uusi naiskehon ihanne oli terveellisen näköinen ja synnytykseen hyvin soveltuva.⁴⁶ Murrosikä vaati erityistä tarkkuutta ja huolellisuutta tyttöjen liikkumisessa. Kun tytöistä kehittyi naisia, täytyi heidän oppia olemaan naisellisia – miten sulokas nainen istui ja liikkui, miten olla ryhdikäs mutta samalla pehmeä.⁴⁷ Miehet saivat käytöksessään enemmän anteeksi, mutta eivät hekään saaneet tehdä ihan mitä vaan. Vuosisadan vaihteessa esimerkiksi yliopistossa ja osakunnissa oli jo vahva mielikuva siitä, millainen opiskelijan tulisi olla. Ihanteena oli ”ahkera, isänmaallinen, uskollinen, tunnollinen, vastuuntuntoinen ja rohkea nuorimies, joka lisäksi osasi säätyynsä kuuluvat hienot käytöstavat.”⁴⁸ Huonosta käytöksestä nuhdeltiin ja vakavimmista rikkeistä rangaistukset saattoivat olla merkittäviäkin: vielä 1800-luvun lopulla opiskelija saatettiin karkottaa Helsingistä määräajaksi.⁴⁹

Tämänkaltainen erottelu tulee myös esiin aineistosta. Anni Swan kuvailee itseään kehittymättömänä tyttönä, jolle Otto Manninen puhuu niin järkevästi, ja jota hän koittaa kuunnella ja ymmärtää,⁵⁰ Hilja Vanhakartano puolestaan kertoo kuuntelevansa mielellään keskustelua vakavista asioista, itse niihin osallistumatta.⁵¹ Toisaalta Annin muisti oli kuitenkin valpas ja Otto pyysi häntä ottamaan vastuulleen merkkipäivien muistamisen ja antamaan niistä hänelle merkin niiden lähestyessä. Ottoa nimittäin huoletti, että hän itse unohtaa ne, kun mielessä saattoi olla tärkeämpiä asioita.⁵² Annin sisar Elli puolestaan kirjoitti kirjeessä heidän toiselle sisarelleen Toinille, että Anni yritti pienimmässäkin

---

⁴⁴ Coontz 2006, 153.

⁴⁵ Räisänen 1995, 144, 145, 170.

⁴⁶ Räisänen 1995, 169.

⁴⁷ Räisänen 1995, 170.

⁴⁸ Häkkinen 1996, 88.

⁴⁹ Häkkinen 1996, 87-88.

⁵⁰ SKSA, Otto Mannisen arkisto 911:69:6, Anni Swanin kirje Otto Manniselle 2.8.1906.

⁵¹ SKSA, Volter Kilven arkisto, Hilja Vanhakartanon kirje Volter Kilvälle 17.5.1905.

⁵² SKSA, Anni Swanin arkisto 924:1:36, Otto Mannisen kirje Anni Swanille 16.8.1906.

asiassa mukautua Oton tahtoon ja elää hänen toivomuksiansa mukaan, mikä Ellin mukaan oli merkki hyvistä edellytyksistä tulla onnelliseksi yhdessä.⁵³ Vaikka asetelma nähdään helposti pelkästään naisia sortavana, kokivat myös miehet toisinaan roolinsa rajoittavana, erityisesti tunteiden ilmaisemisen sopimattomuuden osalta: ”jos olisin nainen, liukenisin kyyneliin, ja sulaisin tuskani äärettömyyteen, mutta nyt, nyt ei ole enää apua mistään...” Volter kirjoittaa.⁵⁴

Vaikka miehen aktiivinen rooli on helppo mieltää tärkeämmäksi, nousi passiivisen naisen rooli hyvin tärkeään asemaan vuosisadanvaiheessa kiihtyvässä morali- ja siveellisyyskeskustelussa. Lääketieteen löydökset hedelmöittämisestä ja siihen liittyvistä prosesseista vahvistivat 1800-luvulla syntynyttä ajatusta, jonka mukaan nainen oli epäseksuaalinen olento, jolla sukupuolihalut olivat olemattomat, kun aktiivinen mies puolestaan saattoi olla niin seksuaalinen, että itsehillintä oli vaikeaa.⁵⁵ Naisen passiivinen munasolu otti vastaan miehen aktiivisen ja voimaa antavan siemennesteen, joka miellettiin niin arvokkaaksi, ettei sitä saanut hukata esiaviollisiin suhteisiin, ei edes itsetyydytykseen.⁵⁶ Sivistyneistön nationalistisissa ihanteissa kunnan kansalainen oli kuitenkin kurinalainen ja siveellinen,⁵⁷ joten vastuu miesten kunnollisesta käytöksestä lankesi naisten harteille.⁵⁸ Aikalaiset kehottivat naisia muistamaan oman roolinsa miehisen vietin hillitsijänä. Miestä ei saanut kiihottaa käyttäytymisellään, pukeutumisellaan, edes olemuksellaan. Esimerkiksi tanssiaisissa oli tärkeää pukeutua siveellisesti, eikä keimailu tullut kysymykseenkään. Mikäli ohjeita ei noudatettu, saattoi nuori mies kotimatalla jäädä prostituoidun pauloihin, ja tässä osasyllinen oli luonnollisesti se neitonen, joka oli miehen viettiä liiaksi herätellyt.⁵⁹

Keskustelu seksuaalisuudesta oli kiivasta ja siihen osallistuivat niin vanhat ja nuoret sukupolvet, lääkärit ja maallikot, miehet ja naiset. Armaskin kertoo ystäviensä kanssa käydyistä vakavista keskusteluista aikansa paheista ja niiden vastustamisesta.⁶⁰ Tasa-arvoa kannattavien naisten parissa happamuutta aiheutti erityisesti sivistyneiden piirien kaksinaismoralismi, joka vaati naisilta ehdotonta puhtautta ja siveellisyyttä, mutta salli miesten viettää välillä hyvinkin villiä nuoruutta.⁶¹ Armas esimerkiksi kertoo kuinka juhlairetkellä luokan poikien kesken hänen kolme ystäväänsä pelleilevät ulkotiloissa ilkosen alasti, sitä ei kuitenkaan paheksuta vaan hauska näky ilahduttaa.⁶² Erityisesti

---

⁵³ Arjava ja Manninen 2000, 71. Elli Swanin kirje Toini Swanille 11.7.1906.

⁵⁴ SKSA, Volter Kilven arkisto, Volter Kilven kirje Hilja Vanhakartanolle, ei päiväystä.

⁵⁵ Vainio-Korhonen 2015, 205; Coontz 2006, 159, 163.

⁵⁶ Peltola 2002, 15.

⁵⁷ Ollilla 2000, 17.

⁵⁸ Coontz 2006, 208.

⁵⁹ Räisänen 1995, 174.

⁶⁰ KKK, Armas Launiksen arkisto Coll. 123.23, Armas Launiksen päiväkirja 10.9.1900.

⁶¹ Kokko 1996, 102.

⁶² KKK, Armas Launiksen arkisto Coll. 123.23, Armas Launiksen päiväkirja 29.5.1900.

opiskelijoiden seksuaalisia seikkailuja alempien yhteiskuntaluokkien neitojen kanssa katsottiin sormien läpi, kunhan käyttäytyi omiensa seurassa kunnolla.⁶³ Vielä 1800-luvun lopulla oli tavallista lähteä isommallakin porukalla juhlimaan ja viettämään iltaa bordelliin.⁶⁴ Samaan aikaan naiset joutuivat ottamaan tosissaan varoitukset maineensa nuhteettomana, puhtaana pitämisestä, ettei heitä saattanut edes epäillä mistään siveettömyydestä, sillä pieninkin horjahdus saattoi vahingoittaa heidän mainettaan, jopa kädestä kiinnipitäminen saattoi olla liikaa.⁶⁵

Ylläkuvatut normit tulevat esiin myös aineistostani. Annille fyysinen läheisyys oli ristiriitainen aihe. Toisaalta hän kirjoittaa, että haluaisi olla ”oikein lähellä” Ottoa, mutta samaan aikaan hän ei oikeastaan välitä fyysisestä kontaktista. Hän puhuu hyväilystä, mutta tarkoittaa sillä viatonta, perheen sisäistä koskemista: halauksia ja silityksiä, joista hän ei ole lapsuudessaan päässyt osalliseksi.⁶⁶ Anni kertoo myös unestaan, jossa Otto on häntä salaa suudellut, mihin hän reagoi nuhtelemalla, sillä niin ei sovi tehdä. Siitä huolimatta hän kertoo olleensa herätessään vielä hyvällä tuulella ja siis selkeästi mielissään ajatuksesta suudella Ottoa, vaikka siveellisyysnormien tähden siitä kuuluukin antaa nuhteita.⁶⁷ Alma puolestaan koki ajatuksen ”lihallisesta” suhteesta niin ikäväksi, ettei halunnut edes kirjoittaa sanaa auki omaan päiväkirjaansa. ”He voivat luulla muka esim. luulla, että heidän sulhasensa ei rakasta ketään muuta kuin heitä itseään ja kuitenkin heillä voi olla toinen, jota he rakastavat l-sti. ... Semmoiset ihmiset, jotka l-sti rakastavat ovat minun mielestäni alhaisella asteella.”⁶⁸

2.2. Rakkaus ja avioliitto

Avioliitto on muovautunut ja uudistunut ajan kuluessa, eritavoin eri kulttuureissa vastaamaan uusia ihanteita ja käytänteitä.⁶⁹ Vielä muutama sata vuotta sitten puolison valinta Euroopassa oli valtaosin perhekysymys. Avioliitossa liitettiin yhteen kaksi sukua, joten tärkeintä oli huolehtia suvun edusta, ja vasta sitten pohtia omia mieltymyksiä. Suvulle avioliitto tarjosi monia mahdollisuuksia: hyviä suhteita, mainetta ja varallisuutta, sekä työvoimaa.⁷⁰ Tärkeää oli myös varmistaa suvun jatkuminen, siis synnyttää lapsia. Yksilölle avioliitto tarjosi sosiaalista arvostusta ja turvaa, kumppanuutta ja jos

---

⁶³ Häkkinen 1996, 89.

⁶⁴ Häkkinen 1995, 87.

⁶⁵ Seurustelemisen taito 1895, 74; SKSA, Volter Kilven arkisto, Hilja Vanhakartanon kirje Volter Kilvelle 19.12.1905.

⁶⁶ SKSA, Otto Mannisen arkisto 911:69:50, Anni Swanin kirje Otto Manniselle 31.7.1906.

⁶⁷ SKSA, Otto Mannisen arkisto 911:96:39, Anni Swanin kirje Otto Manniselle 8.6.1906.

⁶⁸ KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.11, Alma Silventoisen päiväkirja 7, 3.5.1906 sivu 109-110.

⁶⁹ Cate ja Lloyd 1992, 13.

⁷⁰ Cate ja Lloyd 1992, 13; Markkola 2007, 263; Räisänen 1995, 36.

hyvin sattui, myös rakkautta.⁷¹ Kirkko muovasi vahvasti ihmisten käsityksiä avioliiton pyhydestä ja painotti suvunjatkamisen roolia avioliitossa.⁷²

1700-luvulla tunteiden tuulahdus levisi Euroopassa myös pohjoisen suuntaan ja Suomen alueellakin ryhdyttiin pohtimaan miltä näyttäisi järjen ja tunteiden tasapaino. Järkisyin muodostetusta avioliitosta ei sentään oltu vielä valmiita luopumaan, mutta saatettiin elätellä toivoa rakkaudesta, joka syntyisi avioliiton aikana.⁷³ Ajatus rakkausavioliitosta alkoi kerätä kannatusta 1800-luvun alkupuolella.⁷⁴ Ajatus avioliitosta joka perustui ensisijaisesti tunteille, sai luonnollisesti myös paljon vastustusta. Aikalaiset varoittivat nuoria perustamasta avioliittoa niin haperalle pohjalle kuin tunteet.⁷⁵ Siitä huolimatta romanttisen rakkauden kaipuu koukutti yhä enemmän ja enemmän sivistyneistöä.⁷⁶ Rakkausromaanit nousivat suureen suosioon ja niitä luettiin myös sivistyneistön ulkopuolella. Romanttista rakkautta tavoiteltiin nuorten parissa ja vanhat perinteet haluttiin unohtaa – mitä olivat säätyrajat ja sukujen hyöty rakkauden rinnalla!⁷⁷ Onnea ei löytynytäkään ulkonaisesta loistosta ja rikkauksista, vaan jaloista tunteista, lempeydestä ja keskinäisestä tuesta. Avioliitosta etsittiin henkistä yhteyttä, liittoa joka olisi ainutlaatuinen, suhdetta jossa osapuolet, esimerkiksi Annin sanoin vahvistaisivat toisiaan ja toisivat toisilleen iloa ja lohtua.⁷⁸ Ajatus omasta rakkaasta innoitti nuoria ja herätti keskustelua, Armaskin kirjoitti ystäviensä kanssa istahtaneen nurmikolle keskustelemaan ”siitä, että olisi hauska mennä jo nyt kouluaikoina kihloihin.”⁷⁹

Toki rakkautta ei uusista ihanteista huolimatta lähdetty etsimään ihan mistä tahansa vain. Jo aikakauden elämänpiirit ja tavat johtivat siihen, että ihmiset seurustelivat pääasiassa vertaisiksi koettujen henkilöiden kanssa, vaikka sääty-yhteiskunta pikkuhiljaa avautuikin.⁸⁰ Jos nuori sattui rakastumaan henkilöön, joka suurin piirtein osui järkiavioliiton muodostamiin raameihin, ei perheen sekaantuminen olisi ollut enää sopivaa. Mutta mikäli nuoren tunteiden kohde nähtiin aivan epäsopivana esimerkiksi yhteiskuntaluokkansa vuoksi, sai häntä vanhempien toimesta ohjata parempaan suuntaan.⁸¹ Nuoria kehoitettiin pohtimaan mikä toisessa oikein miellytti ja sukulaiset muistuttelivat aikalaiskäsityksestä, jonka mukaan onnellisimmat ovat ne avioliitot, jotka on solmittu

---

⁷¹ Coontz 2006, 6, 145.

⁷² Räisänen 1995, 35.

⁷³ Vainio-Korhonen 2015, 116.

⁷⁴ Vainio-Korhonen 2015, 195.

⁷⁵ Coontz 2006, 5; SKSA, Volter Kilven arkisto, Hilja Vanhakartanon kirje Volter Kilvelle 16.8.1906.

⁷⁶ Markkola 2007, 263.

⁷⁷ Vainio-Korhonen 2015, 195.

⁷⁸ SKSA, Otto Mannisen arkisto 911:69:6, Anni Swanin kirje Otto Manniselle 2.8.1906.

⁷⁹ KKK, Armas Launiksen arkisto Coll. 123.23, Armas Launiksen päiväkirja 1.9.1900.

⁸⁰ Häggman 1994, 98.

⁸¹ Lahtinen ja Vainio-Korhonen 2015, 196.

oman yhteiskuntaluokan sisällä – se varmisti, etteivät puolisoiden elämäntavat, harrastukset ja mielipiteet eronneet liiaksi toisistaan.⁸²

Muuttuvista käsityksistä huolimatta vanhat normit saattoivat kuitenkin aiheuttaa ahdistusta, mikä näkyi myös haluttomuutena mennä naimisiin ollenkaan. Rakkaus ei välttämättä ollut pelkästään haluttava, vaan myös pelottava asia, joka merkitsi itsensä henkistä kadottamista ja vapauden menettämistä. Onnettomat avioliitot lähipiirissä lisäsivät pelkoja. Anni esimerkiksi oli vahvasti päättänyt ikinä olla menemättä naimisiin ja sen pohjalta torjui useamman miespuolisen ystävänsä kosiskelut. Näin kävi myös Otolle, joka lupaavan suhteen alun jälkeen kosi Annia Lapinlahden puistossa, mutta sai rukkaset.⁸³ Jälkikäteen Anni kuvailee tunteitaan kirjeessä Otolle seuraavalla tavalla:

”Silloin ajoretkellä minut aivan yllätyksenä itselleni valtasi kauhunsekainen aavistus siitä, että olin antamassa itseni pois, että luovuin kaikesta vanhasta, menneisyydestä, jota olin tottunut pitämään omanani. En vieläkään voi selittää, mitä silloin tunsin, se oli minulle niin käsittämätöntä, äkkiäarvaamatonta. Minusta tuntui, etten voinut enkä tahtonut alistua ja sittenkin aavistin, että minun lopultakin täytyi. Me erosimme.”⁸⁴

Muuttuva maailma ja sukupolvien väliset näkemuserot saattoivat saada ihmiset hämmennyksiin, joten markkinoille tuotettiin oppaita myös puhtaasti avioliittoa varten. Käyttäytymisopas *Keino päästä naimisiin* on varsin ytimekäs avioliittoa koskevissa neuvoissaan. Puolison rahojen takia ei naimisiin kannattanut mennä, eikä myöskään kauneuden. Liian pikaiset avioliitot olivat suorastaan vaarallisia. Avioliittoa oli hyvä harkita, mutta ei liikaa. Todelliseen rakkauteen ei kannattanut sokeasti luottaa, sillä se nähtiin todellisuudessa vain aistillisena päihtymyksenä, joka vihkimisen jälkeen hiipui.⁸⁵ Rakkauden hiipuminen vaikuttaakin olleen yleinen pelko. Pelättiin, että rakkauden maalaama kuva tulevaisuudesta ei kestänytkään todellisuutta, että toiveet ja odotukset hajoaisivat käsiin tunteiden kaikotessa jättäen jäljelle pettymystä, mistä oli ympärillä lukuisia esimerkkejä.⁸⁶ Rakkausavioliitto oli riski, jossa mahdollisuutena olivat onnellinen yhteiselämä tai pettymys ja kaksi ihmistä jotka ”alkavat toisiaan vieroa ja kylmätä.”⁸⁷

---

⁸² Räisänen 1995, 90.

⁸³ Arjava ja Manninen 2000, 20, 30; SKSA, Otto Mannisen arkisto 911: 69:53, Anni Swanin kirje Otto Manniselle 13.9.1906.

⁸⁴ SKSA, Otto Mannisen arkisto 911:69:6, Anni Swanin kirje Otto Manniselle 2.8.1906.

⁸⁵ Gustafsson 1916a, 7-10.

⁸⁶ SKSA, Volter Kilven arkisto, Hilja Vanhakartanon kirje Volter Kilvelle 31.1.-1.2.1907.

⁸⁷ SKSA, Otto Mannisen arkisto 911:69:6, Anni Swanin kirje Otto Manniselle 2.8.1906.

Yhteiskunnallisen murroksen myötä syntyneet uudenlaiset käsitykset avioliitosta, ja myös perheestä ja sukupuolten välisestä suhteesta,⁸⁸ näkyivät konkreettisesti uusien lakien muodossa. Naittajainstituutiosta luovuttiin jo vuosien 1863–64 valtiopäivillä, mikä tarkoitti että kaikki 21 vuotta täyttäneet saivat avioitua ilman naittajan suostumusta, vaikka vanhempien mielipidettä tulikin kuunnella.⁸⁹ Velvollisuus omia tunteita kohtaan vaikutti usein kuitenkin olevan suurempi kuin velvollisuus vanhempiaan kohtaa, kuten Hiljan pohdinta osoittaa:

”Niin – ja jos he sen kuitenkin kieltävät, niin täytyy heillä silloin olla kumoamattomat syyt, ennen kuin meidän on pakko ja velvollisuus heitä totella. Muussa tapauksessa täytyy meidän toimia heidän kiellostaan huolimatta, vaikka se katkeralle tuntuisikin. Sillä vanhemmilla ei ole oikeutta väkisanalla ja keinolla määrätä lastensa tulevaisuutta...”⁹⁰

Mikäli nuori toimi vastoin vanhempiensa toivetta, sai hänet lain mukaan kuitenkin jättää perinnöttä, joten kannatti toimia varovaisesti.⁹¹ Myös naisten asemaa kohennettiin monin tavoin, muun muassa vuoden 1889 lailla aviopuolisoiden omaisuus- ja velkasuhteilla, joka antoi aviovaimolle oikeuden hallita työasioitaan ja irtainta omaisuuttaan.⁹²

Uudenlainen käsitys avioliitosta ja sen perustumisesta tunteille herätti keskustelua myös avioliiton kristillisyydestä ja elinikäisyydestä. Avioliittolakia uudistettiin asian tiimoilta vuonna 1911 kun eduskunnan säätäessä lain, joka mahdollisti siviiliavioliiton, laki vahvistettiin vuonna 1917.⁹³ Lainsäädäntö koskien avioeroa alettiin myös nähdä vanhentuneena. Kuten Toivo Kuulan tapaus osoittaa, avioeroa saattoi olla todella vaikea saada. Toivolla prosessiin meni vuosia, sillä ilman vaimon suostumusta sitä oli käytännössä mahdotonta saada. Kun Toivon vaimo siihen lopulta suostui, joutui Toivo maksamaan hänelle korvaukseksi 6 000 mk (noin 20 000€) ja poistumaan maasta määrääjäksi, sillä ”silloisen lainsäädännön mukaan ulkomailla oleskelu oli sopiva syy avioeroon.”⁹⁴ Tulevan puolison valinta ja päätös avioitumisesta kannatti siis tehdä huolella. Avioliittolaki lopulta uudistettiin kokonaisuudessaan vuonna 1929, jolloin avioliitosta tuli virallisesti puolisojen välinen yksityisasia ja jossa puoliset olivat tasa-arvoisia.⁹⁵

Rakkausavioliitto ei muovannut vain avioliiton ihannetta ja puolisojen välisiä suhteita, mutta myös seurustelun maailmaa. Kun aikaisemmin vanhemmilla ja suvulla oli ollut merkittävä rooli sopivan

---

⁸⁸ Räisänen 1995, 36.

⁸⁹ Räisänen 1995, 91.

⁹⁰ SKSA, Volter Kilven arkisto, Hilja Vanhakartanon kirje Volter Kilvelle 12.12.1906.

⁹¹ Gustafsson 1916a, 5.

⁹² Räisänen 1995, 42.

⁹³ Niiranen 1986, 171.

⁹⁴ Koivisto 2008, 355.

⁹⁵ Lahtinen ja Vainio-Korhonen 2015, 190.

puolison valikoimisessa, lankesi vastuu nyt nuorten harteille. Aikaisemmat, selkeät varallisuuden ja kunnollisuuden kriteerit painuivat taka-alalle painoarvon siirtyessä tunteille ja rakkaudelle. Tämä mullisti niin nuorten sosiaalista, kuin myös henkilökohtaista elämää, sillä heidän tuli vastata uudenlaisiin vaatimuksiin tutustumisen ja seurustelun saroilla.⁹⁶ Toisen hurmaaminen ja rakkauden sytyttäminen jäi heidän vastuulleen, joten paineet esiintyä hyvin ja ihailua herättävästi kasvoivat. Erityisesti naisille tämä tarkoitti yhä tiukempia pukeutumissääädöksiä ja käyttäytymissääntöjen opettelua.⁹⁷ On toki kuitenkin muistettava, että vaikka vastuu puolisonvalinnasta siirtyi yhä enemmän nuorille, elivät he ympäristönsä vaikutusten alaisena, eivätkä olleet immuuneja esimerkiksi vanhempinsa mahdolliselle sekaantumiselle tai luokkayhteiskunnan asettamille paineille, jotka ohjasivat nuorten toimintaa ja päätöksentekoa.⁹⁸

Rakkauden ihanteiden lisäksi seurustelun murrokseen vaikutti vahvasti myös laajempi yhteiskunnallinen muutos. Palkkatyön yleistyminen mahdollisti nuorille itsenäisyyden vanhemmistaan yhä aikaisemmassa vaiheessa. Vaikka myös naiset yhä enenevässä määrin kävivät töissä, oli palkkatyö merkittävä tekijä avioliiton solmimisessa erityisesti miehille, sillä nyt he saattoivat mennä naimisiin heti kun saivat tarpeeksi korkeata palkkaa, sen sijaan että olisivat joutuneet odottamaan esimerkiksi maan perimistä tai isänsä työhön siirtymistä⁹⁹ – miehen oli palkallaan nimittäin elätettävä itsensä lisäksi myös vaimonsa, sekä mahdolliset lapset. Seurustelupaikaksi työelämän tilat eivät kuitenkaan alkuun soveltuneet, sillä 1800-luvun erillisten elämänpiirien ideologia koski myös työelämää. Tämä tarkoitti sitä, etteivät naiset ja miehet tavoitelleet samoja työpaikkoja, vaan naiset ohjattiin tekemään töitä, jotka olivat sopivia heidän sukupuolelleen – esimerkiksi valtion virkaan naisen kelpoisuus vahvistettiin vasta vuonna 1929.¹⁰⁰ Ja mikäli vastakkaista sukupuolta olevat nuoret olivat samassa tilassa, eivät he olleet siellä yksin vaan valvovan silmän alla, jolla pyrittiin varmistamaan siveellinen käytös.¹⁰¹

Helsingissä seurustelua merkittävästi mullisti myös naisten kouluttautuminen. Vuosisadan lopulla Helsinkiin perustettiin ensimmäiset yhteis- ja kansakoulut, joissa tytöt ja pojat saattoivat ensikertaa opiskella yhdessä.¹⁰² Eurooppalaisen mallin mukaisesti pian naisille avattiin pääsy myös yliopistoon.¹⁰³ Silloiseen Keisarilliseen Aleksanterin yliopistoon naiset saattoivat päästä

---

⁹⁶ Lahtinen ja Vainio-Korhonen 2015, 197; Coontz 2006, 145.

⁹⁷ Lahtinen ja Vainio-Korhonen 2015, 197-198.

⁹⁸ Cate ja Lloyd 1992, 13.

⁹⁹ Coontz 2006, 146.

¹⁰⁰ Räisänen 1995, 43.

¹⁰¹ Cate ja Lloyd 1992, 20.

¹⁰² Esim. Helsingin suomalainen yhteiskoulun historia, <https://www.syk.fi/koulun-esittely> (viitattu 14.11.2018)

¹⁰³ Byrde 1992, 174.

opiskelemaan 1870-luvulta lähtien erillisoikeutta anomalla. Yliopiston osakunnat avattiin naisille vuonna 1897 ja neljä vuotta myöhemmin vuonna 1901 naisille myönnettiin yhtäläinen opiskeluoikeus ilman erillistä anomusta.¹⁰⁴ Yliopiston kasvu oli 1800-luvun lopulta lähtien varsin ripeää. Kun lukuvuonna 1875/76 kirjoilla oli 642 opiskelijaa, lukuvuonna 1895/96 heitä oli 2015 ja lukuvuonna 1915/16 jo 3659, joista helsinkiläisiä oli 531 opiskelijaa, eli valta osa opiskelijoista muutti Helsinkiin opintojensa perässä. Vuosisadan alun ripeän kasvun taustalla vaikuttivat kahden ryhmän vyöryminen yliopistoon: toisena ryhmänä oli suomenkielisen koulutuksen saanut nuoriso ja toisena naiset. Tyttöjen koulutusmahdollisuuksia parannettiin myös perusopetustasolla ja naisten osuus yliopisto-opiskelijoista kasvoi sitä mukaan, kun heitä ehti valmistua yliopistoon johtavista kouluista, vuonna 1893 opiskelijoista 4 % oli naisia, kun vuonna 1914 heidän osuutensa oli jo 25 %.¹⁰⁵

2.3. Kasvava kaupunki

Yhteiskunnallinen ja kulttuurinen muutos oli tiiviissä yhteydessä myös fyysisen tilan muutokseen. 1870-luvulla alkanut taloudellinen nousukausi oli Helsingin kehitykselle merkittävä. Lukuisat maaseudun ja pikkukaupunkien nuoret ottivat pääkaupungin suunnakseen mahdollisuuksien ja paremman elämän toivossa, kasvattaen väestöä ennennäkemättömällä vauhdilla. Kun vuonna 1880 Helsingissä asui väestölaskennan¹⁰⁶ mukaan hieman päälle 36 000 ihmistä, oli määrä vuonna 1890 noin 54 000 ja vuonna 1900 jo noin 80 000. Vuonna 1910 väkimäärä oli ylittänyt 100 000 asukkaan rajan ja seisoi noin 120 000 paikkeilla.¹⁰⁷ Pitkän, ensimmäiseen maailmansotaan asti jatkuvan, rauhanajan aikana Helsingistä ehti muovautua elinvoimainen suurkaupunki.¹⁰⁸

Kaupungin väestökehitystä tarkastellessa, väestön sukupuolijakauman muutos nousee räikeästi esiin. 1880-luvulta asti Helsinki oli ollut ennen kaikkea hallinnollinen keskus, sekä yliopisto- ja varuskunta-kaupunki. Tämän seurauksena kaupungissa vallitsi naisten alijäämä.¹⁰⁹ Voimakkaan, naisvoittoisen muuttoliikkeen myötä tilanne kääntyi kuitenkin pääläelleen: vuonna 1900 Helsingissä oli noin 1300 15–34 vuotiasta naista enemmän kuin oli samanikäisiä miehiä, vuonna 1910 luku noin

---

¹⁰⁴ Helsingin yliopiston historia, <http://www.helsinki.fi/yliopistonhistoria/yliopisto/nostot/naiset.htm> (viitattu 25.10.2018)

¹⁰⁵ Anttila 1956, 556, 560.

¹⁰⁶ Väestölaskutilastot ovat puutteellisia, joten niihin ei voi täysin luottaa.

¹⁰⁷ Helsingin väkiluku 1.1.1875-1993, Historialliset tilastot, Helsingin seudun aluesarjat, <http://www.aluesarjat.fi/> (viitattu 17.9.2018)

¹⁰⁸ Åström 1956, 213, 215.

¹⁰⁹ Åström 1956, 26.

6700 ja vuonna 1920 jo melkein huimat 13 000.¹¹⁰ Ei siis mikään ihme, että naiset kokivat painetta puolison löytämisestä – kaikille naisille ei miehiä mitenkään riittänyt. Toki valtaosa kaupunkiin muuttaneista naisista oli alemman yhteiskuntaluokan edustajia, jotka suuntasivat töihin erityisesti palvelualalle eivätkä näin ollen olleet varteenotettavia kumppaneita sivistyneistön miehille. Mutta mikään ei estänyt yrittämästä, ja kun sopivia naimaikäisiä miehiä ei lähistöllä tarpeeksi ollut, venyttivät nuoret naiset sosiaalisen kanssakäymisen rajoja.¹¹¹ Sivistyneistön miesten vilkuilu oli helppoa, sillä naiset eivät suinkaan jakautuneet kaupunkiin tasaisesti, vaan tilastojen mukaan naiset pakkautuivat palvelijan ammatin perässä säätyläisten ja porvariston asuma-alueille; esimerkiksi Kaivopuistossa oli vuonna 1910 naisia kaksi kertaa enemmän kuin miehiä. Muuttoliikenteen myötä kasvoi myös väestön ikäjakauman epätasapaino. Maaseudun kustannuksella Helsingissä oleskeli suhteellisen suuri naimaikäisten nuorten naisten joukko, mutta heitä vastassa oli myös suhteellisen suuri naimaikäisten miesten joukko. Nuoret miespuoliset opiskelijat olivat yksi merkittävä ryhmä ja toinen oli Helsinkiin sijoitettu Suomen kaarti, ennen kuin se vuonna 1905 lakkautettiin.¹¹²

Vuosittain Helsingissä solmittujen avioliittojen määrä kasvoi väkiluvun mukana: vuonna 1900 Helsingissä solmittiin 908 avioliittoa ja vuonna 1910 1230 avioliittoa. Kaupungissa asuvien kesken prosentuaalisesti solmittujen avioliittojen määrä pysyi kuitenkin vuodesta toiseen 0,8-0,9 % paikkeilla, lukuun ottamatta vuosia 1907 ja 1908 jolloin solmittujen avioliittojen määrä kasvoi niin määrällisesti (n. 1300 uutta avioliittoa) kuin prosentuaalisestikin (n. 1 %). Samoille vuosille (erityisesti vuodelle 1906, mutta myös 1907 ja 1908) osuu myös ponnahdus ylöspäin Helsingin tulomuuttotilastoissa.¹¹³

Kasvava väestö vaikutti kaupunkikuvaan arkkitehtuurisessa mielessä, sillä tuhannet uudet ihmiset tarvitsivat katon pänsä päälle, sekä tilaa ajanvietolle. 1800-luvun lopulla ryhdyttiin kiivaasti rakentamaan korkeita kivitaloja, jotka syrjäyttivät pian puutalot.¹¹⁴ Uudenlainen rakentaminen tarkoitti uudenlaisia huoneistoja ja pohjapiirustuksia, mutta mahdollisti myös uutuuksien käyttöönoton. Uudessa, vuonna 1895 vahvistetussa rakennusjärjestyksessä sallittiin esimerkiksi vessat, minkä lisäksi muun muassa sähkö levisi yhä laajemmalle ja laajemmalle, myös kaupungin vanhoihin taloihin.¹¹⁵ Lisäksi kasvava porvaristo kaipasi ajanvietoksi huvituksia ja paikkoja joissa

---

¹¹⁰ Helsingin väkiluku iän ja sukupuolen mukaan 1900-1961, Historialliset tilastot, Helsingin seudun aluesarjat, <http://www.aluesarjat.fi/> (viitattu 17.9.2018)

¹¹¹ Niiranen 1986, 85.

¹¹² Åström 1956, 27.

¹¹³ Solmitut ja purkautuneet avioliitot Helsingissä 1896-1998, Historialliset tilastot, Helsingin seudun aluesarjat, <http://www.aluesarjat.fi/> (viitattu 17.9.2018)

¹¹⁴ Brunila ja af Schultén 1955, 55.

¹¹⁵ Brunila ja af Schultén 1955, 99, 101.

päästä toteuttamaan romanttisia haaveitaan. Haluttiin käydä ravintoloissa ja teattereissa, konserteissa ja oopperoissa. Mikäli tiloja ei löytynyt, täytyi sellaiset rakentaa.¹¹⁶ Tanssiaisten noustessa suureen suosioon, rakennettiin niitä varten muun muassa suuria saleja kaupunkien seurahuoneisiin.¹¹⁷ Toisenlaista vauhdin hurmaa saattoi hakea esimerkiksi vuonna 1901 hevosraitiovaunut korvanneista sähköisistä raitiovaunuista, jos varat vain riittivät ”biljettiin”.¹¹⁸

Eurooppalaisen esikuvan mukaan myös yksityisen ja julkisen elämän erottelu näkyi Helsingin tilallisessa kehityksessä 1800-luvulla. Häyrysen mukaan erityisesti katutilasta haluttiin julkinen ja niin sanottu neutraali tila, joka olisi kaikille yhteiskuntaluokille yhteinen – toki edellyttäen soveliasta käyttäytymistä. Vapaa-ajan vietto ohjattiin pois päin kaduilta erillisille ”vapaa-ajan alueille”.¹¹⁹ Näiden uusien ja erillisten, julkisten ja siten valvottavien¹²⁰ alueiden rakentamisen taustalla vaikuttivat myös vapaa-ajan lisääntyminen, sekä kaupunkirakentamisen entistä korkeampi ja tiheämpi suunta, joka söi aikaisemmin käytössä ollutta huvittelupinta-alaa.¹²¹

Kaupungin muovautuessa vastaamaan kaupunkilaisten sosiaalisiin tarpeisiin, korostui urbaanin tilan merkityksessä yhä enemmän valistusajan promenadikäytäntö. Promenadi, eli jatkuvaan kiertoliikkeeseen perustuva käveleminen, oli ollut alkujaan osa eliitin jäsenyyden ja julkisuuden kuvaa, sekä säännöllisen liikunnan muoto, mutta joka monien muiden tapojen ja käytänteiden mukana valui alemmille yhteiskuntaluokille, erityisesti porvaristolle. Promenadi oli siis periaatteessa avointa kaikille, mutta Häyrysen mukaan ”sen edellyttämä sosiaalinen ja kulttuuripääoma rajasi sen todellisuudessa porvariston sisäiseksi instituutioksi.”¹²² Kävellessä yksilö tarkkaili muita, mutta asettautui myös itse tarkkailun kohteeksi ja tämä elementti teki siitä ikään kuin sosiaalisen toiminnon. Sitä oli mahdollista harrastaa melkein missä vain, mutta sen yleistymisen johti kuitenkin erillisten kävelypaikkojen luomiseen – puistojakin alun perin suunniteltiin nimenomaan käveleminen mielessä, mutta myös esimerkiksi Hietaniemen uuden hautausmaan ajateltiin palvelevan hyvin kävelypaikkana.¹²³

Vuosisadanvaihteen kehitys matalataloisesta ja harvaanasutusta kaupungista suurkaupungiksi, jossa korkeat rakennukset kohosivat uusiin korkeuksiin ja loivat varjoja kaupungin päälle, vei kaupunkilaisia kauemmaksi luonnosta. Sen seurauksena ihmisten luonnonkaipuuta ryhdyttiin

---

¹¹⁶ Kahila 2006, 141

¹¹⁷ Lahtinen ja Vainio-Korhonen 2015, 198.

¹¹⁸ Hirn 2007, 102; Kahila 2006, 130.

¹¹⁹ Häyrynen 1994, 23.

¹²⁰ Helsingin alkoi säädellä julkisia tilojaan yhä enemmän 1800-luvun toisella puoliskolla. Se näkyi mm. mäenlaskun kieltämisen katualueilla sekä katujen puhtauden valvomisena.

¹²¹ Häyrynen 1994, 214.

¹²² Häyrynen 1994, 24.

¹²³ Häyrynen 1994, 23, 33, 36, 62.

korvaamaan erilaisilla puistoistutuksilla.¹²⁴ Alun perin puistojen rakentaminen oli lähinnä vauraiden filantrooppien käsissä, kunnes 1800-luvun lopulla kaupunkirakentaminen oli johtanut virkistysalueiden puutteeseen kaupungin eteläisissä kaupunginosissa, porvarillisissa piireissä, mikä johti kaupungin aktivoitumiseen asian tiimoilta. Taustalla oli siis halu tehdä sivistyneistön asuinalueista viihtyisämpiä, minkä ansiosta monet puistot saivatkin porvarillisen leiman.¹²⁵ Kaupunginistutuksiin ryhdyttiin ohjaamaan rahoja Helsingin vähittäismyyntiyhtiön (Helsingfors utminuteringsaktiebolag) alkoholimyynnin voitoista ja kaupungille palkattiin Ruotsista oma kaupunkipuutarhuri Svante Olsson, joka toimi virassaan vuodesta 1889 vuoteen 1924. Vuosisadan vaihteessa puistotoimi sai lopulta myös oman organisaationsa.¹²⁶

Vuosisadan vaihteessa porvariston puistotarpeeseen vastasivat Häyrysen nimittämät ”maisemapuistot”, joissa painottuivat esteettisyys ja promenadi. Puistoihin suunniteltiin kiertäviä käytäviä, kuvioistutuksia ja pensasryhmiä, näköalapaikkoja ja näkymäakseleita, joista saattoi nauttia kävelyn ohella. Rauhaisat kanssakävelijät täydensivät maisemaa tehden siitä samalla elävämmän ja vaihtelevan. Tilaa oli myös leikeille ja peleille, mutta niille oli pääsääntöisesti varattu oma tila hieman syrjemmältä, jotteivat ne häiritsisi puiston harmonista tunnelmaa. Oleskelu rauhallisessa puistossa ajateltiin olevan sekä rahoittavaa, että virkistävää. Sen lisäksi se tarjosi ympäristön terveelliselle kevyelle liikunnalle ja puhdisti kaupungin ilmaa.¹²⁷ 1900-luvun alussa työläisistä kumpuava kasvava paine loi uudenlaisia puistohanteita Häyrysen nimittämien ”reformipuistojen” muodossa. Puistoista haluttiinkin osallistavia ja aktivoivia, sen sijaan että ohjelmassa olisi vain kävelyä ja katselua. Muutos johtui pitkälti siitä, että työväki oli puistokohderyhmänä hyvin erilainen: sivistyneistö näki tarpeelliseksi ohjata heitä muun muassa urheilun avulla pois huonoista elämäntavoista.¹²⁸ Monipuolisempien mahdollisuuksien ja viriävän kansalaistoiminnan myötä puistoja ryhdyttiin hyödyntämään myös juhlapaikkoina.¹²⁹

---

¹²⁴ Åström 1956, 216.

¹²⁵ Häyrynen 1994, 70, 80; Häyrynen 2001, 35.

¹²⁶ Häyrynen 1994, 78, 210.

¹²⁷ Häyrynen 1994, 211; Seppälä 2008b, 148.

¹²⁸ Häyrynen 2001, 41.

¹²⁹ Åström 1956, 224.

3. Kohtaamisesta kirkkohäihin – seurustelun sosiaalisia ulottuvuuksia

3.1. Odotuksia ja ihanteita

Uusien kulttuuri- ja käyttäytymiskaavojen muodostuminen oli tiiviisti yhteydessä uuden ihanteellisen elämän ja rakkauden tavoittelun kanssa. Sekä tunteen, että käytännön tasolla yksilön merkitystä korostavat ihanteet olivat osa moniulotteista vyyhtiä, johon liittyi niin käyttäytymisen muutosta, syvällistä pohdintaa paheista ja etiketistä, keskustelua ihannepuolison ominaisuuksista ja muiden ihmisten paheellisten tapojen paheksuntaa. Ihanteellisen elämän ja käytännön todellisuuden välinen tasapainottelu oli haastavaa, esimerkiksi se mikä oli sopivaa ja siveellistä, ei ollut nuorille itsestänselvyys. Aikalaiskirjallisuuden mukaan pienet yksityiskohdatkin nähtiin tärkeinä, sillä usein juuri ne paljastivat ihmisen sivistystason ja luonteen. Oman haasteensa toi myös se, että toisinaan tavoiteltavat ihanteet olivat epämääräisiä ja vaikeasti käsiteltäviä – rakkaus oli yksi näistä. 1900-luvulle tultaessa rakkaus miellettiin jo oleelliseksi osaksi avioliittoa sivistyneistön parissa, mutta mitä rakkaus sitten oikeastaan oli. Esimerkiksi Volter kirjoitti siitä seuraavasti:

”Rakkaus on kahden ihmisen nöyrytmistä helliksi, sanomattoman syviksi ja vilpittömiksi toisilleen, rakkaus on, kun kaksi ihmistä näkevät toisessaan elämän pyhimmän ja vakavimman, rakkaus on, kun kaksi ihmistä vihkivät sielunsa ja koko elämänsä toisilleen, ja näkevät siinä vihkimisessä elämän pyhimmän, totisemman, ainoan ilon ja elämän ainoan sisäisen toteutuksen.”¹³⁰

Oli kuitenkin epäselvää mitä se käytännössä tarkoitti ja mistä tiesi, että se oli tarpeeksi vahvaa, jotta sen päälle voisi rakentaa lujan avioliiton. Apua näihin kiperiin kysymyksiin saattoi löytää muun muassa käytösoppaista. Oppaassa *Siivosta esiintymisestä (1904)* neuvotaan seuraavasti:

”Mutta tässäkin täytyy ensin kysyä: mikä on se rakkaus, joka kelpaa lujan avioliiton perustukseksi? ... Luonnollisessa avioliitollisessa rakkaudessa on intohimoa, jota luonteeltaan on sokea, mutta jota usein pidetään sitä varmempana onnellisen avioliiton perustuksena, mitä rajummin se leimuaa. Intohimo kuitenkin ei ole rakkautta, ja jo siitä käy selville, ettei se kelpaa rakkauden perustukseksi.”¹³¹

Tärkeänä pidettiin sitä, että osattiin erottaa himo ja rakkaus toisistaan. Hetken huumen ja himon perusteella ei tullut toimia. Rakkaus oli kunnioittamista, velvollisuuksien hoitamista ja se täydentyi

---

¹³⁰ SKSA, Volter Kilven arkisto, Volter Kilven kirje Hilja Vanhakartanolle 17.1.1907.

¹³¹ Meurman 1904, 28–29.

vasta lapsen synnyttyä. Edes rakkaudessa ei sopinut unohtaa avioliiton todellisena nähtynä tarkoitusta, lasten tekemistä.¹³²

Rakkauden ihanteeseen kuului ajatus oman rakkauden ainutlaatuisuudesta, mutta todellisuudessa moni ehti rakastua useampaan ihmiseen ennen kuin löysi henkilön, jonka kanssa ajatteli viettävänsä loppuelämän. Ensimmäisten rakkaudenkokemusten pohjalta ei välttämättä tehty mitään muuta kuin kaivaten katseltiin kaukaa tai sitten tunteita saatettiin ilmaista liian paljon liian nopeasti, mikä säikäytti toisen pois. ”Julkaisin sitten runoni ja lähetin tietysti kappaleen hänelle. Sen jälkeen ei ystävyys ollut enää entisellään.” Otto paljastaa Annille lempeästä naisesta, jonka kanssa oli tullut ”hyväksi tuttavaksi.”¹³³ Aineistossa korostuvat miesten aikaisemmat kokemukset rakkaudesta, mahdollisesti naisten passiivisemmän roolin takia. Naiset eivät lähteneet näkyvän aktiivisesti tavoittelemaan haluamaansa miestä, joten aikaisemmista rakkauksista ei välttämättä ole kovinkaan paljon kerrottavaa. Volter, Otto ja Toivo käyttävät kaikki aikaisempia kokemuksia ja pettymyksiä korostamaan uuden rakkauden ainutlaatuisuutta: ”olen elänyt kylmänä, ja yhdelläkään ihmisellä ei ole ollut sydämessäni tilaa, ja olen ollut toivoton ja viileä, enkä ole voinut siltaa rakentaa sydämeä sydämeen kenenkään ihmisen kanssa, ennen kuin sinut löysin.” Volter kertoo Hiljalle,¹³⁴ mutta mustasukkainen Toivo käytti sitä myös mustasukkaisuuden lietsontaan ja korostamaan kuinka onnekas Alma on kun kaikista naisista Toivo on valinnut juuri hänet.

”Rakastin häntä kuitenkin, vaan nyt minua inhotti ja inhottaa kai joskus vieläkin. Olen hänelle puhunut luonnollisuudesta.. ... Hän oli minun mielestäni sairaan näköinen.”¹³⁵ Näin kirjoittaa Toivo nähtyään Alman morsiusneitona epäluonnollisessa asussa, hassun kampauksen kera, kalpeana ja oudon tuoksuisena. Ihanteellisen puolison ominaisuudet olivat suosittu keskusteluaihe nuorten keskuudessa. Aikakauden kansallisromanttisen hengen mukaan luonnollisuus oli kaunista ja kauneus oli valttia avioliittomarkkinoilla. Viehättävät neidit saivat aina osakseen huomiota: Armas Launis toisinaan kuvaili naisten ulkomuotoa päiväkirjassaan ja mainitsi erikseen mikäli hänen kohtaamansa nainen oli erityisen viehättävä.¹³⁶ Ulkonäkötoiveita oli kaikkein helpoin nimetä, mutta ne olivat myös kaikkein yksilöllisimmät, esimerkiksi Alman ja Toivon musiikkiopiston tirehtööri kertoi ”innoavansa rumia ja karkeita käsiä.”¹³⁷ Alma puolestaan oli vakuuttunut, että kaunis mies oli hiuksiltaan ja silmiltään hyvin tumma sekä solakka, kalpea ei missään nimessä saanut olla.¹³⁸

---

¹³² Häggman 1994, 99; Lahtinen ja Vainio-Korhonen 2015, 24; Meurman 1904, 29.

¹³³ SKSA, Anni Swanin arkisto 924:1:26, Otto Mannisen kirje Anni Swanille 19.6.1906.

¹³⁴ SKSA, Volter Kilven arkisto, Volter Kilven kirje Hilja Vanhakartanolle 30.4.1906.

¹³⁵ KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.9, Toivo Silventoisen päiväkirja 5.5.1908.

¹³⁶ KKK, Armas Launoksen arkisto Coll. 123.23, Armas Launoksen päiväkirja 17.7.1903, sivu 90.

¹³⁷ KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.11, Alma Silventoisen päiväkirja 4, 29.10.1904. sivu 38.

¹³⁸ KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.11, Alma Silventoisen päiväkirja 7, 23.11.1905 sivu 11.

Vaatetuksen kanssa oli sopivaa seurata muotia. 1800-luvun kuluessa jyrkkien säätyrajojen häivyttyessä ja työmaailman uudistuessa erityisesti miesten muoti oli muuttunut hiljalleen käytännöllisempään suuntaan. Ajat, jolloin miesten ja naisten vaatteet täydensivät toisiaan materiaalien, värien ja koristeluiden osalta jäivät historiaan – tilalle tuli miesten yksinkertainen ja käytännöllinen tumma puku.¹³⁹ Puku, joka demokratisoi miehiä:

”kaikkien ihmisten tasa-arvoisuus on astunut sijaan ja tämä muutos kuvastuu selkeästi puvuissakin. Parhaalta räätälistä saa kuka tahansa parilla sadalla markalla tahi vaikkapa velaksi puvun, joka ei suurestikaan eroa minkä Rothschildin puvusta tahansa. Siitä saattavat valittaa ainoastaan vanhanajan ylimysmiehet, mutta meidän kansanvaltaiselle ajallemme on se muiden muutosten ohessa pidettävä voittona.”¹⁴⁰

Miesten muodin yksinkertaistuessa, kasvoi naisten muodin sosiaalinen painoarvo: kun sosiaalista statusta ei pystynyt miehen asusta lukea, täytyi se tulla entistä paremmin esille naisen asusta.¹⁴¹ Vauraustason lisäksi nuoret naiset pukeutuivat siviilisäätynsä mukaisesti. Naimattomat suosivat asuja ja materiaaleja, jotka henkivät nuorekkuutta ja viattomuutta, ominaisuuksia joiden ajateltiin olevan miesten mieliin. Avioituttuaan nainen saattoi pukeutua niin hienosti kuin vain oli mahdollista.¹⁴² Epävarma pukeutuja sai neuvoa käytösoppaista, jotka ohjeistivat pienimmästäkin yksityiskohdasta, esimerkiksi juhlissa naisten iltapukujen kaula-aukkojen tuli vastata tilaisuuden juhlallisuutta: mitä suurempi juhla, sitä syvempi se sai olla.¹⁴³ Siveetön ei kuitenkaan sopinut olla. Päiväkirjassaan Alma kuvailee kuinka häntä kerran oppilasiltaman esityksessä kovasti hävetti hänen lyhyt hameensa.¹⁴⁴ Hyvin yksityiskohtaisistakin neuvoista ja ohjeista huolimatta, tärkeintä oli olemuksen kokonaisuus ja luonnollisuus. Omia hyviä ominaisuuksia tuli korostaa hyvällä ryhdillä ja käytöksellä.¹⁴⁵

Toisaalta ymmärrettiin myös, ettei ulkonäkö ollut kaikki kaikessa. Almakin listattuaan toivomiaan fyysisiä ominaisuuksia jatkaa heti toteamalla, että ”harvoin tapaa tosikauniita ihmisiä, nim. sellaisia, joilla on sekä kaunis ulkomuoto, että kaunis sielu. Silloin mielestäni ihminen on oikein kaunis.”¹⁴⁶ Vaikka pahinta oli jos nainen oli ruma,¹⁴⁷ niin myös persoonan viehättävyys oli suuressa arvossa.¹⁴⁸ Kepeällä nöyryydellä saattoi peittää monia vikoja, mutta toisaalta hyvä ulkoinen käytös saattoi

---

¹³⁹ Byrde 1992, 21, 88.

¹⁴⁰ Meurman 1904, 83–84.

¹⁴¹ Byrde 1992, 21, 88.

¹⁴² Byrde 1992, 113, 117, 118.

¹⁴³ Ackté-Renvall 1907, 27–28.

¹⁴⁴ KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.11, Alma Silventoisen päiväkirja 7, 4.3.1906 sivu 73.

¹⁴⁵ Seurustelemisen taito 1895, 20.

¹⁴⁶ KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.11, Alma Silventoisen päiväkirja 7, 23.11.1905 sivu 11.

¹⁴⁷ Lahtinen ja Vainio-Korhonen 2015, 158–159.

¹⁴⁸ Seurustelemisen taito 1895, 62.

paikata yleistiedon puutteita.¹⁴⁹ Kohteliasta käyttäytymistä ei saanut väheksyä, eikä sitä saanut pitää teeskentelynä. Hyväuskoinen ei kuitenkaan missään nimessä saanut olla, sillä saattoi olla vällän mahdollista, että ”hienoimman hatun ja takin alla saattaa [olla] kätkettynä mitä törkein siveettömyys.”¹⁵⁰

Käytösoppaiden perusteella vaikuttaa siltä, että ihanteellisen käytöksen saavuttaminen oli käytännössä mahdotonta, mutta oppaiden sanoma oli yhtenäinen hyvän käyttäytymisen tärkeydestä sosiaalisessa kanssakäymisessä. Käytösoppaat sisälsivät neuvoja laidasta laitaan. Milloin piti nousta seisomaan, milloin piti nostaa lakkia. Kummalla puolella naista oli miehen kuljettava. Neitokaisia ei saanut ahdistella kysymyksillä. Ujostella ei saanut, vaikka ujostuttikin. Erityisesti naiset eivät saaneet käyttäytyä liian vapaasti, mutta toisaalta ei liian häveliäästikään. Mikäli osasi laulaa tai soittaa, ei siitä saanut kieltäytyä, mutta omilla taidoillaan ei myöskään saanut kehuskella tai tuoda niitä erityisemmin julki. Tuttavia nähdessään heitä piti tervehtiä, mutta heidän seuraansa ei saanut tuppautua.¹⁵¹ Yhdessä kävelevän herran ja naisen seuraan sai liittyä vain, jos oli kyseisen naisen aviomies ”sillä tilaisuudet kosimiseen ja rakkaudentunnustukseen ovat sivistyneessä elämässä niin harvat, että on aivan sopimatonta keskeyttää ainoaakaan.”¹⁵² Mikäli nainen halusi naimisiin, piti olla hänen vaatimaton ja luonnollinen, ja mielessä piti olla joku miellyttävä mies. Ei saanut olla pelkuri, vaan piti rohkeasti ilmaista oma mieltymisensä: ”Älä löpöttele miesten kanssa, vaan koeta heti kääntää heidän huomionsa siihen, että mielelläsi tahtoisit päästä avioliittoon”.¹⁵³ Mikäli jotakuta halusi miellyttää ja voittaa puolelleen, kannatti keksiä missä tämä kokee olevansa hyvä, ja siirtää keskustelu siihen.¹⁵⁴ Naisia kehoitettiin huomioimaan myös se, että miehen tuli olla jo sellaisessa työssä, että hän tienesteillään kykeni elättämään naisen, joten oli saman tien parempi vilkuilla miehiä, jotka olivat 5-10 vuotta itseään vanhempia.¹⁵⁵

3.2. Tutustumisen ulottuvuudet

”Parailtaan leikkelin puuhun viime nimeä, kun takana olevasta metsästä kuului kuin satyyrien ja nymphien suloista soitantoa ja esiin tuoksahti iloinen tyttöparvi. Lieko sen sitten sattuma, fortuna, tuonut, vai kuulivatko he meidän laulumme. Muusta joukosta erkani Atta ja tuli meidän luoksemme. Jätin työni

---

¹⁴⁹ Seurustelemisen taito 1895, 4.

¹⁵⁰ Meurman 1904, 6.

¹⁵¹ Esim. Ei sovi 1901, 23, 35; Seurustelemisen taito 1895, 7.

¹⁵² Ei sovi 1901, 55.

¹⁵³ Gustafsson 1916a, 14.

¹⁵⁴ Seurustelemisen taito 1895, 8-9.

¹⁵⁵ Gustafsson 1916a, 14.

kesken. Hän oli sanomattoman iloinen. Niin kuin pieni lintu hän(kin) hyppeli oksalta oksalle. Tukkinsa, tuon vaivaisen, hän päästi hajalleen ja oli siten kuin kaunis yöperhonen, joka päristellen lentelee epävarmasti sinne tänne karattuaan perhoshavista.”¹⁵⁶

Kuten olettaa saattaa, vastakkainen sukupuoli herätti kiinnostusta ja keskustelua molemmin puolin. Kouluikäiset nuoret lähestyivät romantiikan maailmaa turvallisesti etäisten ihastusten kautta. Kohteena saattoivat olla tutut ihmiset, kuten tytöillä miespuoliset opettajat, joiden hauskat vitsit herättivät ihastuksen tunteita,¹⁵⁷ tai tuntemattomat, mutta usein kauniit, henkilöt jotka tulivat vastaan. Almalla ja hänen ystävillään oli yhteinen ihastuksen kohde, mysteerinen kadetti Veekman, joka oli heidän mielestään erityisen kaunis, melkein kuin enkeli. Neideillä oli tapana piipahtaa kahvilassa, jossa Veekmankin vietti aikaa, jotta voisivat ihailia häntä. Suru oli syvä, kun ihastuksen kohde ei ollutkaan paikalla, mutta riemu oli sitäkin suurempi kun hän tuli odottamatta kadulla vastaan. Kadetin erityisen pitkä katse neitojen perään sai sydämet pamppailemaan ja Alma uskoutui ihastuksestaan päiväkirjalleen: ”Haaveilen vaan hänestä.”¹⁵⁸ Haaveet romantiikasta sai nuoret myös aktiivisesti ”tähyilemään” ympäristöstä komeita poikia ja kauniita tyttöjä. Armas toteaa, että kevään tullen tytöt ovat kaikonneet ”rutsiradalta” eikä sen tähden myöskään pojat sinne mene. Pojat saattoivat myös suunnitella serenadeja ja pohtiva yhdessä miten tyttöjä iskisivät.¹⁵⁹ Jotakuta onnistaessa oltiin varsin tyytyväisiä, mutta ystävän romantista onnea myös kadettiin:

”No niin Rakastunut pari lähti ruuhella soutelemaan. Me emme tahtoneet heitä häiritä. Lomalta ja runolliselta näytti sieltä korkealta kukkulalta katsoa veden päällä kelluvaa ruuhaa, mutta kuinka runolliselta mahtoi tuntuakaan veneessä olijoilta. Kehotin heitä menemään kaislistoon. Vesi suussa katseli Hele ... [ja] sadatteli itseksensä huonoa onneaan.”¹⁶⁰

Tuttu ja turvallinen, perinteinen keino tavata vastakkaisen sukupuolen edustajia oli perheen, suvun ja ystävien kautta. Sivistyneistön perheillä oli tapana käydä vierailulla ja vastavierailuilla toistensa luona, järjestettiin juhlia ja illanistujaisia sekä yhteisiä retkiä. Erityisesti juhlapyhät antoivat juhlimisen aiheita ja vuodenvaihteen aika saattoikin olla illasta toiseen yhtä juhlaa.¹⁶¹ Tulevien aviopuolisoiden ensimmäinen kosketus toisiinsa saattoi hyvinkin olla jo lapsena perheiden yhteisellä huviretkellä tai juhlissa, toki ne tarjosivat myös mahdollisuuksia viattomiin ihastuksiin. Vanhempana kuvioon tulivat myös ystävien ja tovereiden sisarukset tai omien sisarusten ystävät ja toverit. Heitä

¹⁵⁶ KKK, Armas Launiksen arkisto Coll. 123.23, Armas Launiksen päiväkirja 4.6.1900.

¹⁵⁷ KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.11, Alma Silventoisen päiväkirja 1, (ei päiväystä) 1901 sivu 6.

¹⁵⁸ KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.11, Alma Silventoisen pieni päiväkirja, 22.11.1903 sivu 20-21 ja 2.12.1903 sivu 39.

¹⁵⁹ KKK, Armas Launiksen arkisto Coll. 123.23, Armas Launiksen päiväkirja 28.10.1900, 23.2.1901 sivu 16, 5.3.1901 sivu 38, 9.5.1901 sivu 28 ja 14.9.1901 sivu 66.

¹⁶⁰ KKK, Armas Launiksen arkisto Coll. 123.23, Armas Launiksen päiväkirja 4.6.1900.

¹⁶¹ Ollilla 2000, 29-30.

tavattiin niin epäformaaleilla vierailuilla, kuin myös juhlissa. Esimerkiksi Armas Launis kertoo, kuinka heidän kotinsa oli täynnä hänen siskonsa Helmin luokkatovereita, joiden kanssa laulettiin ja leikittiin syntymä- ja nimipäivien kunniaksi,¹⁶² Alma puolestaan oli morsiusneitona siskonsa häissä ja illan aikana tutustui hänelle nimitettyyn kavaljeeriin.¹⁶³

Koulutuksen yhdenvertaistuessa koskemaan yhä enemmän ja enemmän molempia sukupuolia, muodostui opinahjoista merkityksellinen näyttämö rakkauden pelikentällä. Yhteiskouluissa nuoret pääsivät nyt ensi kertaa viettämään pitkiä aikoja vastakkaisen sukupuolen edustajien kanssa samassa tilassa, mikä johti myös keskinäiseen tutustumiseen kouluvuosien aikana. Tyttö- ja poikakoulut puolestaan kutsuivat toistensa oppilaita juhliinsa ja iltamiinsa tutustuttaen nuoria toisiinsa, totuttaen heitä samalla vastakkaisen sukupuolen käyttäytymiseen. Yhteinen opetus jatkui yliopistossa ja muun muassa Helsingin Musiikkiopistossa, mikä oli siinä mielessä merkittävää, että nuoret olivat nyt siinä iässä, että romanttinen seurustelu tuli ajankohtaiseksi. Poikakoulusta valmistuneelle Armas Launikselle naiset samoilla yliopistoluennolla oli merkillinen, mutta miellyttävä muutos. Hän kirjoittaa päiväkirjaansa kuinka monta tyttöä hänen kanssaan samoilla tunneilla käy ja vaikuttaa harmistuneelta kun erääseen kurssiryhmään ei mahtunut tyttöjä lainkaan,¹⁶⁴ saksan tunnilla oli onneksi kuitenkin ”noin kuusi neitiä.”¹⁶⁵

Opiskelujen piirissä olennaiseksi kohtaamispaikaksi muodostuivat myös yliopiston osakunnat. Luennoilla ehkä tapasi nuoria, jotka olivat kiinnostuneita samoista teemoista, mutta eri alojen ylioppilaita yhdistävinä yhteisöinä osakunnat monipuolistivat piirejä. Joidenkin opinalojen ollessa sukupuolittuneita, saattoi olla helpompaa kohdata vastakkaista sukupuolta nimenomaan osakunnan tapahtumissa. Kun Armas kävi kirjoittamassa nimensä matrikkeliin, siis kirjautumassa osakuntaan osakunnan rahastonhoitajan luona, hän kommentoikin paikalla olevan ”suuri joukko kumpaakin sukupuolta.”¹⁶⁶ Osakuntien tapahtumat tarjosivat alustan tutustumiselle ja yhteiselle hauskanpidolle. Vuosijuhlat tansseineen tarjosivat miehille oivan tilaisuuden liehitellä neitoa kutsumalla hänet daamikseen. Tosin aina kaikki ei mennyt suunnitelmien mukaisesti. Vuonna 1897 Otto Mannisen piirittäessä Annia, kiusoittelun seurauksena lähtikin Annin sisko Nelma Oton daamiksi osakunnan vuosijuhliin.¹⁶⁷ Kouluissa ja erityisesti yliopistossa ja opistoissa nuoret kohtasivat nuoria

---

¹⁶² KKK, Armas Launoksen arkisto Coll. 123.23, Armas Launoksen päiväkirja 26.10.1900 ja 9.10.1901 sivu 96.

¹⁶³ KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.11, Alma Silventoisen päiväkirja 10, 25.4.1908 sivu 69.

¹⁶⁴ KKK, Armas Launoksen arkisto Coll. 123.23, Armas Launoksen päiväkirja 21.9.1901 sivu 79.

¹⁶⁵ KKK, Armas Launoksen arkisto Coll. 123.23, Armas Launoksen päiväkirja 23.9.1901 sivu 87.

¹⁶⁶ KKK, Armas Launoksen arkisto Coll. 123.23, Armas Launoksen päiväkirja 18.9.1901 sivu 75.

¹⁶⁷ Arjava ja Manninen 2000, 18.

samankaltaisista lähtökohdista kuin mistä itse olivat. Nuoret siis metsästäivät puolisoa joukosta, joka nähtiin pääsääntöisesti sosiaalisesti sopivana.

Kaikista kohtaamismahdollisuuksista huolimatta rakkautta ei löytynyt noin vain. Kuten kaikki aineistoni pariskunnat osoittavat, rakkaus kasvoi hiljalleen: ensin oltiin tuttuja ja sitten ystäviä, jotka rakastuivat. Syvempi tutustuminen johti ystävyyteen, joka puolestaan johti rakkauteen. Naisia kehoitettiin varovaisuuteen miesten kanssa, jotka liian pian ilmaisivat voimakkaita tunteita. Rakkauden ei uskottu voivan syntyä ainakaan miehissä ensi silmäyksellä, joten jokainen joka niin väitti oli varmasti valehtelija.¹⁶⁸ Sukupuolten erilliset elämämpiirit olivat kuitenkin johtaneet siihen, että nuorten lähimmät ystäväpiirit koostuivat enimmäkseen oman sukupuolensa edustajista. Syvempi tutustuminen tapahtui pääasiassa aluksi ryhmätilaisuuksissa, kuten ystävien kesken vietetyissä illanistujaisissa, erilaisissa kokouksissa tai juhlissa. Kun koettiin, että oltiin tultu tarpeeksi tutuiksi, saatettiin ehdottaa sinuttelua, kuten Toivo teki eräässä musiikkiopistolaisten Allegretto-ryhmän iltamassa Oulunkylässä:

”Sanoit, että on aika jo murtaa tuo jääkuori, joka meitä estää tulemasta lähemmäksi toisiamme, ja siis ei enää herroteltava ja neititeltävä, vaan suorastaan tultava sinuiksi. Silmäsi olivat kovin kirkaat, ja katsoit epäilevästi ympärillesi, minkä vaikutuksen se tekisi. Tietysti minä ainakin olin hyvin iloissani ja tulimme siis kaikki toistemme kanssa sinuiksi. Miten paljon hauskemmalta nyt tuntui!”¹⁶⁹

Intiimit iltamat oli pääasiassa varattu ryhmätoiminnalle, mutta vilkkaat juhlat tarjosivat myös mahdollisuuden vetäytyä hieman syrjemmälle keskustelemaan. Polyteekkarien ”vappubaalissa” ollessaan Alma sai pyynnön lapsuudenystävältään Vietiltä tulla hänen kanssaan juhlasalin päässä olevaan komeroon, jossa hän puhui suuresta ja syvästä ystävyys-rakkaudestaan Almaa ja hänen sisartaan Oilia kohtaan.¹⁷⁰

Tanssit näyttelivät merkittävää roolia nuorison kohtaamisessa ja tutustumisessa. Ne olivat mitä mainion tilaisuus tutustua vastakkaisen sukupuolen edustajiin. Vaikka tanssiminen oli koko kansan harrastus, tanssiaisia järjestettiin kuitenkin aina tietyille kohdeyleisölle, toisin sanoen yhteiskuntaluokalle. Nuoret saattoivat siis luottaa siihen, että heidän kohtaamansa daamit ja kavaljeerit olivat heille niin sanotusti sosiaalisesti sopivia. Tanssit toivat joukoittain ihmisiä saman katon alle, mikä mahdollisti sen, että saman illan aikana saattoi käydä läpi useamman mahdollisen

---

¹⁶⁸ Seurustelemisen taito 1895, 9.

¹⁶⁹ KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.11, Alma Silventoisen päiväkirja 9, 3.3.1907 sivu 19.

¹⁷⁰ KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.11, Alma Silventoisen päiväkirja 7, vappuna 1906 sivu 104.

puolisoehdokkaan.¹⁷¹ Alma esimerkiksi vaikutti olevan miehille mieluisa tanssipari, sillä hän usein kuvailee kuinka ei ”ennättänyt istua alas kun jo pyydettiin uudestaan.”¹⁷² Tanssin pyörteissä ihastuksia saattoi tulla ja mennä, mutta niille ei välttämättä laitettu painoarvoa, vaan se nähtiin vain osana tanssin huvia.

”Elän vielä ikään kuin eilisessä tanssin huumauksessa... On lystiä välistä oikein heittäytyä ilon pyörteeseen ja nauttia siitä. Sehän on kuitenkin viatonta huvia, kun ei pane ehdoksi, kenen kanssa tanssii, vaan menee kenen tahansa kanssa. - Valssi on kaikista hauskinta. Siinä voi uneksia ja liittää varpaillaan perhosen tavoin unohtaen maailman. Elämä on niin lystiä, huumeista, - veri on liikkeessä.”¹⁷³

Tansseja järjestettiin nuorille jatkuvasti milloin missäkin ja syystä, sillä ne olivat hyvin suosittuja. Tansseja järjestivät koulut ja opistot, sekä yhdistykset ja seurat. Mikäli huviretkellä tai iltamassa oli vapaa soitin, järjestettiin omat spontaanit tanssit, Armaksen kuvauksen mukaisesti toisinaan jopa ”keinolla millä hyvänsä”,¹⁷⁴ edes tilaa ei kaivattu paljon. Hiljalla ja Almalla oli tapana myös tanssittaa sisaruksiaan kotona. Vuosisadan vaihteessa tanssi alkoi herättää huolta ja kansan parissa kiisteltiin siitä, pitäisikö tanssiminen kieltää kokonaan. Tanssin nähtiin höllentävän sukupuolimoraalia, minkä lisäksi siihen usein liittyi epätoivottuja lieveilmiöitä, kuten juopottelua. Tanssi-iltamien lopettaminen ei kuitenkaan vakuuttanut seuroja, jotka paljolti rahoittivat toimintaansa iltamalipputulolla. Ensimmäisen sortokauden aikana (1899-1905) tanssimista onnistuttiin rajoittamaan, mutta vain hetkelliseksi.¹⁷⁵ Tanssin vastustajia syytettiin kaksinaismoralismista, siitä että he jotka tanssia kovasti vastustivat nyt, olivat kuitenkin itse nuorina laittaneet jalalla koreasti. Meurmanin toteaa käytösoppaassaan, että antaa nuorten tanssia, sillä ei tanssi itsessään ole turmiollista, mutta sen kautta voi turmiollinen sielu tulla ilmaistuksi.¹⁷⁶ Armas ystäviensä kanssa keskustelivat tanssin turmiollisuudesta rippikoulussa papin kanssa, mutta totesivat lopuksi että keskustelun jälkeen heidän mielipiteensä asiaan oli säilynyt lähes ennallaan.¹⁷⁷

Yhdistystoiminnasta muodostui toinen merkittävä kohtaamisenfoorumi. Se loi kanssakäymiselle uudenlaisia käytänteitä, kun yhdessäolon sisältö muuttui. Nuorista itsestään lähtöisin oleva toiminta oli aikaisempaa itsenäisempää, vakiintunutta ja säännöllistä. Korttipelien sijaan istuttiin kokouspöydän ääressä, juhliassa ei enää vain tanssittu, vaan kuunneltiin myös puheita ja

---

¹⁷¹ Häggman 1994, 91.

¹⁷² KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.11, Alma Silventoisen päiväkirja 8, 29.10.1906 sivu 115.

¹⁷³ KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.11, Alma Silventoisen päiväkirja 7, 2.5.1906 sivu 109.

¹⁷⁴ KKK, Armas Launiksen arkisto Coll. 123.23, Armas Launiksen päiväkirja 23.2.1901 sivu 16.

¹⁷⁵ Pesola 2002, tiivistelmä.

¹⁷⁶ Meurman 1904, 65-65.

¹⁷⁷ KKK, Armas Launiksen arkisto Coll. 123.23, Armas Launiksen päiväkirja 12.9.1901 sivu 59.

musiikkiesityksiä.¹⁷⁸ Kokoustoiminnan lisäksi yhdistykset järjestivät jäsenilleen, ja toisinaan myös ulkopuolisille, monipuolista huvitoimintaa, joka yleistyi erityisesti 1900-luvun alussa. Suosituksi todettua tanssiaistoimintaa jatkettiin monen yhdistyksen toimesta, mutta sen lisäksi järjestettiin erilaisia kansanhuveja tai arpajaisia eri hankkeiden tukemiseksi.¹⁷⁹ Iltamien vähemmän säädelty rakenne mahdollisti hieman rennomman tutustumisen erilaisten aktiviteettien lomassa, minkä lisäksi samassa järjestössä toimiminen lisäsi kohtaamisten säännöllisyyttä. Kuten Hiljan ja Volterin suhteen kehittyminen kirjallisuusseuran tapahtumissa osoittaa, erityisen hyviä tilanteita jutustelulle antoivat seurojen järjestämät huviretket, joissa pääsi viettämään pidempiäkin aikoja vastakkaisen sukupuolen edustajien kanssa. Myös esimerkiksi Annin ja Oton ystävyys syveni kirjallisuuspiirien iltamissa tai kuten siihen aikaan sanottiin ”resonnemangeissa”.¹⁸⁰

Erilaiset kokoukset, iltamat ja juhlat tarjosivat monenlaisia tilaisuuksia tehdä lähempää tuttavuutta toisen sukupuolen kanssa, mutta parasta oli, jos nuori herrasmies tarjoutui saattamaan neidon kotiin illalla loppuvan tilaisuuden päätteeksi – silloin sai keskustella kahden kesken rauhassa ja aina oli mahdollista mennä pidempää reittiä tai jäädä hetkeksi ovelle juttelemaan, jos kumpikaan ei malttanut lopettaa juttua. Nainen ei tavallisesti pyytänyt miestä mukaansa, mutta hän saattoi käytöksensä ja puheidensa kautta vihjailla, että esimerkiksi tarjous kotiin saattamisesta oli tervetullut.¹⁸¹ Erityisesti Alman ja Toivon suhde läheni huomattavasti juurikin kotiin saattelun seurauksena. Toivo saattoi Almaa kotiin, milloin mistäkin iltamasta, juhlasta tai ihan vain opistolta. Toivon mieliala oli heidän suhteensa aikana varsin ailahteleva, mutta tutustumisvaiheessa Alma kuvaa ystävänsä olevan usein hilpeällä ja iloisella tuulella ja että hän ”nauroi koko ajan ja kertoi lystiä juttuja.”¹⁸² Saattaessa heidän keskusteluaiheensa liitelivät laidasta laitaan: oli vakavia aiheita ja vitsailua, paljon puhuttiin esimerkiksi ystävydestä ja toivosta.¹⁸³ Sen lisäksi, että kotiin saattaminen tarjosi oivan mahdollisuuden sosiaaliselle lähentymiselle, oli se myös siveellisille naisille käytännöllistä. Naisten liikkuminen yksin iltaisin keskustan Esplanadin läheisyydessä, tai muilla suosituilla prostituutioalueilla oli siveyspoliisin¹⁸⁴ mielestä epäilyttävää ja saattoi johtaa pidätykseen, mikä puolestaan olisi turmellut kunniallisen naisen maineen.¹⁸⁵

---

¹⁷⁸ Ollilla 2000, 31; Peltola 2002, 13, 18.

¹⁷⁹ Peltola 2002, 19.

¹⁸⁰ SKSA, Anni Swanin arkisto 924:1:8, Otto Mannisen kirje Anni Swanille 18.02.1905.

¹⁸¹ Gustafsson 1916a, 13-14.

¹⁸² KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.11, Alma Silventoisen päiväkirja 8, 15.10.1906 sivu 105.

¹⁸³ KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.11, Alma Silventoisen päiväkirja 9, 9.2.1907 sivu 10.

¹⁸⁴ Siveyspoliisin tehtäviin kuului yleisen siveellisyyden valvonta ja suojeleminen.

¹⁸⁵ Häkkinen 1995, 30.

”Siiri kertoi, että eräs herra häneen rakastui kerran hänet nähtyään saunassa.”¹⁸⁶ Kuten Alman ystävän Siirin kertomus osoittaa, tarjosi Helsinki vilkkaana ja kasvavan kaupunkina oivan näyttämön myös monille muunlaisille kohtaamisille. Kasvavasta väkijoukosta tuli todennäköisesti jatkuvasti vastaan joku, joka herätti kiinnostusta ja vastasi joihinkin ihannepuolison ominaisuuksiin. Luonnollisesti ihmiset kohtasivat uusia ihmisiä jatkuvasti erilaisissa arkielämän tapahtumissa: Hilja ja Volter kohtasivat ensi kerran asuessaan samassa täyshoitolassa,¹⁸⁷ kun taas Mikkelissä hieman toisilleen tutuiksi tulleet Anni ja Otto törmäsivät Helsingissä toisiinsa sattumalta Annin ollessa paluumatkalla Kaivopuiston hiihtoretkeltä.¹⁸⁸ Kaikenlaisista kohtaamisista huolimatta herrasmies ei sentään ryhtynyt keskellä katuja ”iskemään”, siis ryhtynyt jututtamaan, tuntematonta neitoa, oli tämä kuinka kaunis tahansa. Armas ystävineen eivät oivan tilaisuuden tullen rohjenneet jututtaa edes tuttuja tyttöjä: ”me ei uskallettu iskeä, tuhmosti kyllä laulelimme hiukan vielä heidän jälkeensä metsän reunalta.”¹⁸⁹ Kohteliaisuusnormit pitivät huolta ihmisten omasta tilasta määrittelemällä tuntemattomien ihmisten häiritsemisen töykeäksi ja tökeröksi. Iskemään oli hyvä ryhtyä vasta saatuaan jonkinlaisen rohkaisevan eleen neidolta. Tällainen oli esimerkiksi Armaksen luokan pojille lähetetty sydänpiirustus ja jäätelö, ”nimettömiltä, mutta ei tuntemattomilta ihailijoilta”.¹⁹⁰ Kun kävi ilmi, että se olikin vain yhden Armaksen ystävän tekemä pila, pohtivat he mitä ”tuhmuuksia” he olivatkaan ehtineet viestin rohkaisemana jo tehdä. ”Pari kertaa oli jo isketty”, hän kirjoittaa päiväkirjassaan.¹⁹¹

Ihastuneella miehellä oli monet keinot tunteidensa osoittamiseen, tanssimaan pyytämisen ja kotiin saattamisen lisäksi. Nykyajan länsimaissa ehkä tunnetuin romanttinen ele oli käytössä jo 1900-luvun alussa: kukkien ostaminen. Alma kertoo erään ystävänsä Helmin kovasti hämmästyneen, kun häneen ”pihkaantunut” tohtori Silvast lähettää hänelle ruusuvihon.¹⁹² Yhden Toivolta saadun ruusun Alma on puolestaan jopa kuivannut ja teipannut yhden päiväkirjansa takakanteen. Tunteita saatettiin ilmaista myös nimettömillä tai allekirjoitetuilla kirjeillä, tai sitten vaikka vihjailemalla kuten Alman opistoveri Wasenius, joka vihjaa Alman olevan lahjakas ampumaan Amarin nuolia:

”[P]ojat läksivät mua saattamaan. Wasenius pyysi mua metsästämään Kuulan ja hänen kanssaan ja sanoi että kyllähän minä ainakin nuolipyssyllä osaan ampua. Kyllähän tuon nyt ymmärtää

¹⁸⁶ KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.11, Alma Silventoisen päiväkirja 7, 11.2.1906 sivu 60.

¹⁸⁷ Kokko 2013, 13.

¹⁸⁸ Arjava ja Manninen 2000, 16, 17.

¹⁸⁹ KKK, Armas Launiksen arkisto Coll. 123.23, Armas Launiksen päiväkirja 4.6.1900.

¹⁹⁰ KKK, Armas Launiksen arkisto Coll. 123.23, Armas Launiksen päiväkirja 23.2.1901.

¹⁹¹ KKK, Armas Launiksen arkisto Coll. 123.23, Armas Launiksen päiväkirja 25.2.1901.

¹⁹² KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.11, Alma Silventoisen päiväkirja 6, 16.9.1905 sivu 49.

mitä hän sillä tarkoittaa. Hän tahtoi myöskin olla aurinko, joka aamulla mulle loistaisi. Ohoh, - kyllä en semmoista aurinkoa tahtoisin.”

Sivistynyttä naista saatettiin tietenkin liehakoida myös esimerkiksi kutsumalla hänet seuraksi tansseihin, teatteriin, konserttiin tai illalliselle. Täysin yksinkertaista se ei kuitenkaan ollut, sillä treffikulttuuria ei ollut vielä olemassa. Ilmiö lähti leviämään Yhdysvalloista, jossa sielläkin sana ”date” eli treffit esiintyi nykyisessä merkityksessään ensi kertaa 1890-luvulla, mutta vain työläisten joukossa. Amerikan ylemmille yhteiskuntaluokille ajatus treffeistä ja romanttisesta tapailusta levisi ensimmäiseen maailmansotaan mennessä.¹⁹³ 1900-luvun alun Helsingissä kutsu teatteriin ei siis virallisesti ollut selkeä merkki kiinnostuksesta, vaikka käytännössä niin vaikuttaakin olevan. ”No johan nyt kummia kun Hyninen pyysi mua teatteriin.” Alma hämmästelee päiväkirjassaan.¹⁹⁴ Noin kuukautta myöhemmin opiston oppilasiltamassa kummallisen kutsun syy kuitenkin paljastui, kun Hynistä kiusoiteltiin siitä, että hän on kovin rakastunut, minkä seurauksena hän punastui kovasti.¹⁹⁵ Koska kutsut erinäisiin tilaisuuksiin eivät automaattisesti merkinneet kiinnostusta, osa miehistä koki etteivät naisten kieltäytymiset kutsuista, eli siis ”rukkaset” automaattisesti myöskään tarkoittaneet sitä, etteivät he kuitenkin olisi mahdollisesti kiinnostuneita. Itsevarma ja päättäväinen mies jatkoi jatkaa liehittelyä useankin kieltäytymisen jälkeen. Näin teki esimerkiksi Alman siskoa Oilia ihaileva Lurva, joka uudestaan ja uudestaan jatkoi pyytää neitoa tanssiaisiin, vaikka oli jo ”niin monta kertaa saanut rukkaset.”¹⁹⁶ Suhteissa aloitteen tekivät pääsääntöisesti ”aktiiviset” miehet, mutta aivan passiivisiksi eivät naiset kuitenkaan heittäytyneet. Esimerkiksi tanssin aikana kiinnostuksesta voitiin viestiä vartalon asettamisella ja lähentymällä fyysisesti hieman enemmän, kädestä puristaminen ja silmiin katsominen olivat niin ikään mieltymyksen merkkejä.¹⁹⁷ Muuten kiinnostusta ilmaistiin muun muassa ilmeillä, kiusoittelemalla ja hakeutumalla seuraan. ”Konstit ovat monenlaiset.” Alma kommentoi hänen ystävänsä koittaessa ”Erkkiä saada valtoihinsa.”¹⁹⁸ Toisinaan ihastuksen paljasti muille ihmisille poskille nouseva puna: ”Asch, - aina punastun niin kauheasti kun vastaan Melartin’ille.” Alma harmittelee.¹⁹⁹

Huolimatta siitä, että neito saattoi lähteä miespuolisen tuttavansa kanssa tanssiaisiin tai teatteriin ilman sen kummempia tunteita, oli elämämpiirijako johtanut siihen, että naisen ja miehen kahden kesken viettämä aika oli varsin epäilyttävää, vaikka he väittäisivätkin sen olevan puhtaasti

---

¹⁹³ Coontz 2006, 199.

¹⁹⁴ KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.11, Alma Silventoisen päiväkirja 8, 19.9.1906 sivu 84.

¹⁹⁵ KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.11, Alma Silventoisen päiväkirja 8, 27.10.1906 sivu 113.

¹⁹⁶ KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.11, Alma Silventoisen päiväkirja 6, 3.10.1905 sivu 63.

¹⁹⁷ Niiranen 1986, 135.

¹⁹⁸ KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.11, Alma Silventoisen päiväkirja 6, 15.9.1905 sivu 48-49.

¹⁹⁹ KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.11, Alma Silventoisen pieni päiväkirja, 1.10.1903 sivu 1.

ystävällistä. Aikalaisilla oli huoli siitä, että aviottomat nuoret saattaisivat langeta paheille ilman valvontaa. Tämän takia esimerkiksi Annin ja Oton suhteen alkuaikoina ”kunnollisuuden” nimissä Annin sisar Toini liittyi toisinaan seuraan ”förrkelin”, siis esiliinan roolissa,²⁰⁰ ja Alman sisar Oili kielsi Viettiä saattamasta siskoksia portille saakka, josta heidät saatettaisiin nähdä.²⁰¹ Edes se, että toinen osapuoli oli jo osaltaan naimisissa ei suojannut epäileviltä katseilta ja juoruilta, vaan pikemminkin pahensi niitä. Alman ja Toivon suhteessa jatkuvana murheena olivat ihmisten epäilykset ja syytökset siitä, että Alma oli syyppää Toivon avioliiton tuhoutumiseen.

”[Toivon isä] sanoo sinun pyytäneen joulun aikana eroa hänestä. ... ja tämä kaikki on nyt pantu minun syykseni. Jumalani! - minäkö olisin syyppää sinun onnettomuuteesi! Olethan ystävä rakas sanonut, että olit syvästi onneton jo ennen kuin minua rakastit.”²⁰²

Alma oli kuitenkin osannut ennakoida tulevaa jo suhteen alkuvaiheissa. Päiväkirjassaan hän pohtii voiko hän ryhtyä Toivon ”ystäväksi” kun tämä on naimisissa ja nimittää itseään houkkioksi, kun edes ajattelee asiaa, sillä hänen pitäisi heti lopettaa seurustelu Toivon kanssa ”ettei syntyisi mitään puhetta.” Toisaalta ihastunut mieli kokee, ettei siinä oikeastaan ole mitään väärää, hänen omasta mielestään heidän ystävyytensä oli viatonta, joten miksi hän välittäisi muiden puheista.²⁰³ Taustalla vaikutti myös ajatus siitä, että nainen ja mies eivät voineet olla vain ystäviä keskenään – heidän keskinäinen ystävyytensä johtaisi lopulta vähintään toisen osapuolen rakastumiseen. Alma tuntui olevan erityisen epäonnekas hänen ystävyksissään nuorten miesten kanssa. Hänen ystävyytensä naimissa olevan Toivon kanssa kehittyi kielletyksi rakkaudeksi, jota piti kaikin mahdollisin tavoin pitää salassa vuosien ajan. Sitä ennen hänen jo lapsena kehittynyt ystävyytensä arkkitehtiopiskelija Vietti Nykäsen kanssa osoittautui myös vaikeaksi Vietin rakastuttua Almaan. Alma ei kuitenkaan voinut vastata nuoren miehen tunteisiin ja joutui katsomaan vierestä hyvän ystävänsä sydämen särkymistä.

”Oi taivas, olin murtanut ihmissydämen ja voin seistä melkein kylmänä hänen edessään! Sinä hetkenä nimittäin en juuri tuntenut mitään tunteista. ... En olisi seurustellutkaan kanssasi jos olisin tiennyt, että tunteesi näin pitkälle hellittyvät. – Ei, - ei pojan kanssa voi olla ystävä. Se on mahdotonta. Ystävydestä heillä kehittyi rakkaus.”²⁰⁴

Toisiinsa mieltyneiden nuorten aktiviteetit näyttivät ulospäin paljolti samalta, kuin miltä tavallisten ystävienkin toimet. Yhdessä pidettiin hauskaa, keskusteltiin ja kiusoiteltiin milloin missäkin

---

²⁰⁰ Arjava ja Manninen 2000, 23.

²⁰¹ KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.11, Alma Silventoisen päiväkirja 7, 9.5.1906 sivu 116.

²⁰² KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.11, Alma Silventoisen päiväkirja 10, 12.1.1908 sivu 40.

²⁰³ KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.11, Alma Silventoisen päiväkirja 9, 9.2.1907 sivu 11-12.

²⁰⁴ KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.11, Alma Silventoisen päiväkirja 8, 3.11.1906 sivu 119

iltamassa, tanssiaisissa, retkellä jne.²⁰⁵ Kulttuuririennot olivat kulttuurinuorison parissa suosittuja, mutta he kävivät myös muun muassa kävelemässä ja hiihtämässä, tai Alman ja Toivon tavoin ryhtyivät lumisotasille.²⁰⁶ Romanttisen vivahteen kahdenkeskinen aika sai erityisesti tunnelmallisesti illasta ja kauniista maisemista. Kun molempien tunteet olivat selvillä, oli naistenkin aktiivisuus avoimempaa ja nainen saattoi ihan hyvin myös omatoimisesti mennä tapaamaan mielitettyään.²⁰⁷ Kahdenkeskistä aikaa ei kuitenkaan ikinä tuntunut olevan tarpeeksi. Esimerkiksi Volter harmitteli Hiljalle, että syvälinen toisen tunteminen vaati aikaa, mutta oli vaikea löytää hetkiä, jolloin olisi saanut olla kauan ja häiritsemättä toista lähellä.

”Olen muuten surullinen siitä, ett’en koskaan tule tilaisuuteen saada olla sinua kauemmin ja häiritsemättä lähellä. Minusta ihmiset ovat nimittäin itsessään niin hämäriä ja salaperäisiä ja syviä, että ennen kuin todella omaistuu toiseen, täytyy saada kauan, kauan ja syvästi soida yhteen.”²⁰⁸

Tavallisten ystäväysten tapaan toisiinsa mieltyneet nuoret myös vierailivat toistensa luona, huolimatta siitä oliko se etiketin mukaista vai ei, kuten Alma kirjoittaa: ”Olin luonasi. ... Tiedän, että tämä ei ole etiketin mukaista, mutta en välitä siitä.”²⁰⁹ Nuoret asuivat usein vain lyhyen kävelymatkan päässä toisistaan, mikä teki vierailemisesta helppoa. Intiimit illat toisen asunnossa tai pienessä huoneessa lähensivät nuoria. Virallisesti mitään fyysistä ei tapahtunut, kunhan tutustuttiin keskustelemalla. ”Hän oli joka päivä minun luonani, samoin minä hänen luonansa. Istuttiin, soitettiin, laulettiin jne. ... Olimme kävelyllä kuten ennenkin.” Toivo kirjoitti päiväkirjaansa.²¹⁰ Tunnelmallisuutta lisäsi muun muassa talvella lämmittävä takkatuli tai kuunvalon tunkeutuessa huoneeseen ikkunan kautta. Usein vieraileminen oli myös spontaania, ilman etukäteistä sopimista tai ilmoitusta, minkä takia ne usein myös epäonnistuivat, kun toinen ei ollutkaan kotona, tai hänellä oli jo muuta seuraa:

”Kun eilen illalla tulin luoksesi, ei minulla mitään erityistä asiaa tai sanottavaa sinulle ollut. Tahdoin vain nähdä sinut ja olla hetken luonasi, siksi lähdin. Ja kun sinulle sitten oli vieraita ja lähdin heti taas pois, niin minua oikein nauratti itsekseeni palatessani kotiin, nauratti koko epäonnistunut visiittini.”²¹¹

Kotien suuri sosiaalinen merkitys nousi esiin, sillä vaikuttaa siltä, että toisen luona vierailemiseen liitettiin jo syvempiä tunteita, jotka saivat vastakaikua. Kodit eivät siis merkinneet nuorille pelkästään

---

²⁰⁵ Vainio-Korhonen 2015, 124.

²⁰⁶ KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.11, Alma Silventoisen päiväkirja 10, 20.2.1908 sivu 51.

²⁰⁷ Gustafsson 1916a, 8, 13.

²⁰⁸ SKSA, Volter Kilven arkisto, Volter Kilven kirje Hilja Vanhakartanolle 3-4.9.1905.

²⁰⁹ KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.11, Alma Silventoisen päiväkirja 10, 13.12.1907 sivu 35.

²¹⁰ KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.9, Toivo Kuulan päiväkirja, syyskuu 1908.

²¹¹ SKSA, Volter Kilven arkisto, Hilja Vanhakartanon kirje Volter Kilvelle 11.10.1906.

mielenkiintoisia keskusteluja ja hauskoja iltoja, vaan intiimimpää ja lämpimämpää yhdessäoloa. Tämä tulee hyvin esille esimerkiksi Volterin muistellessa Hiljan asuntoa:

”On se myöskin niin outoa ja tottumatonta, kun ei saa iltoina lähteä Kapteeninkadulle. Siellä näkyy kyllä sama ikkuna, jota ennenkin katsoin, olevan valaistu mutta en ole sentään siitä saanut aihetta mennä hiljaa koputtamaan eräälle ovelle, joka sitte aukenee paljastaen minulle suloisesti ja lempeäsi hymyilevät silmät.”²¹²

Nuoret seurustelivat keskenään, mutta eivät sanan nykyisessä merkityksessä. Tuohon aikaan sana ”seurustelu” tarkoitti yleistä ihmisten välistä oleskelua ja keskustelua, ei siis sellaista yhdessä olemista ja suhdetta, jonka odotettiin päättyvän avioliittoon. Ajan murroksesta kertookin hyvin se, että vaikka vuosisadan alussa vietettiin jo kahdenkeskistä aikaa oman mielitietyn kanssa, ei tällaiselle seurustelulle jossa oli mukana vahvoja tunteita ja toiveita avioliitosta, ollut vielä omaa käsitettä. Seurustelukulttuuri oli myös sen verran löyhempää, että nuoret saattoivat tapailla toista jonkin aikaa vain todetakseen, etteivät sittenkään sopineet toisilleen. Mihinkään ei kannattanut kiirehtiä ja myös parin etsimiseen sai käyttää aikaa; tilanne oli muuttunut varsin paljon vain muutamassa kymmenessä vuodessa, sillä 1800-luvun toisella puoliskolla nuoria painostettiin kihlautumaan heti kun oli ihastuttu ja ryhdytty viettämään aikaa kahdestaan.²¹³ Anni Swanilla oli useampia kosijoita, joista yhden, Eino Leinon kanssa lähempi suhde kesti jopa pari vuotta ennen viilenemistään, syynä Annin haluttomuus viedä suhdetta pidemmälle. Suhteen aikana Anni ja Leino viettivät aikaa yhdessä tavanomaisin tavoin muun muassa käymällä teatterissa, rekiretkillä ja keskustelemalla kirjallisuudesta – tämä kaikki oli toki hyvin viatonta, mikä varmisti sen että Anni säilyi ”kunnollisena” myös tulevien kosiskelijoiden silmissä.²¹⁴ Mahdollisuus vain tapailla ja sitten lähteäkin eri teille tarkoitti, että voitiin selvittää olivatko nuoret todella yhteensopivia. Se kuitenkin herätti myös epävarmuutta ja huolta rakastuneen mielessä. Otto kirjoittaa Annille pelkäävänsä, että opittuaan hänet tuntemaan, Anni huomaakin ettei Otto ole sellainen kuin oli odottanut ja sen tähden jättää hänet.²¹⁵ Rakastuneen parin keskinäisestä kanssakäymisestä tippuivat ajan myötä muodollisuudet pois, mutta ihan miten vaan ei kuitenkaan saanut käyttäytyä. Ei ollut sopivaa uppoutua rakkaudentunteeseen ja unohtaa hyviä käytöstapoja, itsensä hillitseminen oli erityisen tärkeää, niin fyysisesti kuin myös henkisesti.

---

²¹² SKSA, Volter Kilven arkisto, Volter Kilven kirje Hilja Vanhakartanolle 21.12.1906.

²¹³ Häggman 1994, 94.

²¹⁴ Arjava ja Manninen 2000, 18, 20.

²¹⁵ SKSA, Anni Swanin arkisto 924:1:26, Otto Mannisen kirje Anni Swanille 19.6.1906.

3.3. Yhteydenpito ja vieraileminen

”Armida kävi meillä. Olemme haukkuneet herroja oikein. Kyllä se onkin hirveätä kun kuulee esimerkiksi tämmöistä: - joku poika kirjoittaa rakkauden kirjeitä useammalle tytölle ja on olevinaan tietysti rakastunut. Jos tyttö vastaa, niin kerätään kirjeet kokoon ja luetaan jossakin toverikokouksessa, sekä pilkataan tyttöjä. – Otetaan joku tuttava tyttö kritiikin alaiseksi ja annetaan numero hänen silmistään, vartalostaan, hiuksistaan, luonteestaan ja otetaan sitten keskiarvo. Hävitöntä! Kyllä se on itserakkautta! Niin kuin kaikkia naisia saisivat niin nenästä vetää! Jospa minä tietäisin, että joku tuttava herra on sellainen, niin kyllä nolaisin. Kyllä sitä kaikkea saa kuulla!”²¹⁶

1900-luvun alussa kirje oli ihmisille tärkein yhteydenpitoväline. Kirjeitä lähetettiin paljon ja käytettiin muun muassa kuulumisten vaihtamiseen, suunnitelmien sopimiseen, tunteiden kertomiseen ja kuten Alman päiväkirjamerkintä osoittaa, pilailuun. Kirjeiden sisältö vaihteli uutisista (erityisesti kihlauutisista) neuvoihin ja syytöksistä palaviin rakkauden tunnustuksiin. Pituus vaihteli päivän mukaan, esimerkiksi Alman lyhyimmät viestit Toivolle oli raaputettu pienien postikorttien reunamiin, kun taas pisimmät kirjeet olivat yli 20 sivua pitkiä.

Suhteessa kirjeenvaihdolla oli suuri merkitys. Aikana, jolloin kahdenkeskistä aikaa ei ikinä vaikuttanut löytyvän tarpeeksi, jolloin jatkuvasti oli muita ihmisiä ympärillä, henkilökohtaiset kirjeet tarjosivat kanavan vapaammalle ja intiimimmälle keskustelulle. 1800-luvun aikakäsitystä tutkinut Anne Ollila toteaa, että ”Kirjeiden kirjoittaminen rinnastettiin keskusteluun ja se tulkittiin seuranpidoksi sen kanssa, jolle kirjoitettiin.”²¹⁷ Kirjeiden kautta nuoret tutustuivat toisiinsa syvemmin ja tulivat toisiaan henkisesti lähemmäksi. Toivo kirjoittaakin kirjeenvaihdosta ensimmäisen vaimonsa Siljan kanssa, että ”Olin kirjeenvaihdossa hänen kanssaan ja sillä tavoin tulimme toistamme lähemmäksi.”²¹⁸ Nuoret lähettivät toisilleen kirjeitä myös ollessaan samassa kaupungissa, mutta postin merkitys suhteen ylläpitämisessä varsin oletettavastikin korostui nuorten ollessa eri paikkakunnilla. Esimerkiksi Hiljalla ja Volterilla kirjeenvaihdon merkitys korostui kesäisin, Almalla ja Toivolla puolestaan toisen tai molempien opiskellessa ulkomailla.

”Tahdon sinua heti ensiksi kiittää tervetulleesta, kauniista kirjeestäsi, jonka sain Lahdessa. Kiitos oma rakas Toivoni siitä, kiitos lämmin ja suuri! Olin niin iloinen, että käteni oikein vapisi kirjettä pidellessäni kun sitä luin. Olithan niin lähellä minua taas kun kerroit sielusi syvistä

²¹⁶ KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.11, Alma Silventoisen päiväkirja 4, 6.11.1904 sivu 43.

²¹⁷ Ollila 2000, 21.

²¹⁸ Koivisto 2008, 40-41.

tunteista sekä elämästäsi siellä. Näenhän, että olet sama Toivo, sama Ammin rakastettu ystävä kuin ennenkin. Hehkuvana ja syvänä tunsin tunteittesi olevan Ammiasi kohtaan.”²¹⁹

Kuten Alman kirje osoittaa, kirjeiden saapuminen oli yleisesti aina iloinen hetki, mutta erityisesti oman rakkaan lähettämä kirje tuotti suurta riemua ja monesti nosti tunteet pintaan. Se muistutti siitä ilosta, jonka jälleennäkeminen toi aina mukanaan ja toi toisen hetkeksi lähemmäksi. Kirjettä lukiessa tuntui melkein siltä, että toinen oli paikalla läsnä.

”Väliin iltasin käyn läpi yhä uudestaan sinun viimeiset kirjeesi. On niin hyvä niitä lukea, vaikka tietääkin ja tunteekin, mitä minulle puhut, mutta tuntuu kuin olisit sinä aina silloin lähempänä vielä ja tuntee kaiken niin lämpimästi ja syvästi. Niin, katsos! - Näin tulet sinä luokseni nytkin iltasin, vaikka olemmekin kaukana toisistamme, ja minä saan olla lähellä sinua ja kuulla sinun puhuvan ja itsekin joskus puhua sinulle.”²²⁰

Yksi kirjeiden hyvistä puolista olikin se, että niihin saattoi palata jälkeinpäin. Varsinkin erityisen koskettavat ja lämpimät kirjeet avattiin uudestaan ja uudestaan kaipuun ollessa kova. Postin innolla odottamisella oli kuitenkin myös varjopuolensa. Kirjeen viivästyminen saattoi aiheuttaa suurtakin huolta. Alma esimerkiksi pohtii onko syynä Toivon kirjehiljaisuudelle suuttumus, sairaus tai ehkä hän on ollut ”viftillä” (juomassa ystävien kanssa), eikä sen tähden muista kirjoittaa.²²¹ Nuoret kuvailevat jatkuvasti kuinka ovat odottaneet postin tuovan kirjeen rakkaaltaan, mutta joutuvat pettymään kun sitä ei saavukaan. ”Molemmat viimeiset postit ovat olleet niin tyhjiä” Ottokin valittaa.²²²

Kirjeenvaihdossa oltiin niin perheenjäsenten kuin myös ystävien kanssa, mutta aineiston perusteella kaikkein mieluiten kirjeitä raapustettiin omalle rakkaalle. Erityisesti suhteen alkuaikoina tämä kuitenkin saattoi aiheuttaa hankaluuksia. Erityisesti perhepiireissä oltiin selvillä nuorten tavanomaisista kirjeenvaihdosta, tiedettiin kuinka usein joku sai, tai lähetti kirjeitä ja esimerkiksi kuinka pitkiä kirjeitä hän tavallisesti kirjoitti. Rakastuneen parin kirjeenvaihto oli usein muita kirjeenvaihtoja runsaampaa, mikä saattoi paljastaa muille tunteiden todellisen laadun. Kirjeiden pituus tai se kuinka tiiviiseen tahtiin niitä lähetti tai sai, näytti siis olevan merkki suhteen vakavuudesta. Tunteiden ja suhteen syvällisyyttä pyrittiinkin salaamaan kirjeitä piilottelemalla. Volter esimerkiksi jäädessään kiinni kesken kirjoitusprosessin turvautui pieneen valheeseen: ”Tuli veljeni juur’ikään sisään, näki nämä arkit levitettyinä pöydälle ja kysyi ihmetellen, kuka niin pitkän

---

²¹⁹ KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.3, Alma Silventoisen kirje Toivo Kuulalle 28.10.1910.

²²⁰ SKSA, Volter Kilven arkisto, Hilja Vanhakartanon kirje Volter Kilvelle 8.1.1907.

²²¹ KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.3, Alma Silventoisen kirje Toivo Kuulalle 17.6.1910.

²²² SKSA, Anni Swanin arkisto 924:1:22, Otto Mannisen kirje Anni Swanille 7.-8.6.1906.

kirjeen saa. Täytyi lykätä pieni valhe, vastasin, että "siin' on kaksi eri kirjettä vaan."²²³ Vaikeinta oli kuitenkin Almalla, joka vuosia joutui salailemaan hänen ja Toivon suhdetta vanhemmiltaan. "Suo anteeksi, että kirjeeni on viipynyt kauan, vaan sinä ymmärrät, että täältä ei voi useasti kirjoittaa. Täytyy pitää varansa, ettei joudu kiinni." hän pahoittelee.²²⁴ Vuosien ajan rakastuneet Alma ja Toivo pidättäytyivät kirjeiden kirjoittamisesta lähettäen enimmäkseen viattomia postikortteja, jotka usein oli vielä kirjoitettu italiaksi, jotteivät muut ymmärtäisi niiden sisältöä.

Lukemistani kirjeistä tulee hyvin esille suhteen eteneminen. Nuorten kirjeet toisilleen ovat alkuun varsin formaaleja ja kohteliaita. Kirjeitä aloitetaan virallisen kuuloisella tervehdyksellä "Neiti Hilja Vanhakartano!"²²⁵ tai "Hyvä Maisteri!"²²⁶ ja niinkään allekirjoitettiin lopussa vastaavalla tavalla. Tutustumisen myötä tyyli kuitenkin muuttuu henkilökohtaisemmaksi ja vapaammaksi ja kirjeissä ryhdytään sinuttelemaan toista.²²⁷ Kun romanttiset tunteet ovat tulleet esille ryhdytään käyttämään hellittely- ja lempinimiä, toisinaan varsin runsaastikin. Tervehdyksistä ja allekirjoituksista näkeekin kaaren ehkä selkeimmin. Esimerkiksi 29.12.1902 Otto aloittaa kirjeensä Annille tervehdyksellä "Hyvä neiti Anni Swan", hyvin virallisesti ja kohteliaasti. 25.8.1904 hän lopettaa kirjeensä "Teidän Otto Manninen", edelleen varsin kohteliaasti, mutta sana *teidän* antaa ymmärtää, että suhde on edennyt ystävällisemmälle tasolle. Volter puolestaan allekirjoittaa tässä vaiheessa kirjeitään "Ystävyydellä Volter."²²⁸ Oton vuoden 1906 elokuiset kirjeet paljastavat selkeästi, että suhde on siirtynyt romanttiselle tasolle, sillä Anni on Otolle jo "Oma rakas Kultasirkkaseni" ja "Muorikultaseni", kun hän itse on Annin "Vuorenvaaari" ja "Lellipoikasi".²²⁹

Kirjeiden lisäksi omaa rakastaan saattoi muistaa myös muunlaisilla lähetyksillä. Kirjeen mukaan oli helppo lisätä jotain pientä, joka mahdollisesti helpottaisi toisen kaipuuta. Yksi merkittävimmistä muistoesineistä oli 1800-luvulla keksitty valokuva. Valokuvat toivat parisuhteeseen aivan uudenlaisen ulottuvuuden, kun muistoja saattoi jakaa kuvan muodossa: rakkaalle oli mahdollista näyttää kuvia esimerkiksi perheestään tai lapsuudestaan.²³⁰ Kuvia pyydettiin itselle tärkeiltä ihmisiltä ja niitä saattoi myös itse tarjota toiselle. Mies ja nainen vaihtoivat usein kuvia keskenään, kun molempien tunteet olivat selvillä. Näin tekivät myös Anni ja Otto: jo suhteen alkuaikoina Anni lahjoitti kuvansa Otolle osoituksena ystävyydestään, mutta suhteen ajauduttua karille hän kuitenkin

---

²²³ SKSA, Volter Kilven arkisto, Volter Kilven kirje Hilja Vanhakartanolle 13.7.1905.

²²⁴ KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.3, Alma Silventoisen kirje Toivo Kuulalle 16.9.1909.

²²⁵ SKSA, Volter Kilven arkisto, Volter Kilven kirje Hilja Vanhakartanolle 15.5.1905.

²²⁶ SKSA, Volter Kilven arkisto, Hilja Vanhakartanon kirje Volter Kilvelle 17.5.1905.

²²⁷ Esim. SKSA, Volter Kilven arkisto, Volter Kilven kirje Hilja Vanhakartanolle 22.6.1905.

²²⁸ Esim. SKSA, Volter Kilven arkisto, Volter Kilven kirje Hilja Vanhakartanolle 12.7.1905.

²²⁹ SKSA, Anni Swanin arkisto, Otto Mannisen kirjeet Anni Swanille 29.12.1902 (924:1:4), 25.8.1904 (924:1:5), 1.8.1906 (924:1:32) ja 23.8.1906 (924:1:38)

²³⁰ Lahtinen ja Vainio-Korhonen 2015, 201.

pyysi kuvansa takaisin. Tavallisesti kuvaa ei tällaisissa tapauksissa kuitenkaan pyydetty takaisin, mutta Annille kuva selkeästi symboloi suurempia tunteita. Otto kommentoi jälkikäteen, että ”Kerran sain Sinulta valokuvasi, sitten pyysit sen jälleen takaisin. Konvenanssin (sovinnaisuuden vaatimusten) mukaan minun siitä ehkä olisi tullut pahastua, mutta näin että annoit asialle syvemmän merkityksen ja ymmärsin että olit oikeassa.”²³¹ Oman rakkaan kuvan katselu oli suuri lohtu toista ikävöidessä. Toisen komeita tai kauniita piirteitä ihailtiin ja kuviteltiin ne eläviksi. ”Katselen kuvaasi pöydälläni, katselen sitä aina aamuin ja illoin, ja vähitellen tutut raakkaat piirteet tulevat yhä elävimmiksi. Katson kuvaasi tänäkin iltana, sanon hyvää yötä sille kun en sua elävänä saa nähdä.” Alma kirjoitti.²³² Nuoret puhuvat kirjeissään myös rakkaan kuvalle osoitetuista hellyydenosoituksista: kuvaa saatettiin suukotella erityisesti iltaisin tai se voitiin painaa omaa rintaa vasten. ”Usein iltaisin katselen kuvaasi kauan; painan poskeni käsiäsi vastaan siinä kun ne ristissä ovat.” Volter paljasti.²³³

Valokuvien lisäksi monet lisäsivät toisinaan kirjeen joukkoon kasvin tai pari, usein muistuttamaan yhteisistä hetkistä. 1800-luvun lopulla muotiin oli myös noussut kukkaiskieli, jonka avulla seurusteluikäiset saattoivat viestiä toisilleen kukkien kautta.²³⁴ Kukkiin siis liittyi monenlaisia merkityksiä. Anni ja Otto lähettivät toisillaan kukkia varsinkin nimipäivien kunniaksi. Alma ja Toivo olivat nimenneet itselleen nimikkokasvit: Almalle metsätähti ja Toivolle kielo. He lähettivät toisilleen erityisesti näitä kasveja, jotka symboloivat heille yhdessäoloa. Alma lähetti Toivolle myös muun muassa kuivatetun puolanmarren, joka säilyvyydellään symboloi heidän rakkautensa ikuisuutta.²³⁵ Volter ja Hilja puolestaan lähettivät toisilleen apiloita tuomaan onnea.²³⁶ Sivistyneistön parissa oli myös tavallista laittaa paketissa mielenkiintoisia kirjoja tai muuta luettavaa matkaan. Volter esimerkiksi lähetti rakkaalleen kirjoja, Toivo puolestaan sanomalehtiä. Näiden kaikkien lisäksi yleistymässä oli myös uusi ja jännittävä keino pitää yhteyttä, nimittäin puhelin. Puhelin tuli Helsingissä käyttöön vuonna 1882 ja yleistyi vuosi vuodelta, muttei kyennyt vielä 1900-luvun alussa syrjäyttämään kirjeenvaihdon merkitystä. Vuonna 1910 puhelinlaitoksella oli tilaajia noin 7500 ja päivässä jokaisesta puhelimesta soitettiin keskimäärin noin 7 puhelua.²³⁷ Tutkimukseni päähenkilöistä Alma ja Toivo olivat ilmeisesti ainoita, jotka aktiivisesti käyttivät puhelinta

---

²³¹ SKSA, Anni Swanin arkisto 924:1:14, Otto Mannisen kirje Anni Swanille 6.2.1906.

²³² KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.3, Alma Silventoisen kirje Toivo Kuulalle 5.7.1908.

²³³ SKSA, Volter Kilven arkisto, Volter Kilven kirje Hilja Vanhakartanolle 22.10.1905.

²³⁴ Ollila 2000, 79.

²³⁵ Esim. KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.3, Alma Silventoisen kirje Toivo Kuulalle 24.6.1909.

²³⁶ Esim. SKSA, Volter Kilven arkisto, Volter Kilven kirje Hilja Vanhakartanolle 20.-21.6.1906.

²³⁷ Kukkonen 2009, 140.

kirjeenvaihtonsa rinnalla. "Ikävöin sinua, vaikka näen joka päivä ja vaikka kuulen telefoonissa äänesi", Toivo kirjoitti.²³⁸

Erillään ollessa kirjeiden lähettäminen oli hyvä, mutta toisen luona vieraileminen oli vielä parempaa. Kesäisin sivistyneistö vieraili mielellään ystäviensä luona eri maakunnissa ja myös nuoret harrastivat sitä mielellään mahdollisuuksien mukaan. Nuoret naiset ja miehet eivät toki pääasiassa yksin vierailleet toistensa luona ennen kuin oli selvää, että suhdetta haluttiin viedä avioliiton suuntaan. Niin sanotulle ystävälliselle vierailulle, jonka mahdollisia romanttisia tarkoituksia ei voinut ääneen sanoa, piti antaa jonkinlainen selitys: Toivo ja Alma usein selittivät Toivon vierailut tarpeella harjoitella yhteisiä konsertteja varten. Mikäli tapaaminen toisen luona ei ollut mahdollista, esimerkiksi vanhempien vastustaessa suhdetta, saattoivat nuoret kohdata toisensa jossain toisaalla.

"Voisimmeko esm kohdata juuri Tampereella, sinä kirjoittaisit vaan, koska olet siellä, ja ilmoitat sen verran aikaiseen, että ennätän toimittaa itseni perille. Minun sopii lähteä täältä paraiten semmoisesa junassa, joka lähtee täältä Tampereelle päin klo 4.10 jpp., laiva tulee Kustavista tänne nimittäin tiistaina, torstaina ja lauantaina noin klo 3, niinä päivinä siis mieluummin. Ellen tulisi siinä junassa, merkitsee se, että laiva on myöhästynyt, ja tulen seuraavan päivän ensi junassa, se lähtee noin klo 9 aamulla. Sano esm joku paikka ja kellonlyömä, jossa kohtaamme toisemme, ja määrääät sen senkukaan kuin tässä olet junamatkoista kuullut. - Kirjeen sinulta saan jos esm kirjoitat niin, että se lähtee Porista sunnuntaina, tiistaina, torstaina, niin saan ne tiistai, torstai tai lauantai aamulla."²³⁹

Volterin kirje Hiljalle kuitenkin osoittaa, että vieraileminen, tai mahdolliset yhteiset matkat, olivat varsin vaikeita sopia ja suunnitella. Kirjeitse käytävä keskustelu omista suunnitelmista ja aikatauluista oli hidasta. Erityisesti tilanteessa jossa suunnitelmissa oli tavata jossain muualla kuin toisen kotona, moni asia saattoi mennä vikaan – oli tarkkaan sovittava milloin ja missä tavattiin ja miten meneteltiin mikäli toinen olisikin myöhässä syystä tai toisesta. Toisaalta odottamaan saattoi joutua myös, kun ystävää odotettiin vierailulle kotiin. Vierasta oli kohteliasta mennä vastaan, tuli hän sitten laivalla tai junalla. Myöhästymistapauksissa ei aina tiedetty mistä myöhästymisen johtui tai kuinka paljon myöhässä oltiin, joten odottelua saattoi kerääntyä usean tunnin verran, kun kotonakaan ei uskallettu lähteä käymään.²⁴⁰ Yksinkertaisinta siis tietysti oli, että vieras tulisi itse suoraan perille, mutta tällöin myöhästymistapaukset usein nostattivat suuren huolen vieraasta kun ei tiedetty mistä myöhästymisen johtuu "Odotin ja yhä odotin – ei kuulunut. ... Luoja, mitä ystävälleni on tullut! Tuhansia ajatuksia päässäni, juoksin, jopa itkinkin. Kiersin koko niemen, kävin suolla, ei näkynyt."

²³⁸ Koivisto 2008, 142.

²³⁹ SKSA, Volter Kilven arkisto, Volter Kilven kirje Hilja Vanhakartanolle 20.7.1906.

²⁴⁰ Ollilla 2000, 58.

kirjoitti Alma päiväkirjaansa odotettuaan Toivoa vierailulle. Suru kääntyi kuitenkin iloksi kun odotettu ystävä saapui pian ja myöhästymisen syyksi paljastui inhimillisesti liian myöhään nukkuminen.²⁴¹

3.4. Suuret tunteet ja särkyneet sydämet

”Pyysin anteeksi menettelyäni, joka minua jo eilen illalla kauheasti harmitti. Vietin ”puolihullun yön” ... ja yhä on hänen kuvansa edessäni, milloin lempeänä, milloin suuttuneena... Rakastan häntä ihan hurjasti. Jos hän kuolisi, niin tahtoisin vasten hänen kylmää ruumistaan ja itse elävältä hautautua hänen viereensä.”²⁴²

Aineistoni on täynnä mahtipontisia rakkaudentunnustuksia. Nuoret ilmaisevat tunteitaan kirjeissään ja päiväkirjoissaan voimakkaasti ja monipuolisesti. Seurusteluun liittyvä tunneskaala on laaja: tunteet vaihtelevat lämpimistä ihastuksen tunteista tuliseen rakkauteen ja pienestä ahdistuksesta epätoivoon. Kirjavasta ilmaisutavasta huolimatta menneiden tunteiden tulkinta on hankalaa. Romanttisia tunteita kuvaavia sanoja ei ollut vielä sata vuotta sitten käytössä yhtä laajalti kuin nykyään, ihastuminen ei esimerkiksi kuulunut sanavarastoon samalla tavalla kuin nykyään, vaan orastavista romanttisista tunteista puhuttiin ystävytenä, joka sitten nykykielen näkökulmasta muuttui varsin nopeasti ja yllättäenkin rakkaudeksi. ”[O]lisiko se paha, jos tulisin sinun kanssasi ”ystäväksi”,” pohti esimerkiksi Alma suhteen alussa.²⁴³ Oman haasteensa lisäksi tuo muun muassa se, että jokaisella oli hieman erilainen käsitys rakkaudesta ja rakkautta oli erilaisia, joten lähteiden keskinäinen vertailu voi olla ongelmallista. Miesten ja naisten välistä rakkautta uudella ajalla tutkinut Kietäväinen-Sirén toteaa, että

”menneisyyden tunnesanat kun eivät välttämättä sisällöltään vastaa nykykäsitystä (tai -käsityksiä) samasta sanasta. Eri yhteisöjen tunnekäsitteet ja tunneilmaisut ovat ajallisesti, kulttuurisesti ja sosiaalisesti eri tavoin määrittäneitä. Nämä representaatioiden erot ovat aina myös konstruoinnin eroja – erilaiset sanat ja ilmaisut tarkoittavat myös erilaisia tunnekokemuksia.”²⁴⁴

---

²⁴¹ KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.11, Alma Silventoisen päiväkirja 10, 24.6.1908 sivu 96.

²⁴² KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.9, Toivo Kuulan päiväkirja 8.2.1908.

²⁴³ KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.11, Alma Silventoisen päiväkirja 9, 9.2.1907 sivu 12.

²⁴⁴ Kietäväinen-Sirén 2015, 12.

Aikakauden kulttuuripiireissä oli tapana vuodattaa paperille hyvin tunnelatautunutta tekstiä sekä korostaa rakkautta, joten on vaikea sanoa missä menee todellisen tunteen ja liioittelun raja. Häggman kirjoittaakin, että

”Kaikkien mielestä rakkaus oli sielujen harmoniaa, “että Sinä tulet minuksi ja minä Sinuksi”. Rakkaus ei ollut vain aistinautintoa, ihmisen tuli rakastaa sekä sydämellä että järjellä. Rakkaus ei ollut itsekästä, vaan vakavaa, velvollisuudentuntoista ja epäitsekästä toisen huomioimista. Kihlapareilla oli selvästi mielessään tietty rakkauden ihanne, jonka täyttämiseksi he lupasivat tehdä kaikkensa.”²⁴⁵

Toisinaan nuoret olivat myös itse tietoisia sanojensa liioittelevasta luonteesta. Puhuttuaan ensin siitä kuinka Annin kuva on poltettu poiskulumattomasti hänen mielensä kammioon, Otto kysyy ”Tuntuuko tämä Sinusta suurilta sanoilta? Pateettiselta romantiikilta?”²⁴⁶ Tunteiden ja liioittelun hämärästä rajasta huolimatta on kuitenkin selvää, että nuorten seurustelussa oli mukana suuria tunteita ja nuoret asettivat itsensä alttiiksi rakkauden onnelle ja epäonnelle.

Nuorten ihanne rakkaudesta oli mahtipontinen ja polttava, sattumaan ei luotettu vaan suuri rakkaus oli kohtalon tuoma. ”[M]inä häntä rakastan, - rakastan lapsellisella viattomuudella, ylimaallisella tunteella, mutta samalla tulisella, hehkuvalle rakkaudella. Tämä rakkaus kestää ijäti, - se on jo kuin tähdissä ennustettu.” Alma kirjoittaa.²⁴⁷ Omaan, sen hetkiseen rakkauteen ja sen kestävyysluotettiin, mutta mennyttä rakkautta osattiin kuitenkin tarkastella kriittisemmin: ”Olin rakastunut ennen, mutta se oli ollut enimmäkseen romanttisia haaveita, epätodellista unelmoimista, joskin se silloin juuri eläessään, tuntui tärkeältä, niin, koko elämää kysyvältä ja tuhoavalta.” Anni analysoi.²⁴⁸ Rakastuneet kuvaavat ajatuksiensa pyörivän tiiviisti omassa mielitietyissä jatkuvasti, niin että toisinaan oli vaikea ajatella mitään muuta. Ajatus siitä, että omiin tunteisiin sai vastakaikua, kohotti mieltä, mutta toisaalta kasvatti kaipuuta, kun oltiin erillään. Tuntui siltä, ettei ollut enää kokonainen ilman toisen läsnäoloa. Esimerkiksi Annin ja Oton kirjeet kuvaavat ikävää ja kaipuuta ja sitä kuinka elämä ilman oman rakkaan läsnäoloa ”on niin yksinäistä ja kolkkoa”.²⁴⁹ Kaipuuta yritettiin helpottaa monin tavoin, esimerkiksi ajattelemalla toisiaan samaan aikaan:

”Rakas! Määrätään joku hetki päivästä, jolloin ajatellaan toisiamme! Tuntuisi niin lohduttavan läheiseltä tietää, että ajatuksemme kohtaavat toisensa, vaikka olemmekin näin kaukana

---

²⁴⁵ Häggman 1994, 99.

²³⁹ SKSA, Anni Swanin arkisto 924:1:14, Otto Mannisen kirje Anni Swanille 6.2.1906.

²⁴⁷ KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.11, Alma Silventoisen päiväkirja 9, 1.7.1907 sivu 76.

²⁴⁸ SKSA, Otto Mannisen arkisto 911:69:6, Anni Swanin kirje Otto Manniselle 2.8.1906.

²⁴⁹ Arjava ja Manninen 2000, 49. Anni Swanin kirje Otto Manniselle 1.6.1906.

toisistamme. Se ehkä estäisi sinua vajoomasta alakuloisuuteen, kun tietäisi ja varmasti tuntisit, että olen sinua lähellä.”²⁵⁰

Jo pelkkä ajatus rakkaudesta ja rakkaudellisesta suosiota oli nuorille merkillinen. Oletettavasti tytöiltä saapunut, myöhemmin pilaksi osoittautunut viesti Armaksen luokalle nostatti yleistä mieltä: ”Täytyy myöntää, että tällä asialla oli hyvin suuri merkitys penkinpainajaisiin nähden, se sai heti kaikki hyvään stämminkiin ja sai monen paljo innokkaammin ottamaan osaa illan riemuihin.”, minkä lisäksi Armas ehkä hieman liioitellen toteaa, että ”ympäri Helsingin kouluja jo levinnyt huhu tästä suuresta merkkitapauksesta ja meidän menestystämme ihmeteltiin ja kadehdittiin.” Vaikka tämä merkkitapaus ei todellisuudessa todennäköisesti ollut aivan niin suuri, kuin Armaksen maalama kuva, on selvää että heille itselleen ajatus ihailijoista oli hyvinkin merkillinen.²⁵¹

Rakastuneen parin tunteet olivat suuria, mutta niin olivat myös yksipuolisten tunteiden aiheuttama epätoivo. Rakkautta kuvattiin usein niin kokonaisvaltaiseksi, ettei ilman tunteiden vastakaikua voisi enää elää. Erityisesti Volter vuodatti särkynyttä sydäntään paperille kun hänen ja Hiljan suhde on lupaavan alun jälkeen lähtenyt viilentymään. Kirjeissään hän rukoilee Hiljaa ettei tämä jättäisi häntä, sillä muuten hänet nielee pimeys. Musertunein tuntein hän mieluummin lakkaisi olemasta, tahtoisi ”haihtua tuhkana maahan”, sillä kuolleeksi hän itsensä tunsu.²⁵² ”Minä en voi kuvitellakaan elämää ilman rakkautta, ja sinä hetkenä olisin valmis kuolemaan, jolloin huomaisin sen rakastetustani sammuneen, sillä mitä sisältöä olisi silloin elämällä,” toteaa myös Alma.²⁵³ Alma kuvailee myös mitä yksipuolinen rakkaus on aiheuttanut hänen ystävässään Vietissä:

”Kirje! Kirje häneltä, täynnä katkeruutta ja pelonalaista rakkautta. Kirje niin synkkä, että se saattoi minut vapisemaan. Hän kirjoittaa, että elämänsä ratkaisevin viikko on kulumassa. Hän ei ole voinut tanssiaisista asti nukkua yhtenäkin yönä, ei ole voinut tehdä työtä, ja pelkää, että loppu hänestä jollakin voi tulla. Hän ei ole saanut selvää minusta, mutta hän tahtoo saada selvän. Nämä päivät ovat olleet hänelle yhtä pitkät kuin ijaisyys.”²⁵⁴

Mielipahaa ei aiheutunut kuitenkaan pelkästään yksipuolisista tunteista, vaan yleisesti suhteeseen liittyvä epävarmuus saattoi aiheuttaa ahdistusta. Omien toiveiden ja yhteiskunnan odotusten välissä yritettiin löytää suhteelle kaikkia miellyttävää muotoa. Hiljan ja Volterin tapauksessa epävarmuutta toi Hiljan vanhempien vastustus. Almalle ja Toivolle epävarmuutta aiheutti Toivon aikaisempi avioliitto: ”Turhaa, turhaa on unelmani! Ja minun sydämeni jäätyy, puristuu kokoon, itkee

²⁵⁰ SKSA, Volter Kilven arkisto, Hilja Vanhakartanon kirje Volter Kilvelle 32.1-1.2.1907.

²⁵¹ KKK, Armas Launoksen arkisto Coll. 123.23, Armas Launoksen päiväkirja 25.2.1901 sivu 22-23.

²⁵² Esim. SKSA, Volter Kilven arkisto, Volter Kilven kirje Hilja Vanhakartanolle 24.6.1906.

²⁵³ KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.11, Alma Silventoisen päiväkirja 11, 20.9.1910 sivu 144.

²⁵⁴ KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.11, Alma Silventoisen päiväkirja 8, 3.11.1906 sivu 119.

kyyneletöntä itkua.”²⁵⁵ Alma itkee päiväkirjalleen. Annin ja Oton tapauksessa kyseessä oli Annin haluttomuus avioitua: Sen tunsin, ettei suhteemme voinut jäädä entiselleen. Toivoin kiihkeästi jotain ratkaisua, olin hermostunut ja piinattu. Niin, itsekin muistat, millainen olin, en enää ole selvillä oikein silloisesta mielentilastani.” Anni kirjoittaa.²⁵⁶

3.5. Kohti onnellista loppua

”Me annamme vaan sen kultaisen neuvon, että niin pian kuin mahdollista valitset itsellesi miehen, saavuttaaksesi sen sanomattoman suuren ja ihanan päämäärän, että saisit seppeleen ja kruunun päähäsi, ja voisit tulla onnellisemmaksi vaimoksi ja perheen äidiksi.”²⁵⁷

Naisille oli ennen ensimmäisen maailmansodan alkamista auennut monia uusia mahdollisuuksia työelämästä koulutukseen, yhtenä merkittävänä esimerkkinä yliopiston avautuminen. Omat tienestit mahdollistivat sen, ettei naisen tarvinnut hypätä ensimmäisen kosijan matkaan, mutta avioliittoa pidettiin kuitenkin tärkeänä ja tavoiteltavana asiana.

”Miten hassua oli sanomalehteen kirjoitettu, - että Saksassa naiset ovat ehdottaneet kaikkia naisia kutsuttavaksi ”rouvaksi”, tai ”kansalaiseksi”. Neiti sanaa ei sitten käytettäisikään. Ei siis olisi mitään eroa naiseen ja naimattoman välillä, niin kuin kaikkia herroja kutsutaan ”herroiksi”. Kaikkia hullutuksia ne tuumii!”²⁵⁸

Alma mielestä saksalainen ehdotus, joka tekisi naimisissa olevien ja naimattomien naisten aseman yhdenvertaisemmaksi, oli varsin hullunkurinen. Alma oli omaksunut yhteiskunnallisen ajattelutavan siitä, että avioliitto oli naisen elämän tavoitteellinen päämäärä. Avioituminen tarkoitti naiselle statuksen nousua, sillä avioituneita naisia arvostettiin enemmän kuin naimattomia. Ja siksi oli myös ilo ja onni, kun kosinta kuultiin mieheltä, joka miellytti.²⁵⁹ Nykyajan näkökulmasta on kuitenkin hullunkurista, että avioliiton suuresta arvostuksesta huolimatta, naisen oikeudellinen asema saattoi heiketä hänen mentyä naimisiin. Naisen asemaa kohennettiin erilaisin uudistuksin 1800-luvun lopulla lähes jokaisilla valtiopäivillä, mutta ne eivät pääsääntöisesti koskeneet naimisissa olevia naisia. Ei nähty esimerkiksi syytä lisätä avioitujen naisten taloudellista liikkumavaraa muiden töissä käyvien

---

²⁵⁵ KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.11, Alma Silventoisen päiväkirja 8, 9.11.1906 sivu 126.

²⁵⁶ SKSA, Otto Mannisen arkisto 911:69:6, Anni Swanin kirje Otto Manniselle 2.8.1906.

²⁵⁷ Gustafsson 1916b, 11.

²⁵⁸ KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.11, Alma Silventoisen päiväkirja 2, 24.11.1903 sivu 170.

²⁵⁹ Häggman 1994, 96.

naisten tavoin, sillä aviiovaimothan eivät ihanteen mukaan käyneet töissä, eivätkä siis myöskään ansainneet rahaa.²⁶⁰

Vaikka avioliittoa tavoiteltiin, ei päätös avioitumisesta ollut helppo. Se merkitsi suurta elämänmuutosta molemmille puolisoille. Rakkauden palosta huolimatta avioliitto epäilyttikin esimerkiksi Annia: ”Minua peloittaa, peloittaa outo tulevaisuus, uusi elämä.” hän kirjoitti häiden kynnyksellä.²⁶¹ Naimisissa oleva, sivistyneistöön kuuluva nainen teki töitä vain erityistapauksessa, joten käytännössä avioituminen tarkoitti, että naisen arkirutiinit mullistuivat kertaheitolla. Nainen ryhtyi hoitamaan kotia ja mahdollisimman pian myös lapsia. Myös miehen elämä sidottiin kodin piiriin uudella tavalla. Enää ei työpäivän jälkeen sopinut mennä istumaan kapakkaan tai johonkin harrastustoimintaan, vaan töistä mentiin kotiin nauttimaan vaimon huolenpidosta. Samalla hän oli vastuussa vaimonsa hyvinvoinnista ja elämänlaadusta. Jo kosintavaiheessa rakastettu neito tulikin vakuuttaa siitä, että mies pystyi tarjoamaan hänelle mukavan elämän.²⁶² Volter kuvailee kirjeessään, kuinka hän pystyy nykyisillä tienesteillään tarjoamaan vaatimattoman, mutta mukavan elämän itselleen ja rakkaalleen, heillä ei olisi paljon, mutta heillä olisi toisensa: ”Ainoastaan sisäinen tyyneys ja rauha, sitä tarvitsee ihminen elämänsä pohjaksi, ja jos sointuvat mielet lempeydessä yhteen, niin silloin kumpuu tasainen, tyven ja kestävä onni elämään, ja on joka hetki syvä ja lämmin.” hän kuvailee.²⁶³

”Sanoin ajatelleeni sitä mahdollisuutta, että me eroaisimme ja unohtaisimme. Niin katso, tämä näin on kipeätä, sinulle varsinkin, mutta vaikeata on meidän sitä muuttaakin läheisemmäksi, on se vielä kipeämpää, on se niin vaikeata ja kovaa, kun tietää, miten silloin kävisi, se olisi niin tuskallista murtautua irti kodista vanhempain vastustaminen synkkänä varjona painamassa ja tukahuttamassa onnellista mieltä. Se tuntuisi kuin jos olisi tehnyt väärin, josta vie kirouksen mukanaan toisen elämään ja silloin tuntuu oikeammalta unohtaa, koettaa unohtaa kaiken, vaikka se tuottaisikin tuskaa. ... Minun vanhempani ovat käytännön ihmisiä, eivätkä perusta mitään tunteille. He katsovat vaan ulkonaisia olosuhteita.”²⁶⁴

”Koivistoisilla kerran tule puhe Toivosta ja he väittivät, että me rakastamme toisiamme, niin äiti väitti kivenkovaan vastaan ja sanoi että ei tulisi kysymykseenkään, että me menisimme naimisiin ja että hän ei voi sitä ajatellakaan. ... Minä en puhunut mitään, vaan sydäntäni koski.”²⁶⁵

---

²⁶⁰ Häggman 1994, 211-212.

²⁶¹ Arjava ja Manninen 2000, 36.

²⁶² Häggman 1994, 211-212; Räisänen 1995, 98.

²⁶³ SKSA, Volter Kilven arkisto, Volter Kilven kirje Hilja Vanhakartanolle 9.9.1906.

²⁶⁴ SKSA, Volter Kilven arkisto, Hilja Vanhakartanon kirje Volter Kilvelle 16.8.1906.

²⁶⁵ KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.11, Alma Silventoisen päiväkirja 11, 2.12.1911 sivu 200-201.

Hiljan ja Alman kokemukset osoittavat, että vaikka lain mukaan avioon sai astua kenen kanssa halusi, oli vanhempien rooli silti merkittävä. Vanhempien vastustus koettiin raskaana ja raastavana ja se sai jopa kyseenalaistamaan suhteen jatkamisen. Vanhempien kielteinen mielipide perustui pääsääntöisesti järkisyyille, nuorten suunnittelemaa avioliittoa ei nähty järkevänä tai muuten sopivana. Hiljan tapauksessa Volterin tulot nähtiin liian pieninä, Alman tapauksessa ongelma oli puolestaan Toivon aikaisempi avioliitto – Toivo ja Alma olivat olleet niin läheisiä ystäviä Toivon vielä ollessa naimisissa, että mikäli he avioituisivat, antaisi se ymmärtää että he olivat mahdollisesti toimineet siveettömästi. Vanhempia kunnioitettiin ja käytännössä miehen tuli edelleen myös edes muodollisesti pyytää tulevan morsiamensa isältä neitonsa kättä avioon. Alma ja Toivo lopulta saivat hyväksynnän, Hilja ja Volter puolestaan eivät. Avoimesti Hiljan vanhemmat eivät kuitenkaan ryhtyneet liittoa vastustamaan, joten nuori pari ratkaisi tilanteen siten, että Volter lähetti Hiljan isälle kirjeen, jossa pyysi tämän tyttären kättä. Vastausta kirjeeseen ei ikinä kuulunut, joten avoimen vastustuksen puuttuessa, pari avioitui Turussa 10.6.1907 Hiljan vanhempien loistaessa poissaolollaan. Raastavasta ristiriidasta huolimatta on selvää, etteivät nuoret aikoneet heti luovuttaa suhteensa kanssa vastustusta kohdatessaan, vaan jonkinlainen ratkaisu pyrittiin löytämään. Ja loppupeleissä omat tunteet painoivat vaakakupissa eniten. Tunteiden rohkea seuraaminen onkin hyvä esimerkki siitä, miten yhteiskunnallinen muutos mahdollisti nuorten itsenäistymisen ja irtautumisen vanhempiensa maailmasta.

Kihlaus ei välttämättä ollut suuri tapahtuma rakastuneelle parille. Romanttinen seurustelu lähtökohtaisesti ja oletettavasti päättyi avioliittoon, joten kihlaus ei ollut samalla tavalla käännekohta parisuhteessa kuin minkälaisena se ehkä nykyään nähdään. Vaikkei heti ensimmäisen ihastuksen matkaan lähdettykään, asetettiin vakavammalta vaikuttavaan suhteeseen oletuksia siitä, että nuoret tulisivat viettämään loppuelämänsä yhdessä. Toisaalta liian aikainen kosinta saattoi pelästyttää neidon, mikä puolestaan saattoi johtaa suhteen kariutumiseen, kuten Annilla ja Otolla kävi ensimmäisen kosinnan jälkeen. Kosminen ja kihlautuminen olivat monelle rakastuneelle parille enemmänkin vain luonnollinen välietappi parisuhteen polulla. Kosintaa ei aina edes tehty kasvotusten, vaan esimerkiksi kirjeen kautta kuten Volter: ”Hilja, mitä vastaat tähän vakavimpaan ja meidän kahden elämälle syvimpään kysymykseen, minkä voin tehdä. Minä olen valinnut sinut, voitko sinäkin valita minut?” hän kirjoittaa.²⁶⁶ Sormuksiakin usein katseltiin vasta myöhemmin. Merkittävintä kihlauksessa olikin se, mitä se viesti maailmalle. Alma esimerkiksi oli pitkään jo tiennyt, että hän ja Toivo tulisivat viettämään elämänsä yhdessä, mutta kihlauksen myötä sen tiesivät kaikki muutkin. ”Ah miten ihanaa, vapauttavaa on saada kantaa sormusta, ... Nyt eivät ihmiset

---

²⁶⁶ SKSA, Volter Kilven arkisto, Volter Kilven kirje Hilja Vanhakartanolle 22.4.1906.

tarvitse luulla, että muuten vaan seurustelemme keskenämme väliaikaisesti.” hän iloitsi.²⁶⁷ Muille kihlaus olikin isompi uutinen, joka julkistettiin asiaankuuluvuin toimin. Tieto kihlauksesta kulki sukulaisille ja tuttaville usein kirjeiden kautta, jos he eivät olleet ehtiä lukea siitä lehdestä sitä ennen. Tulevista häistä kuulutettiin kirkossa ja laitettiin ilmoitukset molempien kotipaikkakuntien ja nykyisen asuinpaikkakunnan sanomalehtiin.²⁶⁸ Kaikesta tästä huolimatta kihlauskaan ei ollut mikään lopullinen päätös. Kihlusaika oli eräänlainen koeaika, jolloin voitiin vielä puntaroida parin yhteensopivuutta ja tunteita. Julkistetun kihlauksen myötä nuoret saattoivat käyttää enemmän kahdenkeskistä aikaa tutustumiseen, kävellä käsi kädessä ja jopa osoittaa tunteitaan pienin suudelmin. Mikäli avioituminen alkoi sittenkin epäilyttää toista osapuolta, sai kihlauksen helposti purettua, myös naisen aloitteesta.²⁶⁹

Viimeistään kihlauksen aikana alkoi myös pariskunnan valmistautuminen yhteiseen elämään, jossa molemmilla oli omat velvollisuutensa ja tehtävänsä. Yhteisen kodin löytäminen ja valmisteleminen oli tärkeä tehtävä. Se oli mahdollista toteuttaa niin, että häiden jälkeen vaimo vain muutti miehensä luo, kuten Hilja ja Volter tekivät. Hilja muutti aluksi miehensä vuokraamaan huoneistoon, muuttaminen tuli ajankohtaiseksi myöhemmin perheenisäyksen tai uuden työn takia. Otto ja Anni puolestaan etsivät heti uuden asunnon, jota hieman remontoitiinkin ennen muuttoa. Kuten kodinhengettären rooliin kuului, sai morsian muun muassa päättää minkälaisen hellan hän keittiöön halusi, sulhasen antaessa muutaman kommentin eri mallien ominaisuuksista. Otto kommentoikin, että ”Odotan jännityksellä mitä Sinä nyt emänniysnäkökohtien väestä ja voimasta olet dikteeraava.”²⁷⁰

”Hääpäivä 29 p Huhtikuuta valkeni myrskyisenä. Kaikilla oli kiirettä, koti oli järjestetty niin kauniiksi. ... Olu sisko kampasi ja puki minut ... valkeaan silkkipukuun ja huntuun. Tuntui niin ihmeelliseltä, suuri onni täytti mielen ja kuitenkin tulivat kyneleet silmiin, kun siskot ja äiti minua syleilivät. Pastori Mömmö tuli viiden tienoissa ja isä saattoi minut ovelle, josta menin Toivon kanssa vihille. Ystävät olivat tuoneet ihania kukkia, ruusuja, liljoja, kieloja, syreenejä, astereita, joilla sali oli koristettu ja Toivolta sain kimpun valkeita ruusuja. ... Ilta kului laulaessa, soittaessa ja leikkiessä.”²⁷¹

Avioliiton ideaalin muuttuminen 1800-luvun kuluessa muutti myös hääjuhlan luonnetta sivistyneistön parissa. Aikaisemmin häät olivat olleet julistus kahden suvun yhteenliittymisestä ja osoitus yhteiskunnallisesta asemasta. Juhlat olivat siirtymäriitti erityisesti naiselle hänen astuessaan

²⁶⁷ KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.11, Alma Silventoisen päiväkirja 11, 25.3.1913 sivu 245.

²⁶⁸ Häggman 1994, 95; SKSA, Volter Kilven arkisto, Volter Kilven kirje Hilja Vanhakartanolle 14.4.1907.

²⁶⁹ Häggman 1994, 91, 92, 94; Lahtinen ja Vainio-Korhonen 2015, 200.

²⁷⁰ SKSA, Anni Swanin arkisto 924:1:39, Otto Mannisen kirje Anni Swanille 25.8.1906.

²⁷¹ KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.11, Alma Silventoisen päiväkirja 12, 15.12.1914 sivu 6-7.

uuteen kunnialliseen asemaansa yhteiskunnassa ja sitä juhlittiin mahdollisimman suurin menoin. Vuosisadan vaihteessa häät kutistui yksityiseksi ja intiimiksi tilaisuudeksi, jossa korostettiin suvun ja varallisuuden sijaan rakkautta. Vihkiminen saattoi tapahtua jo aamupäivällä ja paikalle kutsuttiin vain lähimmät sukulaiset.²⁷² Alman ja Toivon häät olivat tutkimukseni pariskunnista suurimmat. Annin ja Oton häät pidettiin sunnuntiaamupäivällä 10.2.1907, koko tilaisuus kesti vain kaksi tuntia ja tarjoiluina vaatimattomasti vain lasi viiniä, kuppi teetä ja leipää. Paikalla oli perheiden lisäksi vain muutama tuttava. Häälahjoina tuore pariskunta sai kukkia, hopea- ja kodinesineitä.²⁷³ Volterin ja Hiljan vihkiminen oli vielä vaatimattomampi läsnä ollessa vain kaksi vierasta: Volterin vanhemmat.²⁷⁴ Hääjuhlaan yhä useammin morsian puki perinteisen värikkään mekon sijaan ylleen hunnun ja valkoisen mekon, joka oli noussut suureen suosioon Englannin kuningatar Victorian mentyä naimisiin valkoisessa mekossa vuonna 1840.²⁷⁵ Näin tekivät ainakin myös Anni ja Alma. Aikakauden muotiuutuutena oli myös häämatka, jonne tuore aviopari lähti heti vihkimisen jälkeen.²⁷⁶ Esimerkiksi Hilja ja Volter lähtivät suoraan vihkimisen jälkeen häämatkalle Ahvenanmaalle.²⁷⁷

Avioituminen oli elämän käännekohta myös siinä mielessä, että aikaisemmat vaatimukset pidättyväisyydestä korvautuivat paineella tulla raskaaksi. Miehen, ainakin periaatteessa, pitkään tukahdutetut seksuaaliset halut pääsivät vihdoinkin vapaaksi jakaessaan aviovuoteen rakastettunsa kanssa. Häyön myötä parisuhteessa avautuikin aivan uudenlainen, seksuaalinen maailma, jota ainakin Anni ja Otto ryhtyivät heti tutkimaan – heidän ensimmäinen lapsensa syntyi 10.11.1907, siis tasan yhdeksän kuukautta häiden jälkeen.²⁷⁸ Liiton alkuaikoina viettiä tuli kuitenkin kontrolloida. Naiselle ei saanut antaa sellaista kuvaa, että mies halusi päästä naimisiin vain himojensa tähden.²⁷⁹ Väärinkäsitys kirjeenvaihdossa sai myös Alman ja Toivon keskustelemaan aiheesta:

”Minä en ainakaan voi ymmärtää tätä muuksi, kuin että käsittäisit minun menevän naimisiin ainoastaan himojeni tähden ja kun saan muulla tavalla ne tyydytetyksi, niin jättäisin naimisiin menon sikseen” Toivo kirjoitti.²⁸⁰

---

²⁷² Häggman 1994, 95; Lahtinen ja Vainio-Korhonen 2015, 201.

²⁷³ Arjava ja Manninen 2000, 122. Manda Mannisen kirje Hilja Manniselle 1.3.1907.

²⁷⁴ Kokko 2013, 320.

²⁷⁵ Coontz 2006, 167; Lahtinen ja Vainio-Korhonen 2015, 156.

²⁷⁶ Coontz 2006, 167; Häggman 1994, 97; Lahtinen ja Vainio-Korhonen 2015, 201.

²⁷⁷ Kokko 2013, 320.

²⁷⁸ Arjava ja Manninen 2000, 136.

²⁷⁹ Räisänen 1995, 152.

²⁸⁰ KKK, Toivo ja Alma Kuulan arkisto Coll.310.1, Toivo Kuulan kirje Alma Silventoiselle 29.11.1911.

”Mitä tulee siihen, että luulet minun luulevan, tai ajattelevan sinun menevän naimisiin ainoastaan himojen tähden, eikä rakkaudesta, niin sitä en ole milloinkaan epäillyt, että sinä siksi menisit, en milloinkaan, ystävä oma.” Alma kuitenkin vakuutti vastauksessaan.²⁸¹

Miehiä neuvottiin olemaan helliä ja hienovaraisia, ja pyhittämään vaimonsa sänkykamari. Vaimon piti antaa mennä vuoteeseen ensin, eikä häntä saanut lähestyä kuin vain ”ainoastaan pakoittavissa tapauksissa, tai kun hän yhdellä tai toisella tavalla on antanut sinun ymmärtää, että toivoo läsnäoloasi.”²⁸² Miehen oli kohteliasta tuoda ilmi vaimolleen, että ensimmäinen yhdyntä saattoi olla kivulias ja naisille, jotka olivat kasvaessaan omaksuneet epäseksuaalisuuden osaksi identiteettiään, ensimmäinen yhdyntä saattoi olla vastenmielinen kokemus.²⁸³

4. Rakkauden kaupunki – seurustelun urbaani näyttämö

4.1. Elämisen pelikenttä

Helsinki mahdollisti monia rakkaustarinoita. Kasvavana pääkaupunkina se tarjosi nuorille seurustelun puitteet ravintoloineen ja puistoineen luoden sivistyneistölle uudenlaisen tilan rakastua. Suhteet ja kaupunki olivat linkittyneet toisiinsa ja muovautuivat toistensa luomissa raameissa. Monelle nuorelle Helsinki merkitsi vapautta vanhempien kontrollista, vapautta tavata mielitiettyään niin paljon kuin tahtoi. Helsingistä muodostui rakkauden pesä erityisesti nuorille, jotka joutuivat toisistaan eroon kesäksi toisen tai molempien matkatessa vanhempien luo. Toisaalta vilkkaana kaupunkina Helsinki toimi myös suhteen rajoittavana tekijänä, kun jatkuva kanssaihmissien valvonta velvoitti esimerkiksi siivellisyysääntöjen mukaista elämää. Alma ja Toivo kokivat ahdistavaksi tuttavien mustamaalaavat juorut heidän suhteensa epäilyttävästä laadusta – heidän yhteinen aikansa ulkomailla olikin vapauttavampaa anonyymiyden tuoman suojan tähden. ”Matkustan jouluksi Bolognaan. Täällä voi olla vapaa, tänne eivät ihmisten ”kielet” ylety.” Alma iloitsee.²⁸⁴

”Odotin sinua tuossa 4: jän ajoissa Ritarihuoneen puistossa, mutta sinä olit kai mennyt toista tietä tai vähän aiemmin.”²⁸⁵

”Anni rakas, Taaskin oli kohtaloni eksyä Sinusta. Olin puiston nurkkauksessa noin 12 m. vaille 6 ja astuskelin siinä edestakaisin vähän yli ½ 7:ään, näin viimein että Sinun täytyi jo olla mennyt aiemmin, tai

²⁸¹ Koivisto 2008, 375.

²⁸² Gustafsson 1916c, 3-4.

²⁸³ Coontz 2006, 190; Räisänen 1995, 152.

²⁸⁴ KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.11, Alma Silventoisen päiväkirja 11, 13.12.1908 sivu 5.

²⁸⁵ SKSA, Volter Kilven arkisto, Hilja Vanhakartanon kirje Volter Kilvelle 30.4.1906.

ehkä kuljit jonkun muun seurassa sivuitse, kun satuin olemaan syrjempänä, niin etten huomannut, etkä voinut seisahtaa siihen.”²⁸⁶

Silloin kun nuoret eivät Hiljan ja Oton tapaan odottaneet kadunkulmissa, josko oma rakas kulkisi ohi, suuntasivat he kirjeiden perässä kohtaamaan toisiaan fyysisesti ja aina vain useammin ja useammin antoivat jalkansa johdattaa heidät siihen osoitteeseen, jonka he olivat tottuneesti kirjekuoreen raapustaneet. Osoite tosin saattoi muuttua nykytottumusten näkökulmasta varsin usein. Tuon ajan Helsingissä ei vielä tunnettu ylioppilasasuntoloita, vaan maakunnista saapuneet nuoret esimerkiksi vuokrasivat itselleen huoneen sukulaisten luota tai sitten jostain muusta helsinkiläisestä kodista, varakkaammat toki saattoivat vuokrata itselleen asunnon.²⁸⁷ Anni asui aluksi kahden sisarensa kanssa Ulrikaporissa, siis Ullanlinnan kylpylälaitoksella, jossa ei ollut tuohon aikaan enää talvisin kylpylätoimintaa ja sen huoneita vuokrattiin opiskelijoille.²⁸⁸ Volter ja Hilja puolestaan asuivat lukuvuonna 1904-1905 molemmat Katajanokankatu 5:ssä, rouva Emmy Tammelanderin täyshoitolassa.²⁸⁹ Osoitteet vaihtuivat kun nuoret palasivat kesäkuukausien ajaksi maakuntiinsa ja syksyn tullen etsivät itselleen uuden huoneen vuokralle. Hilja esimerkiksi muutti seuraavana lukuvuonna osoitteeseen Vironkatu 9 ja sitä seuraavana vuonna osoitteeseen Kapteeninkatu 12.²⁹⁰ Häiden jälkeen Hilja muutti Volterin vuokra-asuntoon Albertinkadulle.²⁹¹ Paikasta toiseen siirtyminen osui yhteen elämäntilanteen vaihtuvuuden kanssa, elämä oli liikkeessä monella eri tapaa. Muutos ei ollut aina mieluinen, mutta siihen oli pakko tottua. Opintojen ääreen palaava Alma valitteli muuttoaan maalta kaupunkiin: ”Nyt olen jo Helsingissä. Miten pian voi muuttaa paikasta toiseen. Niin outoa on olla taas kaupungin melussa; on jyrinää ja hälinää.”²⁹²

”Illallisen jälkeen oli hyvin kiusallista istua toisten seurassa, enkä siinä uskaltanut katsettanikaan sinuun nostaa koko ajan. Ja hyvin kiitollinen olin kun vihdoinkin pääsin omaan huoneeseeni rauhaan, pois toisten katseista - sillä ei kukaan silloin olisi saanut nähdä ja aavistaa, mitä minussa liikkui ja mitä kaikkea outoa minulla oli alkanut sinä päivänä herätä, josta en itse ollut ennen tietänyt, ja joka humisi nyt ajatuksissa selviytymättä, saaden koko mielen valtavaan liikutukseen. Tulen melkein pimeään huoneeseen, henkitän syvään: vihdoinkin yksin, yksin! En sytytä tulta, menen ja avaan ikkunan, nojaa päin ikkunanpieltä, katselen ulos ihanaan iltaan noita himmeitä vesiä, ja mielen pakahtuva jännitys heltee. Ahnaasti nautin tuosta suloisen lämpimästä illasta, joka rauhoittaa ja tuudittaa ajatukset. Rintaan tulvii jotain lämpimän suloista

---

²⁸⁶ SKSA, Anni Swanin arkisto 924:1:19, Otto Mannisen kirje Anni Swanille 10.3.1906

²⁸⁷ Klinge ja Kolbe 1991, 118.

²⁸⁸ Arjava ja Manninen 2000, 17.

²⁸⁹ Kokko 2013, 13.

²⁹⁰ Kokko 2013, 119, 223.

²⁹¹ Kokko 2013, 203, 320.

²⁹² KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.11, Alma Silventoisen päiväkirja 4, 11.9.1904 sivu 6.

ja sentään niin pelottavan arkaa, ettei uskalla liikahtakaan; vaan niin arkailten hengittääkin, vaikka rinta on täyttynyt aaltoilevilla, vapahdusta kaipaavilla tunteilla. Pää nojautuu vähän koholleen pieltä vastaan, silmät painuvat kiinni ja kädet ovat ristiin puserretut. Vajoo ihminen itseensä, katsoo omaan sieluunsa; ei jaksa silmä ulkonaiseen mihinkään kohdistua.”²⁹³

Kuten Hiljan kuvaus osoittaa, oma tila toi vilkkaassa kaupungissa ja tunteiden myrkyssä nuorille turvaa ja iloa. Kuten aikaisemmin on käynyt ilmi, toisen luona vieraileminen tarjosi tilan rauhaisalle ja usein tunnelmalliselle yhdessäololle, joka mahdollisti syvemmän tutustumisen ja antoi tilaa rakkauden kasvamiselle. Oma tila antoi kuitenkin myös paikan tunteiden tasaamiselle ja ajatusten pyörittämiselle. Se oli pakopaikka, jonne omat tunteet saattoi piilottaa, mutta myös paikka jossa tunteet saattoi vapauttaa. Taiteellisille nuorille oma tila oli myös paikka luovuuden kanavoimiselle, Toivolla oli esimerkiksi tapana säveltää yötä myöten omassa pienessä vuokrahuoneessaan.²⁹⁴

Väliaikaiset vuokrahuoneet saattoivat useinkin olla sisustukseltaan vaatimattomia, mutta avioitumisen jälkeen haluttiin, että koti heijasti sitä yhteiskunnallista arvostusta, joka avioliiton myötä saavutettiin. Häiden jälkeen Alma muutti hetkeksi Toivon vaatimattomaan kaksioon Rahapajankadulle odottamaan heidän yhteisen kotinsa ja huonekalujensa valmistumista.. Pian nuori pariskunta pääsikin muuttamaan unelmien kotiinsa Weckselintie 6:seen, jossa heitä odotti sisustus, joka oli ilmeisesti varsin tyyppillinen tuon ajan sivistyneelle nuorelle parille. Toivo Kuulan elämäkerran kirjoittanut Juhani Koivisto kertoo huoneistossa olleen: ”Sohva hyllyineen, pöytä, 2 noja tuolia, nuottikaappi, 2 kukkatelinettä, 2 koivuista vuodetta patjoineen, 2 yöpöytää, pesukaappi, naisen kirjoituspöytä, toaletti-piironki, 3 tuolia, ruokapöytä, 6 ruokahuoneen tuolia, astiakaappi, miehen kirjoituspöytä, kirjoitustuoli.”²⁹⁵ Huonekalut nuoret olivat joutuneet tilaamaan, mutta kaikkea ei onneksi tarvinnut maksaa itse, häälahjoina nimittäin saatiin monia käyttöesineitä yhteisen elämän alkuun: Alma ja Toivo saivat muun muassa pöytäliinan ja hopeisen pöytäkaluston.²⁹⁶ Kaikille pariskunnille yhteinen koti toi ennennäkemätöntä vapautta yhdessäoloon. Sulkeutuminen kahden kesken huoneeseen ei aiheuttanut enää juoruja ja paheksuvia katseita, vaan nuoret olivat vapaat tekemään periaatteessa mitä tahansa ja milloin tahansa, eikä kenelläkään ollut siihen mitään sanomista.²⁹⁷

Vuosisadan alun Helsinki oli sivistyneelle nuorisolle ilon kaupunki. Kasvava pääkaupunki tarjosi keskustan tuntumassa asuville nuorille vapautta ja huvituksia, kaupunki tarjosi lukemattomia

---

²⁹³ SKSA, Volter Kilven arkisto, Hilja Vanhakartanon kirje Volter Kilvelle 6.5.1907.

²⁹⁴ KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.11, Alma Silventoisen päiväkirja 9, 10.3.1907 sivu 22.

²⁹⁵ Koivisto 2008, 483, 494.

²⁹⁶ Koivisto 2008, 478.

²⁹⁷ Koivisto 2008, 483.

mahdollisuuksia. Kulttuurielämä kukoisti, osin porvarillisen tuhlaavaisuuden ja tapojen höltyamisen ansiosta. Elämä valui omasta yksityisestä ja turvallisesta tilasta kohti yhteistä julkista tilaa, jonka täyttivät sivistyneiden joukkojen ilonpito. Aineistoni on täynnä mainintoja kulttuuririennosta – on selvää, että kulttuurin harrastaminen oli merkittävä osa nuorten elämää ja siihen kului paljon aikaa. Kaupungin opiskelijakeskittymän ansiosta myös seuraa kulttuurin kuluttamiseen löytyi aina, vaikka ainakin miehet saattoivat hyvin käydä tapahtumissa myös yksin. Elämäniloinen Armas on kirjannut päiväkirjaansa juuri ennen lukuvuoden alkamista seuraavasti: ”Jo on kaupunkiin karttunut melkoisesti nuorisoa, tapaa kyllä silloin tällöin tutun naaman, ei kuitenkaan vielä sen merkillisempää. Tämä se kuitenkin on hauskipia aikoja koulupojan elämässä.”²⁹⁸

Teatterinäytökset ja erilaiset konsertit olivat kaikkein suosituimpia. Vaatimattomampien kohteiden lisäksi teatteria, pääsi seuraamana kunnan puitteissa Svenska Teatern:in lisäksi erityisesti vuonna 1902 Rautatien kylkeen kohonneessa Suomen Kansallisteatterissa, jonne Suomalainen teatteri muutti Arkadia-teatterin tiloista.²⁹⁹ Päiväkirjat ja kirjeet ovat täynnä mainintoja uusista näytelmistä, joita ollaan käyty katsomassa milloin missäkin lokaatiossa. Volter esimerkiksi kertoo käyneensä katsomassa Hjalmar Söderbergin näytelmää ”*Gertud*” ruotsalaisessa teatterissa,³⁰⁰ kun Alma puolestaan raapustaa *Orlandan* juonen ja sen herättämät tunteet päiväkirjaansa käytyään katsomassa sen Hynisen kanssa: ”Rakkauskohdat olivat niin äärettömän tulisia. Kyllä ne etelän ihmiset ovat kuumaverisiä! Kas semmoinen rakkaus on jaloa kun menee vaikka kuolemaan toisen edestä!”³⁰¹

Äärimmäisen suosittu konsertit ja musiikkiesitykset eivät olleet näytelmien tapaan sidottuja tiettyihin paikkoihin, vaan niitä tuntui olevan mahdollista järjestää lähes kaikkialla, puistoista kadunkulmiin ja ravintoloihin, myös esimerkiksi yliopiston juhlasali palveli tässä tarkoituksessa varsin usein. Konsertteja järjestettiin usein useita saman illan aikana, jolloin piti päättää mikä kiinnosti eniten. Huhtikuussa 1901 Armas kuvailee päiväkirjassaan kuinka hänen ystävänsä Kanerva on menossa Uudenmaalaisten soittokunnan konserttiin Seurahuoneelle, kun hän itse on menossa kuuntelemaan piano- ja sellosolisteja yliopiston juhlasaliin. Seura oli selkeästi sangen sivistynyttä, sillä sali oli ollut täynnä ”paraasta päästä komeesti puettuja rouvasihmisiä!”³⁰² 1900-luvun alussa Helsingissä pääsi seuraamaan myös elokuvia kun ravintola Kämpin yläkerrassa sijainneessa Helikonissa, Etelä-Esplanadilla sijainneessa Apollo-teatterissa. Anni kuvailee kirjeessään Oton sisaruksille kuinka he olivat huvitelleet ja käyneet biografiteatterissa. Elävät kuvat olivat olleet niin hassuja, että he olivat

---

²⁹⁸ KKK, Armas Launiksen arkisto Coll. 123.23, Armas Launiksen päiväkirja, 30.8.1900.

²⁹⁹ Klinge ja Kolbe 1999, 44, 65.

³⁰⁰ SKSA, Volter Kilven arkisto, Volter Kilven kirje Hilja Vanhakartanolle 11.4.1907.

³⁰¹ KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.11, Alma Silventoisen päiväkirja 8, 19.9.1906 sivu 84.

³⁰² KKK, Armas Launiksen arkisto Coll. 123.23, Armas Launiksen päiväkirja, sivu 89, 3.4.1901.

nauraneet oikein kunnolla.³⁰³ Elokvateatterien uutuudesta kertoo muun muassa sen, että niistä käytetty nimitys ei ollut vielä vakiintua. Kun esimerkiksi Anni puhuu *elävistä kuvista* ja *biografiteatterista*, kertoo Alma käyneensä Vietin kanssa *kinematografissa*.³⁰⁴ Elokuvanäytösten aikana jouduttiin pitämään taukoja kelojen vaihtamista varten ja näiden taukojen aikana yleisöä viihdytettiin erilaisin ohjelmanumeroin kuten tanssi- ja akrobatiaesityksin.³⁰⁵ Perinteisempää taidetta pääsi katselemaan ”Atheneumissa”, jossa erityisesti Alma ja Toivo vierailivat, joskin teatteriesitykset ja konsertit koettiin selkeästi mielekkäämpinä. Helsingin monipuolinen kulttuuritarjonta tuli aineistosta esille erityisesti aina sukulaisten vieraillessa pääkaupungissa: ”Isä-ukko on ollut täällä jo viikon, hyvin näkyy nauttivan olostaan, teatterissa on käynyt kahdesti, taulunäyttelyssä samoin, museossa, elävissä kuvissa y.m.” Anni kirjoittaa Oton siskolle Hiljalle.³⁰⁶

”Näin sinut sitte Yliopistotalolla, mutta pudotit kohta silmäsi minusta, ett'en saanut tervehtiäkään. Miksi olet sinä semmoinen nyt? Eilen illalla kun näin sinut silloin kokouksessa Yliopistotalolla, olit semmoinen että on kuin kutistuisin minä itsessäni, kun sitä muistan.”³⁰⁷

Vuosisadan vaihteessa Helsinkiä rakennettiin kovaa vauhtia ja silloin nousi moni yhä nykyäänkin nuorille merkityksellinen rakennus. Ylioppilaiden kannalta erityisen tärkeitä paikkoja olivat vuonna 1870 Aleksanterin kadun varteen valmistunut Ylioppilastalo (nykyisin Vanha Ylioppilastalo), sekä sen viereen vuonna 1910 valmistunut paljon isompi Osakuntatalo (nykyisin Uusi Ylioppilastalo). Molemmat toimivat opiskelijaelämän keskittyminä niin sosiaalisessa kuin kulttuurisessakin mielessä tarjoten tilaa huvituksille ja sosiaaliselle yhdessäololle. Ylioppilastalolla toimi myös ylioppilaiden suosima Akateeminen Osuusruokala Osmola. Vuonna 1901 Kasarmikadun varteen valmistui Uusmaalaisen osakunnan (Nylands Nation) osakuntatalo ja vuonna 1912 valmistui pohjalaisten osakuntatalo Ostrobotnia Museokadun ja Töölönkadun kulmaan.³⁰⁸ Myös muiden yhdistysten ja seurojen rakennuksia nousi Helsinkiin runsain joukoin. Esimerkiksi vapaaehtoinen palokunta rakennutti palokuntatalon Hakasalmenkatu 3:seen vuosina 1888-1889 ja sen juhlasalissa järjestivät useat eri yhdistykset juhliaan ja seurahuvejaan. Kansanomaisemmat piirit pyörivät paljon myös Työväenyhdistyksen talossa Yrjönkadulla ja Sörnäisten työväenyhdistyksen ”Vuorelassa”.³⁰⁹

---

³⁰³ Arjava ja Manninen 2000, 110: Annin kirje Hilja ja Elina Manniselle 3.12.1906.

³⁰⁴ KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.11, Alma Silventoisen päiväkirja 8, 13.5.1906 sivu 3.

³⁰⁵ Anttila 1956, 623; Kahila 2006, 114.

³⁰⁶ Arjava ja Manninen 2000, 137: Anni Swan-Mannisen kirje Hilja Manniselle 17.3.1908.

³⁰⁷ SKSA, Volter Kilven arkisto, Volter Kilven kirje Hilja Vanhakartanolle 31.10.1905.

³⁰⁸ Klinge ja Kolbe 1999, 43, 46; Esim. SKSA, Volter Kilven arkisto, Volter Kilven kirje Hilja Vanhakartanolle 31.10.1905.

³⁰⁹ Åström 1956, 225, 226.

4.2. Rakastumisesta ravintolaillallisiin

”Olen muuten tehnyt kahvilakon. Olun kanssa, - emme juo ollenkaan kahvia, vaan teetä kahvin siasta ja aamulla aina maitoa. Äiti sitä vahan ihmettelee, sillä hänestä on kahvi parasta juomaa, niin kuin tiedät.”³¹⁰

Merkittävä osa sivistyneistön huvittelua sijoittui Helsingin moniin kahviloihin ja ravintoloihin. Kun seurustelukulttuurin murroksen myötä rakkautta ryhdyttiin etsimään keskustelun ja yhdessä vietetyn ajan kautta, tarjosivat kahvihetket ja ravintolaillalliset siihen käytännölliset puitteet. Helsingin ensimmäiset kahvilat, joissa panostettiin sisutukseen ja kahvin rinnalla nautittiin erilaisista pikkuleivistä ja leivoksista, olivat syntyneet jo 1800-luvun puolivälissä. Aikaisemmasta perinteestä poiketen kahvilat eivät olleet avoinna pelkästään miehille, vaan kahviloista muodostui myös paikka, jossa pariskunnat saattoivat piipahtaa yhdessä. Kahviloiden suosio lähti kasvamaan ja Järvinen, Lappalainen ja Tikka toteavatkin, että ”Kahviloissa istuskelu levisi erityisesti opiskelijoiden ja taitelijoiden keskuudessa, ja siitä tuli osa kaupunkilaista elämäntapaa.”³¹¹ Vuosisadan loppua kohden kahviloihin alkoivat tytöt ja naiset uskaltautua myös ilman miespuolista seuraa, mikä laajensi heidän sosiaalista näyttämöään. Ravintoloihin naiset menivät vieläkin pääsääntöisesti vain miesseurassa, joten kahviloista muodostui naisille tärkeä oma näyttämö.³¹² Kahvilat olivat merkittäviä myös nuoremmille tytöille ja pojille joilla ei ollut vielä varaa käydä ystäviensä kanssa istumassa iltaa ravintoloissa – he kokoontuivat mieluummin kahvilaan keskustelemaan ja nauttimaan edullisista leivoksista ja kahvista. Vanhempana sitten siirryttiin iltapäiväkahvittelusta iltahuvitteluun erinäisiin ravintoloihin.

”Aleksilla käveltiin, Ekbergilläkin käytiin.” kirjoitti Armas päiväkirjaansa keväällä 1901.³¹³ Kahvilakäynnit eivät vaikuttaneet olevan nuorison parissa mitenkään erityisen merkittäviä tapahtumia, vaan päinvastoin hyvin arkipäiväisiä kokemuksia. Ne olivat yksi mukava paikka muiden joukossa. Armas ikään kuin vain ohimennen mainitsee piipahtaneensa Aleksanterinkadulla sijainneessa Ekbergin ”kondiksessa”, siis konditoriassa, joka oli erityisen suosittu ylioppilaiden ja kaupungin lukiolaisten keskuudessa sen edullisten hintojen ja viihtyisyyden vuoksi.³¹⁴ Kluuvikatu 3:ssa sijaitseva Fazer-kahvila oli puolestaan Alman ja hänen ystävättäriensä suosiossa. He kävivät siellä ahkerasti ainakin syksyllä 1903 ihailemassa kaunista kadetti Veekamania, joka myös viihtyi siellä omien ystäviensä kanssa: ”Näin ensi kertaa kadetti Veekman’in. Hän on todella kaunis ja hienon

³¹⁰ KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.3, Alma Silventoisen kirje Toivo Kuulalle 7.8.1909.

³¹¹ Järvinen, Lappalainen ja Tikka 2013, 10.

³¹² Järvinen, Lappalainen ja Tikka, 2013, 73.

³¹³ KKK, Armas Launiksen arkisto Coll. 123.23, Armas Launiksen päiväkirja 11.4.1901, sivu 100-101.

³¹⁴ Järvinen, Lappalainen ja Tikka yms. 2013, 72, 73.

näköinen. Olimme kaikki 3 Fazer'illa³¹⁵ ja hän oli siellä myöskin toveriensa kanssa. Meitä nauratti julmasti.”³¹⁶ Volter puolestaan kävi Eteläesplanadilla sijaitsevassa Brondinin leipomo- ja kahvilaliikkeessä lukemassa sanomalehteä.³¹⁷

”Lauloin m:illassa. ... Pyysit mua illan jälestä Alppilaan illalliselle, mutta sinne saavuttuamme oli kaikki paikat promovendejä täynnä ja siksi täytyi kääntyä takaisin. Kaisaniemessä oli samoin. Sua harmitti kovasti. – Viimein pääsimme Seurahuoneelle ja söimme hyvän illallisen.”³¹⁸

Ravintolat olivat aineiston perusteella kahviloita huomattavasti suosituimpi kohde. Välillä niinkin suosittuja ettei tilaa meinannut riittää, kuten Alman kirjoitus osoittaa. Ne muodostivat pohjan kulttuurinuorison huvittelulle ja niiden merkitys vapaa-ajanviettopaikkana oli merkittävä. Ravintoloissa kiteytyi kaikki mitä sen ajan porvarilliselta huvielämältä odotettiin. Ne tarjosivat tilan henkeväälle keskustelulle, sekä mahdollistivat railakkaan ja huolettoman tuhlaamisen juomiin ja ruokiin. Alma olikin huolissaan Toivon ”viftailusta”, siis ystävien kanssa juomisesta: ”Lähtiessämme sanoit ensin meneväsi hotelliin ja sitten kotiin. Oi miksi viftaamaan kun on heikko sydän! – Oletko ehkä onneton?!”³¹⁹ Ravintoloissa syötiin lounasta, päivällistä ja illallista, sekä toisinaan myös aamiaista, mutta ne toimivat myös näyttämönä musiikille ja tilana riemukkaalle tanssimiselle. Musiikki houkutteli asiakkaita ja loi mukavaa tunnelmaa. Ravintoloihin suunnattiin milloin mistäkin syystä. Merkilliset päivät kuten vappu, lukukauden päättäjäiset tai erilaiset karonkat päättyivät miltei aina ravintolajuhlallisuuksiin, mutta mitään erityistä syytä ei arkena kuitenkaan tarvittu. Ystävien tai kaksin oman mielitietyn kanssa käytiin illastamassa ihan muuten vaan.

Keskustan alueen ravintoloiden pyhän nelikon muodostivat Seurahuone, Kämp, Kappeli, sekä Opris, eli Ruotsalaisen teatterin päädyssä oleva ravintola Oopperakellari. Niiden kaikkien sijainti oli erinomainen, niitä uudistettiin säännöllisin väliajoin ja päivitettiin vastaamaan sen aikaista muotia ja teknologiaa, minkä lisäksi ne kaikki olivat hengeltään hyvin porvarillisia. Tämän ravintolanelikon merkitykset nuorisolle eivät eronneet kovinkaan paljon toisistaan. Kaikissa niissä asioiminen oli osoitus tietynasteisesta sivistyksestä ja vauraudesta – ne olivat oleellinen osa aikakauden porvarillista huvittelukulttuuria. Nuoret valitsivat kohteen sen mukaan, missä oli tilaa tai missä oli tarjolla mielekästä ohjelmaa.

³¹⁵ Karl Fazer avasi kahvilan vuonna 1891.

³¹⁶ KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.11, Alma Silventoisen pieni päiväkirja, 3.11.1903 sivu 13-14.

³¹⁷ SKSA, Volter Kilven arkisto, Volter Kilven kirje Hilja Vanhakartanolle 24.4.1907.

³¹⁸ KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.11, Alma Silventoisen päiväkirja 9, 30.5.1907 sivu 50-51.

³¹⁹ KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.11, Alma Silventoisen päiväkirja 8, 13.10.1906 sivu 103.

Pohjoisesplanadi 11:sta (nykyinen Helsingin kaupungintalo) sijaitseva hotelli-ravintola Seurahuone³²⁰ nousi esiin erityisesti sen musiikillisen ohjelman vuoksi. Vuonna 1882 siellä aloitettiin Helsingin orkesteriyhdistyksen (myöhemmin filharmoninen seura) populäärikonsertit säveltäjä ja kapellimestari Robert Kajanuksen johdolla. Konsertteja järjestettiin kahdesti viikossa vuoteen 1919 asti ja ne olivat suosittuja myös nuorison parissa.³²¹ Erityisesti musiikkia opiskelevat Alma, Toivo ja Armas viihtyivät Seurahuoneen konserteissa. ”Voi miten suloista on kuulla hienoa musiikkia!” Alma kommentoi populääriä.³²² Konsertti koostui pääosin kolmesta osasta ja kesti kahdesta kolmeen tuntia. Konsertin aikana nautittiin ruuasta ja juomasta, kahvista ja konjakista, sekä keskusteltiin kepeistä ja vakavista aiheista.³²³ Populäärien lisäksi Seurahuoneella konsertoivat muutkin soittokunnat ja siellä järjestettiin muun muassa tansseja ja arpajaisia. Alma kuvailee nuorten taiteilijain ja kirjailijain juhlan ohjelmaa seuraavasti:

”No kyllä siellä olikin nuorta väkeä tavattomasti. Sali oli ääriään myöten täysi. Ohjelmassa oli ensin Toivo Saarenpään juhlararssi. Se oli koko mahdikas. Sitten soitti Elli Rängman ja heti sen jälkeen seurasi egyptiläinen kuvaelma. Helga Sailo lauloi sitten lauluja Rostilaiselta, Kuulalta, Palmgrénilta. Sitten oli pitkä väliaika ja arpoja myytiin. Väliajan loputtua oli Ida Ahlberg lausui Aarni Kontan runon, joka oli säkenöivän mahtava. Lopuksi oli hieno kuvaelma, jossa oli balettiakin. – Ai todellakin!”³²⁴

Pohjoisesplanadilla sijaitseva hotelli-ravintola Kämp³²⁵ oli Seurahuoneen tavoin vuosisadan vaihteessa enemmän kuin pelkkä hotelli, se oli sosiaalisen elämän keskittymä. Aikaa vietettiin Ala-Kämpissä, eli katutason ravintolasalissa tai Ylä-Kämpissä, eli yläkerran Peilisalissa, joka vuonna 1910 muutettiin elokuvateatteri Helikoniksi. Kämp tarjosi vierailleen monipuolista viihdettä opereteista taikuriesityksiin ja musiikkinäytelmistä Bellman-iltoihin.³²⁶ Kämp ja Esplanadin läntisessä päädyssä sijaitseva Oopperakellari olivat nuorten suosiossa erityisesti juhlapaikkoina, niihin suunnattiin usein viettämään loppujuhlia ja karonkkoja. Keväällä 1907 Toivo ja Alma opiskelutovereineen juhlivat kesän alkamista Oopperakellarissa,³²⁷ kun taas vuotta aikaisemmin he olivat tehneet samaa Kämpissä aamun pikkutunneille asti:

”[L]äksimme loppujuhille. Aijoimme mennä Alppilaan, mutta sitten kuitenkin päättivät mennä Kämpiin. Opettajia ei siellä ollut muita kuin Nováček ja Gandolfi, oppilaita noin 25 tai 30. ...

³²⁰ Seurahuone perustettiin vuonna 1833. Vuonna 1913 se muutti osoitteeseen Kaivokatu 12.

³²¹ Mustonen 1990, 22.

³²² KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.11, Alma Silventoisen päiväkirja 2, 4.10.1903 sivu 124.

³²³ Mustonen 1990, 22.

³²⁴ KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.11, Alma Silventoisen päiväkirja 9, 27.1.1907 sivu 2-3.

³²⁵ Kämp perustettiin vuonna 1887.

³²⁶ Klinge ja Kolbe 1999, 58.

³²⁷ KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.11, Alma Silventoisen päiväkirja 9, 31.5.1907 sivu 51.

Nováček kiusasi minua koko illan ottamaan hansikkaat pois päältäni, ja eräs puuderiaski löysi tiensä hänen taskuunsa, josta se sitten kulki ympäri pöydän. ... - Ilta kului varsin toverillisesti ja hauskasti ja aamun sarastaessa vasta läksimme kotiin.”³²⁸

Helsingin sydämessä sijaitseva Kappeli³²⁹ oli puolestaan suosituimpi kevyiden illanistujaisien ja teehetkien muodossa. Ravintolan maukkaita kappelivoileipiä ja teetä oli Alman mukaan hauska nauttia ”skoijaten” eli leikkiä laskien.³³⁰ Myös siellä soi asiakkaiden ja ohikulkijoiden iloksi usein musiikkia, torvisoittokunnan kantavat sävelet ilahduttivat muun muassa Armasta.³³¹ Ravintolan sijainti Esplanadilla oli erinomainen, sen edessä oli pohjois- ja etelä-Helsingin liikenteellinen solmukohta. Ihmisiä virtasi ohi molempiin suuntiin monien pysähtyessä kuuntelemaan Kappelin musiikkilavalta kuuluvia säveliä.³³²

4.3. Puistonpenkiltä vuorenhuipulle

”Ei ole nämä sunnuntait niin kuin ennen. Helsingissä aina kello 11 aamulla tapasimme ylioppilastalolla ja sitten teimme aina pienen huvimatkan kaupungin ulkopuolelle kävellen monta tuntia. Miten äärettömän hauskoja ja virkistäviä ne matkat olivat!”³³³ Alman kuvaus on vain yksi esimerkki siitä, kuinka 1800-luvun suursuosion saavuttanut promenadikäytäntö oli erittäin suosittu vielä 1900-luvun alussa. Käveleminen oli ehdottomasti nuorison lempipuhua. Kävelyä harrastettiin niin yksin omien mielteiden kanssa, kaksin kaverin tai mielitetyn kanssa tai isommassa ryhmässä. Esimerkiksi Armas kirjoittaa useasti päiväkirjassaan kuinka on käynyt kävelemässä yksin tai ystäviensä kanssa ja harrastanut promenadille tyypillistä ”havainnointia”.³³⁴ Promenadilla saattoi olla jokin tietty kohde tai sitten käveltiin perinteisemmin katuja ja polkuja ympäri tai edestakaisin. Jokainen viikonpäivä oli yhtä otollinen kävelyretkelle ja huono sää oli vain pienenmoinen este. Kevyt liikunta raittiissa ilmassa koettiin niin hauskaksi ja virkistäväksi, että siihen saattoi upota tunteja kerrallaan – kävellessä saattoi ikään kuin uppoutua toiseen maailmaan. Seurassa kävellessä itseä kehitettiin mielekkäällä keskustella. Käveleminen oli myös kätevä tapa löytää ystävällistä seuraa. Monelle ystäväpiirille tietyistä alueista kehittyi niin vakiintuneet kävelyalueet, että tiettyyn paikkaan

³²⁸ KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.11, Alma Silventoisen päiväkirja 8, 1.6.1906 sivu 12-14.

³²⁹ Ravintola Kappeli avattiin vuonna 1867. Se nousi loistoonsa vuosina 1883-1904 kun silloin toiminut ravintoloitsija Josef Wolontis modernisoi ravintolaa ja muun muassa laajensi tilaa nykyäänkin erittäin tunnetuilla lasipaviljongeilla.

³³⁰ KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.11, Alma Silventoisen päiväkirja 9, 24.5.1907 sivu 48.

³³¹ KKK, Armas Launiksen arkisto Coll. 123.23, Armas Launiksen päiväkirja, sivu 64, 24.5.1901.

³³² Mustonen 1990, 107.

³³³ KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.11, Alma Silventoisen päiväkirja 11, 13.12.1908 sivu 5.

³³⁴ Esim. KKK, Armas Launiksen arkisto Coll. 123.23, Armas Launiksen päiväkirja 5.10.1900, 22.9.1901.

suunnatessaan seuraa löytyi melkein varmasti. Esimerkiksi Alma kohtasi tuttuja Esplanadilla ja Kaivopuistossa, kun Armas puolestaan lähti yleensä hakemaan ystäviään Aleksanterinkadulta. Armaksen päiväkirjoista löytyy vain muutamia mainintoja siitä, ettei poikkeuksellisesti ketään tullutkaan vastaan ja siksi hän lähtikin kotiin.³³⁵

”Kävelimme Kaivopuistossa, - oli sumuinen ilta ja sinä puhuit kodistasi ja sanoit, ettei sinulla ole ystävää, joka voisi sinua ymmärtää ... Minä silloin lupauduin tulla ystäväksesi ja vaikka sinä vähän peläten sanoit, että minä tulen siitä paljon kärsimään, niin en välittänyt siitä. Sinä minua suutelit Kaivopuistossa ja kerroit elämästäsi, joka on niin ristiriitainen. ... Vaan ihme oli, että kun takaisin kaupunkiin päin tulimme, niin sumu edellämme vähitellen hälveni hälvenemistään ja lopuksi sää kirkastui. Se oli aivan kuin ennustus siitä, että meille elämä ensin näyttääkin hämärältä ja sumunsekaiselta ja että aavistimme vaan toistemme rakkaudesta, vaan kun olimme ystäviksi lupautuneet, niin sumu rupesi hälvenemään ja ilma kirkastui kirkastumistaan. Nousimme sitten Nikolain kirkon portaille, tai aivan ylös terassille, löimme kättä toisillemme ja siitä asti alkoi suhteemme yhä enemmän syventyä, lämmetä.”³³⁶

Näin kuvailee Alma hänen ja Toivon suhteen käännekohtaa, kun tästä merkityksellisestä päivästä on kulunut kaksi vuotta. Pariskunnan kielletty rakkaus kulminoitui yhteen salaiseen suudelmaan Kaivopuistossa, joka porvarillisella olemuksellaan satoi heitä yhä tiukemmin porvarillisiin normeihin ja etikettiin, mutta samalla syrjäisten kallionkolojensa ansiosta tarjosi heille maailmalta piilopaikan, jossa he saattoivat päästä tunteensa vapaaksi ja hetkeksi unohtaa heidän rakkautensa moraalittomuuden.

Kaivopuiston³³⁷ vanha ränsistynyt puistoalue uudistettiin kokonaisuudessaan 1800-luvun viimeisillä vuosikymmenillä ja kaupunginpuutarhurin Svante Ollsonin johdolla siitä kuoriutui pääkaupungille sovelias, huippumoderni puisto, joka nopeasti valloitti sivistyneistön sydämet.³³⁸ Uusi Kaivopuisto oli porvarillisen promenadin hienoin näyttämö, erittäin suosittu kohde, joka selkeästi nousi aineistostani esiin useammin kuin mikään muu yksittäinen paikka. Käveleminen kauniissa keitaassa vilkkaan keskustan ulkopuolella tarjosi hetken irtautumisen omasta elämästä. Se oli paikka, jossa saattoi unohtaa muun maailman ja sulkeutua kaupungin ulkopuolelle. Alma valitti kaupungin elämää ja sen jyrinää ja hälinää päiväkirjalleen, ”Ei ole enää vapautta.” hän kirjoittaa.³³⁹ Kaivopuisto tarjosi

³³⁵ Esim. KKK, Armas Launiksen arkisto Coll. 123.23, Armas Launiksen päiväkirja 13.1.1901.

³³⁶ KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.11, Alma Silventoisen päiväkirja 11, 23.4.1909 sivu 42-43.

³³⁷ Kaivopuiston tarina alkaa vuodesta 1834, jolloin merenrantaan ryhdyttiin rakentamaa kaivo- ja kylpylälaitosta ja sen yhteyteen muokattiin polkuja ja istutuksia täynnä oleva puistoalue, paria vuotta myöhemmin aluetta täydennettiin myös uudella ravintolalla, Kaivohuoneella. Puisto avautui yleisölle vuonna 1885 kylpylälaitosyhtiön vuokrasopimuksen umpeuduttua.

³³⁸ Häyrynen 2008, 65, 71.

³³⁹ KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.11, Alma Silventoisen päiväkirja 4, 11.9.1904 sivu 6.

tuota kaivattua vapautta. Puisto oli kuitenkin siinä mielessä ristiriitainen paikka, että samalla kun siellä oleminen oli kuin olisi ollut jossain muualla ja kaupungin ulkopuolella, siellä oleminen samalla satoi vahvemaksi osaksi yhteisöä, sillä Kaivopuistossa käveleminen jos jokin, oli nuorisolle merkki sivistyneistöön kuulumisesta.

Ulkomuodollisesti Kaivopuisto vastasi hienosti aikakauden maisemapuiston ihanteisiin. Uudistusten myötä puiston hallitsevaksi elementiksi tuli uusi näkymälinja ravintola Kaivohuoneelta merelle, minkä lisäksi puistokäytäviltä avautui sisäisiä näkymiä erilaisiin istutusryhmiin. Puuryhmien ja koristekasvien taustalla oli lyhyt ja tuuhea nurmikko, jolla liikkumista mielellään vältettiin, toisinaan vastaan tuli myös ”kauniita kalliikohtia”³⁴⁰ Yksityisyyttä etsivät löysivät sitä monista kallionkoloista, joissa saattoi pysytellä muiden puistokävelijöiden näkymättömissä. Alma ja Toivo nimesivät yhden tällaisen suojaisan kolon ”Toivolaksi” – siellä he viettivät pitkiä unelmoivia hetkiä kahden kesken ja sinne he kaiversivat nimikirjaimensa rakkautensa symboliksi. Kaivopuiston suosion salaisuus vaikuttaisi kuitenkin olevan sen sijainti meren rannalla. Nuoret ihailivat meren heijastuksia auringossa ja kuun valossa. Rantakallioille oli hyvä istua keskustelemaan ja pohtimaan mieltä polttelevia kysymyksiä. Kirkkaalla säällä sumuiset ajatukset tuntuivat hälvenevän ja solmuiset ongelmat aukenevan. Epävarmasta tulevaisuudestakin löytyi toivoa meren äärellä: ”Sinne kauaksi, kauaksi taas silmämme katsoi, katsoi ja toivoi tulevaisuudelta niin paljon.” Alma kirjoittaa.³⁴¹ Puistossa oli harras tunnelma, mutta luonto ja kevyt tuuli myös virkistivät tukkoisen mielen. Ehkäpä juuri luonnon luoman romanttisen tunnelman, rauhan ja intiimien kolojen ansiosta puisto oli erittäin suosittu myös rakastavaisten joukossa. Armas kuvailee kuinka ”Penkit olivat rakastavaisia pariskuntia täynnä.” hänen tutkiessaan Kaivopuistossa Helsingin moraalista tilaa ystäviensä kanssa.³⁴²

Porvarillisesta hengestään huolimatta Kaivopuisto ei suinkaan ollut niin sanotusta vakava paikka, olihan huvittelu tärkeä osa porvarillista elämää. Esimerkiksi puistossa sijaitseva ravintola Kaivohuone musiikki- ja teatterilavoineen tarjosi viihdykettä asiakkaille siinä missä Helsingin muutkin ravintolat.³⁴³ Kesäisin rannan tuntumassa sijaitseva uimahuone mahdollisti meressä uimisen, mitä esimerkiksi Armas harrasti,³⁴⁴ talvella meren jäällä oli pääsi puolestaan hiihtämään ja luistelemaan.³⁴⁵ Puhdas valkea lumi saattoi myös yllyttää nuoret mäenlaskuun tai lumisotaan

---

³⁴⁰ Häyrynen 1994, 114.

³⁴¹ KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.11, Alma Silventoisen päiväkirja 10, 30.5.1908 sivu 90

³⁴² KKK, Armas Launiksen arkisto Coll. 123.23, Armas Launiksen päiväkirja, 22.9.1901 sivu 85.

³⁴³ Seppälä 2008a, 95.

³⁴⁴ KKK, Armas Launiksen arkisto Coll. 123.23, Armas Launiksen päiväkirja 2.9.1900.

³⁴⁵ Esim. KKK, Armas Launiksen arkisto Coll. 123.23, Armas Launiksen päiväkirja 13.1.1901.

keskenään. Kirjeessään Toivoille, Alma muistelee lämmöllä kertaa jolloin Toivo hautasi hänet lumen sisään niin, että ”toinen käsivarsi vaan oli näkyvissä”.³⁴⁶

”Kun hetki sitten palatessani kaupungilta istuin Tähtitornimäellä ja annoin meren sumuisen kostean ulapan tuudittaa mieltäni, niin olin melkein unohtua siihen kokonaan, annoin ajatukseni leijailta sinne tänne, katselin merta ja unohdin ympäristön ja ajan kulun. ... Volter! Wolf! Minä rakastan sinua – ja minä olen jättänyt itseni rakkauteeni.”³⁴⁷

Kuten Hiljan rakkaudentunnustus Volterille osoittaa, Tähtitorninvuori (tai Tähtitorninmäki) oli korkeutensa ansiosta oiva paikka katsella kauemmaksi ulapalle ja antaa ajatustensa harhailta. Vuonna 1903 valmistunut puisto liitettiin vuosisadan vaihteessa uudistuneeseen Kaivopuistoon. Puistot sijaitsivat lähes vierekkäin ja muodostivat yhdessä kokonaisuuden.³⁴⁸ Puistot jakoivat monia yhteisiä piirteitä kuten näkyvillä olevat kallioalueet, pienoismaisemat, loivat vihreät rinteet ja näköalapaikat. Tähtitorninvuoren puisto sai etelärinteeseensä pienen lammikon, mutta itäpuolen jyrkät rinteet jätettiin pitkälti luonnolliseen tilaan, näkymiä se tarjosi erityisesti kaupunkiin päin.³⁴⁹

Kaivopuistoa ja sen ympärillä olevia puistoja tarkastellaan usein yhtenä suurena Kaivopuistona. Myös 1900-luvun alussa ne miellettiin kokonaisuudeksi, vaikka jonkinlaista erottelua Kaivopuiston ja Tähtitorninvuoren välillä tehtiinkin. Miellyttävä kävelykierros kattoi monesti molempia alueita, jolloin käveleminen painottui Kaivopuiston puolelle ja näköalojen ihailu puolestaan korkeamman Tähtitorninvuoren puolelle. Tästä pienestä painotuserosta huolimatta ei ole mielekästä tehdä näiden kahden puistoalueen välillä erottelua, sillä kuten jo sanoinkin, ne olivat kokonaisuus. Yhdessä ne loivat alueen, jolla oli erityinen paikka sivistyneen nuorison sydämissä, rauhan ja rakkauden puisto, jonka vetovoimaa ei edes kolea sää onnistunut rikkomaan. Alma esimerkiksi kertoo Toivon johdattaneen hänet Kaivopuistoon myrskysäällä kertoakseen, mistä hänen uusi viulusonaattinsa kertoo. Toivo ei suostunut puhumaan ennen kuin he pääsivät Tähtitorninmäelle, sillä kadulla oli hänen mielestään ”liian proosallista”.³⁵⁰

Suomenkieliselle sivistysnuorisolle hyvin keskeiseksi paikaksi muodostui vuosisadan vaihteessa myös rautatien itäpuolella oleva Alppila. Sijaitessaan hieman kauempana, silloisen kaupungin rajalla, metsän ja ”alppien” keskellä, se tarjosi Kaivopuiston tavoin vaihtelua kaupungin meluun ja pölyyn, sekä miellyttäviä luonnonmaisemia.³⁵¹ Vaikka ”vuoret” tarjosivat enemmän huolittelemattomia

³⁴⁶ KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.3, Alma Silventoisen kirje Toivoille 13.2.1909.

³⁴⁷ SKSA, Volter Kilven arkisto, Hilja Vanhakartanon kirje Volter Kilvelle 11.10.1906.

³⁴⁸ Åström 1956, 219-220; Häyrynen 1994, 126.

³⁴⁹ Häyrynen 1994, 107, 114; Häyrynen 1999, 19.

³⁵⁰ KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.11, Alma Silventoisen päiväkirja 9, 17.3.1907 sivu 24.

³⁵¹ Kukkonen 2009, 201.

polkuja ja ihmisiä oli vähemmän, oli Alppilan merkitys luontoalueena varsin samanlainen kuin edellä mainituilla: luonto virkisti mieltä ja tarjosi pakopaikan kaupungin melusta ja pölystä. Esimerkiksi Almalla ja hänen ystävillään oli tapana istahtaa metsän sammaleille keskustelemaan ja ihastelemaan maisemia,³⁵² kun taas Hilja ja Volter kävivät siellä usein kävelemässä.³⁵³ Merkittävää Alppilassa oli kuitenkin se, että toiminta keskittyi 1800-luvun lopulla puiston itäosaan perustetun Alppipaviljongin (ravintola Alphyddan) ympärille. Luontoretken jälkeen saattoi siirtyä hotelli-ravintolan yläverannalle ”suklaata juomaan” ja nauttimaan tunnelmasta, kuten Alma kuvaili: ”Siellä oli alakerrassa baalit ja soittivat valssia. Tuli oikein haaveelliselle tuulelle kun oli ihana metsä edessä, - ja lintujen laulua, - valssin säveleitä.”³⁵⁴ Viihtyisän ravintolan houkuttelemana nuoret tekivät Alppilaan huvimatkoja, kokousretkiä ja se toimi Kämpin ja Oopperakellarin tavoin erinomaisena lokaationa esimerkiksi loppujuhille:

”Sieltä läksimme illanviettoon Alppilaan. ... Hieno illallispöytä oli katettu valmiiksi sinne. Syötyämme menimme ulos juoksemaan “viimeistä paria ulos”. Sitten läksimme kävelemään. Oli ihana kuutamo, ja nuoret ylioppilaat hotellissa lauloivat ja soittivat. Sisässä tuli tirehtöri jokaisen pöytään istumaan ja puhumaan. Hän sanoi, että olisimme siksi kun aurinko nousee. 4 aikaan se nousikin ja läksimme kotiin.”³⁵⁵

Suomenkieliselle nuorisolle Alppilan merkitys kuitenkin kulminoitui vappuun. Ylioppilaat olivat aikaisemmin juhlineet vappua kaikki yhdessä Kaisaniemessä, mutta 1800-luvun lopulla suomenkieliset ylioppilaat olivat hylänneet ruotsinkieliset toverinsa sinne kieliriidan seurauksena ja siirtyneet Alppilaan.³⁵⁶ Alppilasta muodostui sivistyksen ja suomenkielisen yhteisöllisyyden kantapaikka, asia joka korostui erityisesti vapun riemuisissa huveissa. Alppilan vappuperinteiden merkityksestä ja suosioista kertoo esimerkiksi se, että kaikki tutkimukseni päähenkilöt kokoontuivat vapuksi sinne. Vappupäivän juhlallisuudet aloitettiin aamupäivällä Alppilassa, jonka jälkeen siirryttiin viettämään niin sanotusta koko kansan vappua keskustan alueelle, johon oli kokoontunut edustajia kaikista kansanryhmistä.

Keskustan tuntumassa helsinkiläisiä palveli Kaisaniemen puisto, jota rikastuttivat rikastutti alueelle perustetut yliopiston kasvitieteellinen puutarha, sekä ravintoloitsija Catharina (Kaisa) Wahllundin ravintola.³⁵⁷ Puisto oli ollut 1800-luvulla suuressa suosiossa erityisesti opiskelijoiden keskuudessa antaen alueelle akateemisen leiman, mutta puiston seurallinen ja rauhallinen ilmapiiri oli alkanut

---

³⁵² Esim. KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.11, Alma Silventoisen päiväkirja 8, 13.5.1906 sivu 3.

³⁵³ SKSA, Volter Kilven arkisto, Hilja Vanhakartanon kirje Volter Kilvelle 31.1.-1.2.1907.

³⁵⁴ KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.11, Alma Silventoisen päiväkirja 8, 13.5.1906 sivu 3.

³⁵⁵ KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.11, Alma Silventoisen päiväkirja 3, 31.5.1904 sivu 38-39.

³⁵⁶ Häyrynen 2001, 35.

³⁵⁷ Häyrynen 1994, 62; Mustonen 1990, 52, 58.

muuttua vuosisadan loppua kohden kaupungin laajetessa pohjoiseen. 1900-luvun alussa puiston luonne olikin jo hyvin erilainen kuin sivistyneistön suosimassa Kaivopuistossa tai Alppilassa. Kaisaniemi toimi kyllä kävelypuistona erityisesti läpikulkua varten tai kun kaivattiin vaihtelua kävelymaisemiin, mutta sen erityispiirteeksi nousivat urheilijat ja puistojuhlat. Urheilu oli kasvattanut suuresti suosiotaan ja kun kaupungissa ei ollut ainuttakaan urheilukenttää³⁵⁸, hyödynnettiin Kaisaniemen kenttää monien lajien puolesta niin paljon kuin mahdollista – talvisin puistosta esimerkiksi löytyi luistinrata, jota Armas ja Alma mielellään kävivät katselemassa.³⁵⁹ Kesäisin Kaisaniemen suurella aukiolla järjestettiin erilaisia juhlia ja tilaisuuksia, jotka toivat eri kansanosia yhteen. Aktiviteetteja ja kansanhuveja oli laidasta laitaan, oli mm. musiikkia, tanssia ja saippuotua tankoa pitkin kiipeämistä.³⁶⁰ Armas esimerkiksi kuvailee kuinka Kaisaniemessä kävellessään törmäsi siellä pidettävään Vapaaehtoisen palokunnan juhlaan, jossa ihmisiä viihdyttivät muun muassa torvisoittokunnan sävelet ja soutukilpailu.³⁶¹ Vaikka rautatien ja urheilun vallatessa alaa sekä tuoden mukanaan vilinää ja vilskettä, vähentäen puiston merkitys sivistyneistön parissa, säilyi alue kuitenkin merkityksellisenä. Ruotsinkieliset ylioppilaat juhlivat yhä vappua Kaisaniemessä ja suomenkielinen sivistyneistö löysi merkitystä puiston laidalle rakennetusta Suomalaisesta teatterista (nykyisin Kansallisteatteri).³⁶²

”Hilja, kun voisit sinut huomenna kohdata! Mutta kun sovimme ett’ei kohdata! Aioin esittää, että olisit klo 1:ltä Espiksellä, missä silloin on kai täysin ihmisvirta.”³⁶³ Espis, siis Esplanadit olivat suosittu virkistyspaikka kaikkien kansanosien keskuudessa. Alue oli kehittynyt kaupungin mukana ja 1900-luvun alussa sen laitoja kehystivät korkeat rakennukset suurilla näyteikkunoilla. Katujen varsilla sijaitsi muun muassa täällä aikaisemmin jo esiteltyjä kahviloita ja ravintoloita. Länsipäädyssä sijaitsi Ruotsalainen teatteri ja Oopperakellari, ja itäpäädyssä puolestaan sijaitsi ravintola Kappeli. Porvarillisen huvittelukulttuurin keskittymänä Esplanadien alueesta muodostuikin helsinkiläisen porvariston ja sivistyneistön suosittu kohtaamis- ja näyttäytymispaikka. Häyrysen mukaan ”vuosisadan lopulla päiväkävely aika oli kello yhden ja viiden välillä.”³⁶⁴ Esplanadilla käveleminen oli sinänsä varsin arkista: nuoret saattoivat käydä siellä vain pyörähtämässä tai sitten aluetta saatettiin

---

³⁵⁸ Ensimmäinen oikea urheilukenttä valmistui Eläintarhaan vuonna 1910.

³⁵⁹ Esim. KKK, Armas Launiksen arkisto Coll. 123.23, Armas Launiksen päiväkirja 7.1.1901;

KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.11, Alma Silventoisen päiväkirja 7, 4.2.1906 sivu 55.

³⁶⁰ Åström 1956, 224.

³⁶¹ KKK, Armas Launiksen arkisto Coll. 123.23, Armas Launiksen päiväkirja 8.9.1901 sivu 51.

³⁶² Häyrynen 1994, 169, 189.

³⁶³ SKSA, Volter Kilven arkisto, Volter Kilven kirje Hilja Vanhakartanolle 26.2.1906.

³⁶⁴ Häyrynen 1994, 65; Järvinen, Lappalainen ja Tikka 2013, 16.

kävellä ympäri tunnin tai parin ajan. Kuten kaikille kävelyille myös Esplanadille saatettiin suunnata yksin omien ajatusten kanssa, kaksin ystävän tai oman mielitietyn kanssa, tai isommalla porukalla.

Esplanadin merkitys kansan kohtaamispaikkana korostui myös kahtena juhlapäivänä vuodessa. Merkittävin oli vappu. Alppilasta suomenkieliset nuoret siirtyivät kuuntelemaan musiikkia ja *flaneeraamaan Espikselle*. Siellä näki milloin mitäkin ja törmäsi milloin kehenkin. ”Esplanaadilla oli vasta elämää!” Alma kuvaili, ”Kappelissa ja Oopperakellarissa soitettiin, ihmisiä kulki keskellä katuakin, ilmapalloja leijaili ilmassa, konfetteja satoi ja koirapommeja räjähteli.”³⁶⁵ Armas puolestaan muistelee päiväkirjassaan kohtaamiaan humaltuneita ylioppilaita, ”jotka olivat katsoneet vähän syvemmälle lasiin.”³⁶⁶ Toinen juhlapäivä joka oli suomenkieliselle sivistyneistölle rakas, oli Runebergin päivä. Helmikuun viides vaikutti melkein pienimuotoiselta vapulta juhlallisuuksineen. Runebergin, monen kulturellin nuoren sankarin, patsas oli pystytetty Esplanadin puiston keskelle vuonna 1885 ja sinne kokoontuivat myös ylioppilaat kukkiensa ja laulujensa kera. Alma esimerkiksi kuvaili päivän juhlallisuuksia seuraavasti:

”Aamulla menimme patsaalla kuulemaan laulua, mutta tulimme myöhään, ylioppilaat olivat jo laulaneet. Seppelitä ja kukkia oli patsaan juurella paljon. Useilla ihmisillä oli kieloja rinnassa, sillä ne olivat Runebergin lempikukkia. ... Kello ½ 8 lähdimme katsomaan ilotulitusta. Kyllä oli kaupunki kaunis. Joka rakennus loisti, ja puotien akkunat olivat Runebergin rintakuvilla ja kukilla koristetut. Väkeä oli niin paljon, että kävelimme keskellä katua. Hauskaa oli.”³⁶⁷

Esplanadien lisäksi kaduista esiin nousi ”Aleksi”, siis Aleksanterinkatu. Se oli erityisesti suosittu hieman nuorempien helsinkiläisten koulupoikien keskuudessa, todennäköisesti keskeisen sijaintinsa ja tilan vuoksi, siellä sijaitsi myös suosittu Eckbergin konditoria. Ylioppilaat ja aikuiset viihtyivät useammin vehreämmässä ympäristössä Esplanadille, jättäen Aleksanterinkadulla flaneerauksen lukiolaisille. Erityisesti Armas viihtyi Aleksanterinkadulla, jossa hänen ystäviensä lisäksi oleskeli myös usein tyttöjä. ”Illalla tietysti menin Aleksille, jossa oli koko kaupungin koulunuoriso koolla.”³⁶⁸

Muut Helsingin puistot ja julkiset tilat muodostivat aineiston perusteella merkityksiä enemmän henkilökohtaisista syistä. Monilla oli tapana esimerkiksi käydä pikaisesti virkistymässä pienemmissä puistikossa, mutta muita yhtenäisiä kohtia ei noussut esiin. Pienemmät puistikot toimivat myös kätevinä kohtaamispaikkoina - niitä oli ympäri kaupunkia, mutta helppoa oli sopia tapaaminen toisen kodin lähetyvillä olevassa puistikossa: esimerkiksi tammikuussa 1906 Hilja ehdottaa Volterille

---

³⁶⁵ KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.11, Alma Silventoisen päiväkirja 3, 1.5.1904 sivu 20-21.

³⁶⁶ KKK, Armas Launiksen arkisto Coll. 123.23, Armas Launiksen päiväkirja, 1.5.1901, sivu 7.

³⁶⁷ KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.11, Alma Silventoisen päiväkirja 2, 5.2.1904 sivu 222.

³⁶⁸ KKK, Armas Launiksen arkisto Coll. 123.23, Armas Launiksen päiväkirja 1.9.1900.

tapaamista Rauhankadulla tai Säätytalon puistikossa, vain kivenheiton päässä hänen silloisesta asunnostaan Vironkadulta.³⁶⁹ Muita puistikkoja olivat muun muassa Ritaripuistikko Ritarihuoneen tuntumassa, Vanha kirkkopuisto, Hesperianpuisto, Kolmikulman puistikko, Elisabetin tori (nykyisin Liisanpuistikko) ja pieni Lapinlahden puistikko,³⁷⁰ jossa Otto kosi Annia ensimmäisen kerran.³⁷¹ Hietaniemen hautausmaan rauhallinen tunnelma sai rakastuneen Alman ja Toivon uneksimaan ikuisesti yhdessä olemisesta: ”Istuimme aamulla kauan hautausmaalla. Siellä on niin rauhallista ja ihanaa. Siellä mullassa olemme mekin nukkuvat kerran ja tahdomme tulla haudatuiksi vierekkäin.”³⁷² Helsingistä löytyi myös muutamia yksityisiä puistoja, jotka olivat avoinna yleisölle. Ylhäinen seurapiirikaunotar Aurora Karamzini avasi usein omistamansa Hakasalmen huvilan puutarhan yleisöjuhlien pitopaikaksi ennen kuin se vuosisadan vaihteessa ja Karamzinin kuoleman myötä siirtyi kokonaan kaupungin käyttöön. Kauppias Nikolai Sinebrychoff puolestaan avasi puistonsa yleisölle tiettyinä viikonpäivinä.³⁷³ Lisäksi kaupungin laita-alue käsittelemättömine luontoalueineen tai rannan tuntumassa sijaitsevat satama-alueet tarjosivat halukkaille hieman erilaisen virkistäytymismahdollisuuden ulkoilmassa kun teki mieli päästä pois kaupungista vaikka ”puhdasta pehmeätä lunta näkemään”.³⁷⁴

Meren rannalla sijaitseva Helsinki tarjosi virkistäytymiseen kuitenkin myös paljon enemmän kuin pelkästään puistoja ja puistikoita, nimittäin saaria. Moni Helsinkiä ympäröivästä saaresta oli vuokrattu yksityiskäyttöön, mutta kaupungin viranomaisten kanssa yhteistyötä tekevä Helsingin anniskeluyhtiö ryhtyi 1800-luvun lopulla kohdistamaan rahaa kansanpuihin, jotka saatiin perustettua ensin Korkeasaareen ja vuonna 1890 Seurasaareen.³⁷⁵ Tavoitteena oli luoda lisää virkistystilaa koko kansalle, kohdennetusti myös työväelle, joka eli porvaristoa ahtaammin ja likaisemmin. Saarten rakennustöissä panostettiin liikennemahdollisuuksiin rakentamalla pieniä venelaitureita soutuveneillä saapuville sekä suurempia höyrylaivalaitureita höyrylaivaliikennettä varten. Viihtyvyyteen panostettiin muokkaamalla luontoa ja luomalla kunnolliset olosuhteet kävelyä varten, sekä rakentamalla muun muassa ravintoloita, paviljonkeja, uimahuoneita, tanssilavoja ja yleisiä käymälöitä. Ajan hermolla pysyttiin muun muassa hankkimalla molemmille saarille jäätelönmyyntiluvat vuonna 1901, yksinä ensimmäisinä paikkoina Suomessa. Virkistävä ympäristö huvittelumahdollisuuksineen tekivät saarista suosittuja yhdistysten retkeily- ja juhlapaikkoja.³⁷⁶ Ne

---

³⁶⁹ SKSA, Volter Kilven arkisto, Hilja Vanhakartanon kirje Volter Kilvelle 28.1.1906.

³⁷⁰ Häyrynen 1994, 36, 86; Åström 1956, 220.

³⁷¹ Arjava ja Manninen 2000, 30.

³⁷² KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.11, Alma Silventoisen päiväkirja 10, 1.10.1908 sivu 107.

³⁷³ Häyrynen 1994, 70; Åström, 218.

³⁷⁴ SKSA, Volter Kilven arkisto, Hilja Vanhakartanon kirje Volter Kilvelle 28.1.1906 sivu 123.

³⁷⁵ Knapas 1980, 9; Åström 1956, 223

³⁷⁶ Knapas 1980, 69, 82.

monipuolistivat Helsingin virkistyskohteiden vaihtoehtoja, vaikka niiden merkitys luontokohteena olikin varsin samanlainen kuin Helsingin muissakin puisto- ja luontoalueissa. Erityisesti Korkeasaari oli ikään kuin yhdistelmä Kaivopuiston ja Alppilan parhaita puolia: merellisiä maisemia ja ravintolahuveja.

”Olimme koko ”bolagi” Korkeasaarella ja siellä syötiin päivällinenkin. ... - Olimme hyvin paljon jo päivällä aina olleet yhdessä, erillään vähän toisten seurasta, josta he meitä kiusoittelivatkin. Olimme sillä pienellä veneellä soutelemassa vähän rannasta loitommalle, puussa myöskin yhdessä, samoin läheiseltä kalliolta katselimme näköaloja. Ja viimeksi nojasimme vasten aitaa huvimajan luona katsellen merelle sieltä korkealta kalliolta laivaa odotellessa. - Illallisen jälkeen oli hyvin kiusallista istua toisten seurassa, enkä siinä uskaltanut katsettanikaan sinuun nostaa koko ajan.”³⁷⁷

Korkeasaari ja Seurasaari olivat erittäin suosittuja nuorten keskuudessa. Alma kävi usein Korkeasaarella ystäviensä kanssa vain keskustelemassa, nauttimassa joko itsetehdyistä voileivistä tai kahvilan tarjonnasta, tai katselemassa eläimiä. Talvella 1907 hän ja Toivo ryhtyivät lumisotasille ja Alma syötti peuhaaville karhupennuille karamelleja.³⁷⁸ Armas puolestaan ei niinkään välittänyt eläimistä, mutta kävi mieluusti talvisin jäällä kävelemässä Korkeasaaren ympäri joko jalan tai hiihtäen.³⁷⁹ Saarivierailulla saattoi myös käydä romanttisella soutumatkalla tai kiivetä puuhun, kuten Hiljan muistelu osoittaa. Monenlaista aktiviteettia oli siis tarjolla. Saarella saattoi viettää halutessaan vaikka koko päivän, ravintolassakin tarjoilu päättyi vasta klo 24.00 ja vieraat ajettiin ulos tuntia myöhemmin.³⁸⁰ Seurasaaren huvitoiminta oli Korkeasaarta vaatimattomampaa. Seurasaarta ohjattiin enemmän nimenomaan itsenäiseen retkeilykäyttöön, osaksi koska se sijaitse lähellä työväen asuttamia kaupunginosia, eikä näin ollen ollut yhtä tärkeä porvarilliselle kansanosalle. Seurasaari erottui Korkeasaaresta kuitenkin siinä mielessä positiivisesti, että sinne pääsi siltaa pitkin, kun Korkeasaaren piti mennä veneellä tai höyrylaivalla.³⁸¹ Armas harmitteleekin laivojen aikatauluja: ”[Halusimme] mennä nauttimaan syksyn synkstä ihanuudesta Korkeasaaren, muttei laivoja enää kulkenut. Suuri vahinko!”³⁸²

Luonnon merkitys nousee aineistosta myös vahvasti esiin. Luontoa kuvataan melkein maagisena elementtinä. Meri ja kauniit maisemat olivat kaikille tutkimukseni päähenkilöille rakkaita ja niiden luo hakeuduttiin yhä uudestaan. Luonnon kauneus teki tilanteessa merkittävämmän, toisaalta rakkaus

³⁷⁷ SKSA, Volter Kilven arkisto, Hilja Vanhakartanon kirje Volter Kilvelle 6.5.1907.

³⁷⁸ KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.11, Alma Silventoisen päiväkirja 9, 23.3.1907 sivu 28.

³⁷⁹ KKK, Armas Launiksen arkisto Coll. 123.23, Armas Launiksen päiväkirja 8.1.1901 ja 17.2.1901.

³⁸⁰ Knapas 1980, 79.

³⁸¹ Knapas 1980, 51, 59.

³⁸² KKK, Armas Launiksen arkisto Coll. 123.23, Armas Launiksen päiväkirja 28.10.1901.

myös selkeästi näytti maailman ruusuisempana kuin mitä se ehkä muuten olisi ollut. Retki viimassa ja tuulessa ei rakkaan kanssa tuntunut yhtään niin kurjalta kuin se olisi voinut. Luonnon romanttisuudessa erityisesti kuun ja tähtien valo ja niiden hienous nousevat usein esiin. Esimerkiksi Alma ja Toivo molemmat muistelivat pitkään erästä yöllistä kävelyä Oulunkylästä, jonka kaunis luonto kruunasi:

”En tiedä, mutta minua ei peloittanut ollenkaan. Kulkea salaperäisessä metsässä, jossa lumi kimalteli kuin tuhansien jalokivien koristamana ja johon kuu loi kummaa valoaan. Tähdet tuikkivat niin ihmeen kirkkaina, niin että moni niistä kuvastui lumeen. Istuuduimme lumelle eräällä mäellä ja rupesimme taivasta ja luontoa ihailemaan. Sinä selitit meille tähtiä ja luonnon ihmeitä. – Uneksimme myöskin ikuisesta keväästä ja ikuisesta nuoruudesta.”³⁸³

Luonnon kiertokulku voitiin rinnastettiin myös omaan suhteeseen. Alma kuvailee kuinka kevät symboloi suhteen syntymistä, sitä kun nuoret kasvoivat toisiaan lähemmäksi. Kesän auringon alla suhde oli loistossaan, rakkauden huipulla, yhdessä luonnon kanssa. Mutta syksyn tullen kukat kuolivat ja niin tulisi myös heille käyvän:

”Kevät on alkanut yhä lämpimämmin paistaa ja olemme upeasti kasvaneet ja varttuneet ja on leveät lehvämme toisiinsa kiintyneitä ja mielellään toisissaan pysyvät. Tulee kesä ja kun valkosilmillämme katselle ensimmäistä kertaa avaraan maailmaan ja toisiimme, huudahdamme aina ah miten kaunista, luonto on suuri ja ihana! Ja toisiimme rakastumme, syvästi, lankeemattomasti. ... Vaan kun syksy tulee, niin kuolemme, ensin toinen ja sitte toinen, emme näe tuimimpia tuulia.”³⁸⁴

Suhteiden kehityttyä Helsingissä, muodostui kaupunkiin monia muistojen paikkoja. Tietyt puistopolut muistuttivat yhteisistä kävelyretkistä, tietyt maisemat yhteisistä keskusteluista. Almalle ja Toivolle erityisen merkittäväksi muodostui kallionkolo ”Toivola” Kaivopuistossa. Se oli heille toivon paikka, suojaisia kolo jossa he saattoivat olla rehellisiä itselleen ja toisilleen. ”Niin onnellisina taas menimme Ammilaan ja Toivolaan, meidän muistojemme paikoille.”³⁸⁵ Asioiden uudelleen eläminen ja muistelemisen oli olennainen osa romanttista seurustelua. Rakkaan ollessa toisaalla, läheisyyttä ja yhteyttä haettiin hakeutumalla fyysisesti tai henkisesti paikkoihin, joihin liittyi yhteisiä kauniita muistoja, ja yritettiin elää niitä ajatuksen tasolla uudestaan. ”[K]äyn silloin Seurasaarella, ja elän kaiken uudestaan, mitä viime keväänä tunsimme.” Volter kirjoitti Hiljalle.³⁸⁶

³⁸³ KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.11, Alma Silventoisen päiväkirja 9 3.3.1907 sivu 19-20.

³⁸⁴ KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.12, Alma Kuulan muistelmia Toivo Kuulasta, Kirje Berliinistä vuodelta 1912.

³⁸⁵ KKK, Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto Coll.310.3, Alma Silventoisen kirje Toivo Kuulalle 11.6.1910.

³⁸⁶ SKSA, Volter Kilven arkisto, Volter Kilven kirje Hilja Vanhakartanolle 17.5.1907.

5. Johtopäätökset

Urbaanin tilan kehittyminen ja sosiaalisen elämän murros olivat läsnä 1900-luvun alun sivistyneen helsinkiläisnuorison keskinäisessä seurustelussa. Helsingin kasvu ja kehitys muovasi sitä tilaa, jossa nuoret toisiaan kohtasivat ja porvarillisten ihanteiden nousu muutti avioliiton ihanteita, seurustelun odotuksia ja tutustumisen käytäntöjä. Kysyin tutkielmani alussa, että minkälainen oli romanttisen seurustelun kaari, minkälaisia uuden ajan tuomat seurustelukäytänteet olivat, ja missä nuorten seurustelu fyysisesti tapahtui. Tutkimusprosessin alkaessa ajattelin löytäväni jonkinlaisen kaavan, jonka mukaan valtaosan parien seurustelu tapaamisesta häihin menisi. Uskoin löytäväni yhtäläisyyksiä esimerkiksi siinä kuinka nopeasti tai hitaasti kihlauduttiin ja kuinka nopeasti sen jälkeen mentiin naimisiin. Tämän uskomuksen taustalla oli tieto siitä, että esimerkiksi käytösoppaiden ohjeet seurusteluun olivat varsin selkeät. Pian tutkimukseni aloittamisen jälkeen, minulle kuitenkin selvisi, ettei mitään tällaista kaavaa tulisi löytymään, sillä löytämäni lähteet kuvailivat hyvin erilaisia suhteita. Toisaalta, vaihtelusta huolimatta yhteisiä piirteitä löytyi kuitenkin monia. Tutkimani henkilöt edustavat hyvin sivistyneistönuorisoa, joka pyrki toimimaan yhteiskuntaluokkansa moraalisten koodien, normien ja ihanteiden mukaisesti. Kaupunkitilan käyttö oli yksi normitettu osa-alue, joka muovasi nuorten käyttäytymistä, minkä takia olenkin tutkimuksessani kuvannut myös heidän tapojaan käyttää kaupunkia ja sen julkisia tiloja. Ja näiden yhteisten ihanteiden ja normien johdosta tutkimani henkilöiden suhteissa on nähtävissä samoja elementtejä ja vaihteita. Näitä yhtäläisyyksiä olen käsitellyt tutkimukseni käsittelyluvuissa ja tässä viimeisessä luvussa tuon yhteen aikaisempien lukujeni päätelmiä.

Nuorten seurustelun kaari alkoi kohtaamisesta ja kohtaamisen keinot olivat monenlaiset. Vastakkaisen sukupuolen edustajia tavattiin perinteisesti esimerkiksi suvun ja ystävien kautta, mutta merkittävämpää oli kuitenkin yhteiskoulujen yleistyminen ja erityisesti yliopiston ja muiden opistojen avautuminen myös naisille. Yhdessä opiskelu ja ylioppilaselämään liittyvät riennot, kuten osakuntien tapahtumat toivat nuoria uudella tavalla lähelle toisiaan. Elämänpiiristä löytyi aikaisempaa enemmän sosiaalisesti sopivia kumppanivaihtoehtoja, joita oli mahdollista tavata säännöllisesti.

Oikeanlaisen rakkauden nähtiin kasvavan vähitellen ja kohtaamisen jälkeen nuorten piti tutustua toisiinsa. Se tapahtui pääasiassa ryhmässä, sillä tutustumisvaiheessa ei ollut tavallista vielä viettää aikaa kahden kesken. Miesten ja naisten erilliset elämänpiirit olivat johtaneet siihen, että nuorten ystäväpiirit koostuivat pääosin oman sukupuolensa edustajista. Tämä puolestaan johti siihen, että miehen ja naisen kahden kesken viettämä aika oli epäilyttävää. Puheet nuorten paheellisista tavoista

lähtivät herkästi leviämään, minkä takia erityisesti suhteen alkuvaiheissa kahdenkeskisiä tilanteita vältettiin esimerkiksi ottamalla joku esiliinaksi mukaan. Alma ja Toivo viettivät paljon aikaa keskenään, mikä oli vielä pahempaa Toivon avioliiton takia. Suhteen alkuaikoina Alma pohtikin kovasti pitäisikö hänen perääntyä, sillä hän osasi ennakoida tulevat puheet ja juorut. Erityisesti Almaa vaivasi syytökset siitä, että hän olisi ollut syyppää Toivon avioliiton kaatumiseen.

Koska tutustuminen viettämällä aikaa kahden kesken oli varsinkin alussa haastavaa, täytyi sille löytää muita keinoja. Tähän tarpeeseen vastasivat erityisesti tanssiaisat ja erilaisten järjestöjen järjestämät iltamat ja huviretket. Tanssiaisat olivat porvariston parissa suosittua ajanvietettä ja niitä oli tarjolla ilmeisesti viikoittain, ellei jopa useammin. Kaikenikäisten oppilaitokset järjestivät tansseja, kuin myös useat eri järjestöt. Nuoret pistivät tansseja pystyyn myös spontaanisti esimerkiksi ravintoloissa. Tanssiminen tarjosi nuorille tilaisuuden sallittuun fyysiseen kanssakäymiseen, aikana jolloin tiukkojen siveellisyysihanteiden johdosta kaikenlaista fyysistä kosketusta paheksuttiin. Valssi vaikutti olevan tansseista suosituin, siinä pyörimisen huumassa olikin mahdollista painautua varsin lähelle toista. Vilkkaat tanssiaisat tarjosivat myös mahdollisuuden intiimimmälle keskustelulle, mikäli löysi sille sopivan paikan. Alman ystävä Viettihän paljasti neidolle tunteensa tanssisalin päädyssä olevassa komerossa. Yhdistystoiminta puolestaan tarjosi niin sanotusti älyllisempää tutustumista, kun nuoret pääsivät keskustelemaan keskenään yhdistysten ja järjestöjen kokouksissa, iltamissa ja huviretkillä. Käytännöllisin keino syvempään tutustumiseen vaikuttaisi kuitenkin olleen saattaminen. Mies saattoi tarjoutua saattamaan kotiin neidon, johon oli tykästynyt. Nainen ei pyytänyt miestä saatille, mutta saattoi hienovaraisesti ilmaista, että tarjous kotiin saattamisesta oli tervetullut. Saattamisen aikana nuoret saattoivat keskustella ja tutustua rauhassa toisiinsa ilman häiriötekijöitä.

Nuoret saattoivat ilmaista omia ihastuksen tunteitaan vastakkaista sukupuolta kohtaan monin eri tavoin. Naiset nähtiin passiivisempänä sukupuolena, joten naiset toivat tunteitaan esiin hienovaraisesti esimerkiksi eleillä tai kiusoittelemalla. Aktiiviseksi mielletyt miehet olivat vastuussa näkyvistä ja selkeistä eleistä. Näihin eleisiin kuuluivat esimerkiksi kukkien antaminen tai kauniin kirjeen kirjoittaminen. Mies saattoi myös kutsua neidon kanssaan esimerkiksi teatteriin, konserttiin tai illalliselle. Kutsut erinäisiin paikkoihin olivat kuitenkin ristiriitaisia. Vaikuttaisi siltä, että käytännössä tällaisen kutsun taustalla oli lämpimiä tunteita kyseistä neitoa kohtaan, mutta kutsu itsessään ei sitä naiselle välttämättä paljastanut. Nykyaikainen treffikulttuuri ei vielä 1900-luvun alussa ollut rantautunut Helsinkiin, ei siis ollut vielä olemassa kulttuuria, joka määritteli tämänkaltaiset tapaamiset romanttisiksi. Lisäksi kulttuuririennot ja illalliset olivat vahvasti osa porvarillista kulttuuria ja nuorille siinä mielessä arkipäiväisiä tilaisuuksia, että niistä ei välttämättä osattu lukea mitään sen suurempaa. Tämä johti myös siihen, ettei kieltäytyminen tällaisesta kutsusta,

siis rukkaset, tarkoittanut etteikö nainen voisi kuitenkin olla kiinnostunut. Itsevarmat miehet saattoivat siis hyvin mielen jatkaa liehittelyä lukuisista ”rukkasista” huolimatta. Toisilleen hyvin tutuksi tulleet nuoret saattoivat myös vierailla toistensa kotona. Tällaiset vierailut olivat omiaan syventämään suhdetta, vaikka ne olisivatkin olleet etiketin vastaisia.

Seurustelun kaarta tarkastellessa toisen kotona vieraileminen on jo varsin merkittävä merkki siitä, että kyse on muustakin kuin vain tavallisesta ystävydestä. Siinä suhde on viety uudennlaiselle henkilökohtaiselle tasolle. Vierailemista harrastettiin, kun aavistettiin tai tiedettiin että kyseessä oli molemminpuolinen ihastus. Edes tuon asteinen seurustelu ei kuitenkaan enää tuohon aikaan ollut mikään sitoumus, vaan kumpi tahansa suhteen osapuolista saattoi laittaa suhteen poikki missä vaiheessa tahansa. Ihastukset tulivat ja menivät, nuoret saattoivat tanssia lukuisten miesten tai naisten kanssa ilman että se tarkoitti mitään. Ihastukseen saatettiin tutustua vain todetakseen, ettei hän sittenkään miellyttänyt. Niin kauan kuin pysyi siveellisenä, sai periaatteessa seurustella kenen kanssa tahansa, kuinka kauan tahansa ja silti olla kelpo ehdokas tuleville ihastuksille. Vasta avioitumisen myötä yhteiskunnalliset normit painostivat ja velvoittivat nuoria olemaan yhdessä.

Kirjeenvaihto oli merkittävä osa suhteen kehittymistä ja ylläpitoa. Ensisijaisena yhteydenpitovälineenä kirjeenvaihto auttoi nuoria tutustumaan toisiinsa ja käymään myös yksityisempää keskustelua. Kirjeet olivat kuitenkin enemmän kuin vain kommunikointiväline. Kirjeen kautta toinen oli ikään kuin läsnä siinä hetkessä, kaipuu hellitti hetkeksi sillä oma rakas oli kirjettä lukiessa lähempänä. Kirje edusti toista henkilöä ja toi hänet mielikuvien kautta lukijan luo. Kirjeistä voi myös lukea suhteiden tilannetta. Kirjeiden määrä ja pituus olivat osoituksia suhteen vakavuudesta: mitä enemmän kirjeitä ja mitä pidempiä ne olivat, sitä suurempia olivat ilmeisesti myös tunteet. Suhdetta salatessaan nuoret yrittivätkin piilotella kirjeenvaihtoaan. Kirjeiden tervehdysten ja allekirjoitusten seuraaminen kertoo myös suhteen etenemisestä. Tutustumisen alkuvaiheen viralliset nimitykset muuttuvat ystävyuden syventyessä lämpimämmiksi, kunnes toisiinsa avoimesti rakastuneet nuoret ryhtyvät käyttämään toisistaan erilaisia hellittelynimiä unohtaen kaikenlaisen formaaliuden. Kirjeiden lisäksi merkittävä muistoesine oli valokuva. Omalle rakkaalle annettiin oma valokuva, jota monet katselivat esimerkiksi iltaisin. Myös rakkaan valokuva toi hänet lähemmäksi ja edusti häntä, minkä takia valokuvia saatettiin esimerkiksi painaa rintaa tai poskea vasten.

Vanhempien roolin aiheuttama ristiriita on yksi tutkimukseni näkyvimmistä merkeistä yhteiskunnallisesta muutoksesta. Vanhemman sukupolven kannattaessa järkiavioliittoa ja nuorten kannattaessa rakkausavioliittoa, saattoi nuorten puolisovalinnat aiheuttaa vastustusta perhepiirissä. Vanhemmat eivät lain mukaan voineet estää nuoria naimasta ketä halusivat, mutta käytännössä heidän

mielipiteellään oli kuitenkin väliä. Tilanne, jossa oma puolisovalinta ei miellyttänyt vanhempia, aiheutti nuorille suurta mielipahaa ja ristiriitaisia tunteita. Hilja yhteen aikaan jopa mietti pitäisikö hänen ja Volterin sittenkin lähteä eri teille, koska hän osasi odottaa hänen vanhempiensa kielteistä reaktiota. Tutkimuksessa nousee kuitenkin myös esiin nuorten vahva usko rakkauteen ja siihen, että se on onnellisen elämän salaisuus. Tämä usko saa heidät loppupeleissä luottamaan tunteisiinsa ja tarpeen vaatiessa toimimaan vanhempiensa vastaan. Tunteiden rohkea seuraaminen on myös hyvä esimerkki siitä, miten yhteiskunnallinen muutos lisäsi nuorten itsenäistymistä heidän irtautuessa vanhempiensa maailmasta.

1900-luvun Helsinki tarjosi sivistyneistön nuorisolle mahdollisuuksia ja huvituksia aivan uudella tavalla. Kasvava kaupunki oli täynnä kulttuurientoja joihin osallistua, uusia polkuja joita kävellä, ja uusia maisemia joita katsella, yksin tai yhdessä. Ravintoloissa kiteytyi kaikki se, mitä sen ajan porvarilliselta huvielämältä odotettiin. Ne tarjosivat tilan henkeväälle keskustelulle, riemukkaalle tanssille, kauniille musiikille, sekä tietysti huolettomalle elämälle. Keskustan tärkeimmät tilat olivat ravintola-hotelli Seurahuone, ravintola Kappeli, ravintola-hotelli Kämp ja ravintola Oopperakellari. Näistä Seurahuone nousi esille erityisesti populäärikonserttien johdosta, kun taas Kämp ja Oopperakellari olivat suosittuja erityisesti juhlatilaisuuksissa.

Uraanin tilan kehityksen myötä kaupungin julkiset tilat kasvoivat myös suhteille paljon merkityksellisimmäksi. Käveleminen ja kävelyretket olivat kenties suosituin ajanviete pariskuntien kesken. Monen rakastuneen ajatukset vaelsivat erityisesti Kaivopuistossa ja sen poluilla vietetyissä hetkissä. Ihastuttavien maisemien katseleminen rauhoitti rauhatonta mieltä ja tarjosi tarvittaessa tauon keskustelusta, kallioinen ranta tarjosi monta nurkkaa ja koloa, mikäli toivoi yksityisyyttä ja rauhaa vieraiden silmien alla. Viihtyisä puisto veti nuoria puoleensa uudestaan ja uudestaan, mikä mahdollisti sen muodostumisen muistojen keskittymäksi. Toivolle ja Almalle Kaivopuisto muodostui niin merkitykselliseksi, että he nimesivät löytämänsä kallionkolon Toivolaksi, rakkautensa symboliksi. Muista puistoista esiin nousi erityisesti Alppila, paljolti siellä sijaitsevan ravintolan ansiosta. Luontoalueena se oli samalla tavalla virkistävä kuin puistot tuohon aikaan usein olivat, mutta ravintola lisäsi huvimahdollisuuksia. Alppila nousi myös esiin erityisesti suomenkielisten ylioppilaiden vapunviettopaikkana. Muista alueista merkittävimpiä olivat kenties Korkeasaari ja sen mahdollistamat huviretket, sekä koko kansan kokoontumispaikka Esplanadi, joka sijaitsi porvarillisen huvielämän sydämessä.

Vaikka Helsinki muodostui suhteiden kehittymisen näyttämöiksi, oli se kuitenkin suhteiden kannalta myös vain paikka, vaikkakin tärkeä sellainen, toisten joukossa. Helsinki tarjosi tunteille kasvualustan, mutta kun keskinäiset tunteet oli tunnustettu, oli yhdessäolo tärkeintä, ei niinkään sijainti. Kesäisin

nuoret pääsääntöisesti matkasivat perheidensä luo ja mahdollisuuksien mukaan vierailivat toistensa luona tai kohtasivat jossain muualla. Annin ja Oton suhteessa merkittäväksi paikaksi muodostui esimerkiksi Swanien perhehuvila, Alman ja Toivolle puolestaan Silventoisten perhehuvila.

Tutkimuksessani olen käsitellyt seurustelun ulottuvuuksia useammalta kannalta. Olen tekstissäni yrittänyt tuoda sosiaalista ja urbaania näkökulmaa yhteen. Näiden kahden ulottuvuuden yhdistäminen ei ole yksinkertaista, mutta molempien esittelemine on mielestäni kuitenkin mielekästä, sillä molemmilla oli oma roolinsa nuorten seurustelukäytänteiden muovaamisessa. Koen, että käsittelemäni teemat antavat myös monia mahdollisuuksia jatkotutkimukselle. Romanttisen seurustelun sosiaalisia ulottuvuuksia erityisesti kaupunkinäkökulmasta on tutkittu sen verran vähän, että tutkimuksellani on hieman kuvaileva luonne. Tutkimukseni kohdistuu paljolti siihen, mitä nuorten seurusteluun liittyvät käytännöt olivat, mitä on tapahtunut ja mitä on tehty, jolloin seurustelun taustojen ja syy-seuraussuhteiden käsitteleminen on jäänyt vähemmälle. Näiden taustojen tarkempi tutkiminen olisikin hyvä jatkotutkimuksen aihe.

6. Lähdeluettelo

6.1. Lähteet

Kansalliskirjaston käsikirjoituskokoelma, Helsinki (KKK)

Toivo ja Alma Kuulan yksityisarkisto

Asiakirjakokoelma

Alma Kuulan ”Pieni päiväkirja” 1903-1905

Alma Kuulan päiväkirjat 1901-1914

Alma Kuulan muistelmia Toivo Kuulasta

Toivo Kuulan päiväkirja 1908

Kirjekokoelma

Alma Kuulan kirjeet Toivo Kuulalle 1908-1910

Toivo Kuulan kirjeet Alma Kuulalle 1911

Armas Launiksen arkisto

Päiväkirjat 1900-1903

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkisto, Helsinki (SKSA)

Volter Kilven arkisto

Hilja Vanhakartanon kirjeet Volter Kilvelle 1905-1907 (ei luetteloitu)

Volter Kilven kirjeet Hilja Vanhakartanolle 1905-1907 (ei luetteloitu)

Otto Mannisen arkisto

Anni Swanin kirjeet Otto Manniselle 1906

Anni Swanin arkisto

Otto Mannisen kirjeet Anni Swanille 1902-1906

6.2. Painetut lähteet

Acté-Renvall, A. 1907. *Miten suuressa maailmassa*. Helsinki: Tekijä.

Arjava, H. ja Manninen, A. 2000. *Silkkihienot siteet: Anni Swanin ja Otto Mannisen kirjeenvaihtoa 1898–1908*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Gustafsson, C. 1916. *Keino päästä naimisiin*. Uusikaupunki: K. Valovuori.

Gustafsson, C. 1916. *Rakkauden lakikirja eli keino tulla rakastetuksi*. Uusikaupunki: K. Valovuori.

Gustafsson, C. 1916. *Rakkauden katekismus pojille*. Uusikaupunki: K. Valovuori.

1901. *Ei sovi: Hyvän käytöksen opas*. Kolmas tuhat. Helsinki: G. W. Edlund.

Kilpi, V. 1917. *Kansallista itsetutkiskelua, suomalaisia kulttuuri-ääriviivoja*. Helsinki: Otava.

Koivisto, J. 2008. *Tuijotin tulehen kauan: Toivo Kuulan lyhyt ja kiihkeä elämä*. Helsinki: WSOY.

Kokko, L. 2013. *Volter ja Hilja: "ovat sanasi niinkuin valoa minulle": Volter Kilven ja Hilja Vanhakartanon kirjeenvaihtoa*. Helsinki: Kirjapaja.

Meurman, A. 1904. *Siivosta esiintymisestä*. Porvoo: WSOY.

1895. *Seurustelemisen taito tahi vaadittavia ominaisuuksia, jos tahdotaan tulla rakastetuksi ja arvossa pidetyksi*. 2. korjattu p. Helsinki: G. W. Edlund.

6.3. Tutkimuskirjallisuus

Aapola, S. ja Kaarninen, M. 2003. ”Näkökulmia suomalaisen nuoruuden ja nuorison historiaan” Teoksessa *Nuoruuden vuosisata: Suomalaisen nuorison historia*, toimittanut Aapola, S. ja Kaarninen, M. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Anttila, A. 1956. ”Kulttuurielämä” Teoksessa *Helsingin kaupungin historia. IV osa, jälkimmäinen nide: [Ajanjakso 1875–1918]*, toimittanut Rosén, R. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden kirjapaino.

Brunila, B. ja af Schultén, M. 1955. ”Asemakaava ja rakennustaide” Teoksessa *Helsingin kaupungin historia. IV osa, ensimmäinen nide: (Ajanjakso 1875–1918)*, toimittanut Rosén, R. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden kirjapaino.

Byrde, P. 1992. *Nineteenth century fashion*. Lontoo: Batsford.

- Cate, R. M. ja Lloyd, S. A. 1992. *Courtship*. Newbury Park (CA): Sage.
- Coontz, S. 2006. *Marriage, a history: How love conquered marriage*. New York: Penguin Books.
- Hirn, S. 2007. *Huvia ja herkkuja: Helsinkiläistä hotelli- ja ravintolaelämää ennen itsenäisyyden aikaa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Häggman, K. 1994. *Perheen vuosisata: Perheen ihanne ja sivistyneistön elämäntapa 1800-luvun Suomessa*. Helsinki: Suomen historiallinen seura.
- Häggman, K. 2007. *Suomalaisen arjen historia: (2), Säätyn Suomi*. Helsinki: Weilin + Göös.
- Häkkinen A. 1995. *Rahasta – vaan ei rakkaudesta: prostituutio Helsingissä 1867–1939*. Helsinki: Otava.
- Häkkinen A. 1996. ”Rikkaiden pojat ja köyhien tyttäret, Helsingin vanha prostituutiokulttuuri” Teoksessa *Matkoja moderniin: Lähikuvia suomalaisten elämästä*, toimittanut Rahikainen, M. Helsinki: Suomen historiallinen seura.
- Häyrynen, M. 1994. *Maisemapuistosta reformipuistoon: Helsingin kaupunkipuistot ja puistopolitiikka 1880-luvulta 1930-luvulle = From scenic parks to reform parks : public parks and the park policy of Helsinki from the 1880s to the 1930s*. Helsinki: Helsinki-seura.
- Häyrynen, M. 2008. ”Promenadipuisto”. Teoksessa *Kaivopuisto*, toimittanut Seppälä, M. ja Eskola, T. Helsinki: Helsinki-seura.
- Häyrynen, M. 1999. ”Tähtitorninvuoren maiseman historiaa.” Teoksessa *Nokea ja pilvenhattaroita: Helsinkiläisten ympäristö 1900-luvun vaihteessa*, toimittanut Laakkonen S. Helsinki: Helsingin kaupungin museo.
- Häyrynen, M. 2001. ”Vihreät vuosisadat, Helsingin kaupunkipuistojen kehitys.” Teoksessa *Näkökulmia Helsingin ympäristöhistoriaan: Kaupungin ja ympäristön muutos 1800- ja 1900-luvuilla*, toimittanut Laakkonen, S. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus, Edita.
- Kahila, H. 2006. *Kun Suomi sanoi: Saanko luvan*. Helsinki: Gummerus.
- Kietäväinen-Sirén, H. 2015. *Eriytynyt ystävyys: Miehen ja naisen välinen rakkaus uuden ajan alun Suomessa (n. 1650-1700)*. Jyväskylä: Jyväskylä University.
- Klinge, M. ja Kolbe, L. 1999. *Helsinki, Itämeren tytär: Lyhyt historia*. Helsinki: Otava.
- Klinge, M. ja Kolbe, L. 1991. *Suomen ylioppilas*. Helsinki: Otava.

- Knapas, M. T. 1980. *Korkeasaari ja Seurasaari: Helsinkiläisten ensimmäiset kansanpuistot*. Helsinki: Helsinki-seura.
- Kokko, K. 1996. ”Yksin lapsen kanssa – aviottomia äitejä 1900-luvun alun Helsingissä” Teoksessa *Matkoja moderniin: Lähikuvia suomalaisten elämästä*, toimittanut Rahikainen, M. Helsinki: Suomen historiallinen seura.
- Kukkonen, J. 2009. Helsinki: *Valon kaupunki = Helsingfors med I. K. Inhas ögon*. Helsinki: WSOY.
- Lahtinen, A.; Leskelä-Kärki, M.; Vainio-Korhonen, K. ja Vehkalahti, K. 2011 ”Kirjeiden uusi tuleminen” Teoksessa *Kirjeet ja historiantutkimus*, toimittanut Leskelä-Kärki, M.; Lahtinen, A.; Vainio-Korhonen, K. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Lahtinen, A. ja Vainio-Korhonen, K. 2015. *Lemmen ilot ja sydämen salat: Suomalaisen rakkauden historiaa*. Helsinki: WSOY.
- Leskelä-Kärki, M., 2011. ”Kirjeet ja kerrotuksi tulemisen kaipuu: Kirjailija Helmi Khronin ja säveltäjä Erkki Melartinin kirjeystävyyden, 1906-1936.” Teoksessa *Kirjeet ja historiantutkimus*, toimittanut Leskelä-Kärki, M.; Lahtinen, A. ja Vainio-Korhonen, K. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Malm, N. Humanistinen tiedekunta, Helsingin yliopisto, 2018. *Rakkauden ja äitiyden tähden? Frieda Grossin perhe-elämä 1900-1923*. Helsingin yliopisto.
- Markkola, P. 2007. ”Suomalaisen naisen ja miehen elämänkaari” Teoksessa *Suomalaisen arjen historia: (2), Säätöjen Suomi*, toimittanut Mäkinen, A. Helsinki: WSOY.
- Mustonen, P. 1990. *Ravintolaelämää: kulttuurikuvia, nostalgiaa, kulinarismia*. Helsinki: Tammi.
- Niemelä, V. V. 1998. *Paritanssin pyörteitä vuodesta 1650 vuoteen 1995*. Helsinki: Otava.
- Niiranen, T. 1986. *Erotiikan kulttuurihistoria*. Kuopio: Kustannuskiila.
- Ollila, A. 2000. *Aika ja elämä: Aikakäsitys 1800-luvun lopussa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Pesola, S. 2002. *Nuorisolle korkeat ihanteet!: Tanssi, siveellisyys ja kansalaiskasvatus nuorisoseuraliikkeessä vuosina 1890-1905*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Räisänen, A. 1995. *Onnellisen avioliiton ehdot: Sukupuolijärjestelmän muodostumisprosessi suomalaisissa avioliitto- ja seksuaalivalistusoppaissa 1865–1920*. Helsinki: SHS.

Seppälä, M. 2008. ”Hienostovarieteesta puisto-operettiin” Teoksessa *Kaivopuisto*, toimittanut Seppälä, M. ja Eskola, T. Helsinki: Helsinki-seura.

Seppälä, M. 2008. ”Koko kansan Kaivopuisto” Teoksessa *Kaivopuisto*, toimittanut Seppälä, M. ja Eskola, T. Helsinki: Helsinki-seura.

Lappalainen, L; Järvinen, A ja Tikka, K. 2013. *Kahvintuoksuinen Helsinki: Historiaa ja tarinoita kahviloista*. Helsinki: Minerva.

Virtanen, M. 2003. ”Nuoren Suomen traditio sukupolvien ketjuna” Teoksessa *Nuoruuden vuosisata: Suomalaisen nuorison historia*, toimittanut Aapola, S. ja Kaarninen, M. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Åström, S. 1956. ”Kaupunkiyhteiskunta murrosvaiheessa” Teoksessa *Helsingin kaupungin historia. IV osa, jälkimmäinen nide: (Ajanjakso 1875–1918)*, toimittanut Rosén, R. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden kirjapaino.

Verkkoaineisto

Helsingin suomalainen yhteiskoulun www-sivusto.

<https://www.syk.fi/koulun-esittely> (viitattu 14.11.2018).

Helsingin yliopiston www-sivusto.

<http://www.helsinki.fi/yliopistonhistoria/yliopisto/nostot/naiset.htm> (viitattu 25.10.2018).

Historialliset tilastot, Helsingin seudun aluesarjat, <http://www.aluesarjat.fi/> (viitattu 17.9.2018).

Helsingin väkiluku 1.1.1875-1993.

Helsingin väkiluku iän ja sukupuolen mukaan 1900-1961.

Solmitut ja purkautuneet avioliitot Helsingissä 1896-1998.